



עלון

כאיל תערוג

פנינים על פרשיות השבוע וענינא דיומא

ממרון רבן של ישראל

רבנו בעל האילת השחר שליט"א

מספריו הק' ומכתבי תלמידים

חומש שמות

תשע"ד

בשער

אודה את ה' שזכינו לסיים חומש שמות, ולהביא דברי תורה מרבנו שליט"א על סדר הפרשיות, לא נתפרסמו בספר אילת השחר עה"ת, [ולפעמים הבאנו דברים שהוסיפו נופך על מה שנכתב באילת השחר עה"ת]. וככל הנתבאר בהקדמה לחמוש בראשית.

ומכך שבין השיטין ניכר שבחו של רבנו שליט"א הראוני למס' שמחות פ"א ה"ו דאיתא שם [- הגוסס] אין משמעין עליו, ואין משננין עליו את מעשיו, רבי יהודה אומר אם היה חכם משננין את מעשיו. וביאר הנחלת יעקב שם "אין משמעין עליו. אין מקבצין בני אדם כדי להתעסק עמו והוא מל' הקרא וישמע שאול וכן אין משננין את מעשיו לספר בשבחו. והני נמי טעמא הוא כמו ברישא שלא להביעתו. ריבי יהודה אומר אם חכם. נ"ל טעמא דר"י דת"ח בלא"ה רגילין לספר ממעשיו הטובים ומש"ה אין מבעיתין אותו בכך".

מבואר דהרגילות בזמן חז"ל היה לספר בשבח החכמים גם בחיי חיותם.

וכבר כתב הרמב"ם (פ"ו ה"ב) "מצות עשה להדבק בחכמים ותלמידיהם כדי ללמוד ממעשיהם כענין שנאמר ובו תדבק, וכי אפשר לאדם להדבק בשכינה, אלא כך אמרו חכמים בפירוש מצוה זו הדבק בחכמים ותלמידיהם, לפיכך צריך אדם להשתדל שישא בת תלמיד חכם וישא בתו לתלמיד חכם ולאכול ולשתות עם תלמידי חכמים ולעשות פרקמטיא לתלמיד חכם ולהתחבר להן בכל מיני חבר שנאמר ולדבקה בו, וכן צוו חכמים ואמרו והוי מתאבק בעפר רגליהם ושוותה בצמא את דבריהם". ואמר רבנו שליט"א (אילת השחר דברים עמ' פ"ג) דהנה יש כמה דברים שאין דין ת"ח בזה"ז (ע"י יו"ד סימן רמ"ג סעיף ב') אבל ענין זה שייך גם היום.

זכינו ליכנס לזקני הדור שליט"א שעברו על העלון שליט"א והביעו קורת רוח מכך, ונביא בזה מעט מאשר שאלנו לפנייהם בענין של

רבנו שליט"א.

מין הגר"ח קניבסקי שליט"א

נכנסנו קמיה דמרן שליט"א ב"ח כסלו תשע"ד, יחד עם ידידנו הרה"ג ר' יצחק אוהב ציון שליט"א.

ושאלנו: האם אפשר לברך על הגרא"ל ברוך שחלק מחמתו ליראיו. ת. כן.

כל כמה זמן צריך לברך. ת. אחת לשלושים יום.

ואם לומד מהספרים שלו וזוכר אותם. ת. זה שום דבר.

כתב החת"ס בשו"ע או"ח ק"ב שיש ענין להתפלל בד"א שליד צדיק האם נאמר בזה כוליה ביתא כד' אמות. ת. כתוב ארבע אמות

היכן לכוין בתפילה עליו לרפואתו בברכת על הצדיקים, או בנוסח מיוחד בסוף התפילה. ת. בשתייהם.

באיזה נקודה זכה רבנו הגרא"ל להיות מעל כל בני דורו. ת. ישב ולמד.

מין הגר"נ קרליץ שליט"א

נכנסנו קמיה דמרן שליט"א לבילי כ"ט שבט תשע"ד, יחד עם ידידנו הרה"ג ר' יצחק אוהב ציון שליט"א.

ושאלנו: אומרים בשם הרב, שהרב ראה את החזון איש שקם לר' אהרן לייב כשהגיע אליו. ת. נכון.

זה היה בדרך קבע או פעם אחת. ת. עכ"פ פעם אחת אני הייתי שהוא היה.

זה חריג שהוא קם לו. ת. זה היה חידוש.

האם אפשר לברך עליו שחלק מחכמתו בשם ומלכות. ת. אפשר.

[והוסיף רבי יצחק אוהב ציון שליט"א שאומרים בשם הגר"ש אלישיב זצ"ל שאפשר לברך גם ברכה זו על חתנו מרן הגר"ח ק. ת. נכון]

מי שנמצא אצלו כל הזמן ורואה אותו בפעם בשבוע או שבועים. ת. אחד שקבוע אצלו לא.

ואם נוסע לחו"ל לחודש וחוזר. ת. כן

ובירך אותנו לס"ד בהוצאת העלון ובכל הענינים.

וכשיצאנו קרא לנו מרן הגר"ק שוב ואמר, שכל פעם שר' אהרן לייב הגיע לחזון איש הוא כיבדו בכבוד גדול.

ובני הבית הוסיפו שבעבר אמר מרן הגר"נ שליט"א שהחזון איש כיבד את רבנו הגרא"ל כמו אדם גדול.

ולאחר מכן עיין ממושכות מרן שליט"א בגליונות.

מין הגר"ג אלדשטיין שליט"א

זכינו שמרן הגר"ג עובר על הגליון מידי שבוע, ונהנה מהדברים, והתבטא שיש בזה דברים חדשים ונפלאים.

וכשנכנסנו קמיה (ער"ש פרי יתרו תשע"ד) יחד עם אחי הרה"ג ר' צבי שליט"א להביא לו את שאר הגליונות, סיפר לנו מעט על רבנו הגרא"ל שליט"א.

שאלנו ממתי התחיל הקשר ביניהם. ואמר יש לי קשר עם הגרא"ל עשרות שנים, שאני מתיעץ איתו בהרבה ענינים.

ושאלנו האם שהיה רבנו גר בכפר סבא כבר היה לו קשר עמו. ואמר שבישיבת בכפר סבא למד אחד בשם ר' קלמן גורביץ שהיה שכן שלהם. ובשבתות חופשה הוא לא נסע הביתה כי רצה לשמוע את הגרא"ל. ובכפר סבא הוא היה נחשב כמו החזון איש, ושם היה הולך עם חליפה קצרה כי הוא לא רצה שיכבדו אותו ויפגע המרא דאתרא.

וכשהיה בשו"ץ היה נחשב כמו החזון איש של שו"ץ.

ומספרים שהרב מפונביז' כבר פגש אותו בשו"ץ ויצא ממנו בהתפעלות יתירה.

הגיס הגאון רבי ראובן יוסף גרשנוביץ זצ"ל למד עם הגרא"ל בקוברין. והיה חבר חדר שלו. אמנם לא היכרו אחד את השני. כיון שבזמן שאחד היה מגיע לחדר לישון, השני כבר יצא ללמוד.

והתבטא מרן הגר"ג לאחד שבא לבקש עצתו, "שכדאי לו לעיין בעלון כאיל תערוג שיש בעלון זה גילויים נפלאים על רבנו הגרא"ל דברים מדהימים המחזקים בתפילה באמונה ובפקחות".

© הדברים יוצאים ללא מטרת רווח, ואפשר לצלם לזיכוי הרבים בלבד, להערות הארות הוספות מנויים

keailtarog@gmail.com 0527680034 ורעיונות ניתן לפנות

כאיל תערוג גליון 14 שמות תשע"ד

פנינים על פרשיות השבוע וענייני דיומא, ממון רבן של ישראל רבנו
בעל האילת השחר שליט"א, מספריו הק' ומכתבי תלמידים

מתורת הפרשה

ואלה שמות בני ישראל (שמות א, א)

ופרש"י "להודיע חיבתן של ישראל, שמוציאן ומכניסן במספר ובשמותם". ויש להבין מהי החשיבות המיוחדת בכך שמכניסים בשמותיהם. וההסבר בזה הוא כמו שכתב דוד המלך לגבי הכוכבים, מונה מספר לכוכבים לכולם שמות יקרא, ומהו הענין, אלא שלכל כוכב יש תפקיד נפרד בבריאה, ולכן יש לכל אחד מהם שם בפני עצמו, שאם היו להם תפקידים זהים לא היה להם צורך בשמות נפרדים ודי להם בכינוי הכללי כוכבים. וכך בני ישראל נמשלו לכוכבים, וכך גם אצלם – כל אחד מישראל מתקן את הבריאה באופן מיוחד שרק הוא מסוגל לה. וכך כתוב בספח"ק שבכלל ישראל יש שישים אלף ריבוא נשמות כנגד אותיות שבס"ת, וכשם שחסרון אות א' פוסל הס"ת כך כל אחד מישראל שמתרשל בתפקידו המיוחד גורם לחסרון והעדר בבריאה. וזהו המובן שמכניסים ומוציאים בשמותם, היינו שכל אחד ראוי להיקרא בשם נפרד המבטא את תפקידו וייעודו המיוחד. (רשימות רבי יצחק לונשטיין זצ"ל שנדפסו בקובץ יצחק ירגן עמ' 210, וע"ע באילת השחר שנדפס בנוסח אחר)

וילך איש מבית לוי ויקח את בת לוי. (שמות ב, א)

ופרש"י "ויקח את בת לוי - פרוש היה ממנה מפני גזירת פרעה (וחזר ולקחה. וזהו וילך, שהלך בעצת בתו שאמרה לו גזרתך קשה משל פרעה, אם פרעה גזר על הזכרים, ואתה ג"כ על הנקבות). והחזירה ועשה בה לקוחין שניים". ונשאל רבנו שליט"א, דהנה בתרגום יונתן (במדבר יא, כו) מובא, כי אלדד הוא בנו של אליצפן בן פרנך שילדה לו יוכבד בפרק הזמן שהיתה מגורשת מעמרם. וצ"ע א"כ כיצד חזר עמרם ונשא את יוכבד לאחר שנישאת לאליצפן והוא אסור לאדם להחזיר את גרושתו לאחר שנישאת. ותי' רבנו שליט"א, דהאיסור של מחזיר גרושתו קיים רק אם גירשה בגט כריתות. [וכמבואר בירושלמי ריש קידושין], ואילו עמרם לא גירש את יוכבד בגט אלא בשילוח ופרישה ממנה, כפי שנהגו קודם מתן תורה. (מרפסין איגרא)

ויאמר לרשע למה תכה רעך. (שמות ב, יג)

ומכאן למדו חז"ל דהמרים יד על חברו נקרא רשע. ובשו"ע חו"מ סל"ד ס"ב כ' איזהו רשע הפסול לעדות כל שעבר עבירה שחייבים עליה מלקות אבל עבר עבירה שאין עליה מלקות פסול מדרבנן. וברמ"א ס"ד כ' המגביה ידו על חברו להכותו פסול מדרבנן. וכ' הסמ"ע סק"ס דאעפ"י שאסור להכות חברו מדאורייתא כיון שאין בו מלקות פסול רק מדרבנן. והק' מרן הגאון רבי חיים קניבסקי שליט"א, דא"כ בהכאה שאין בה שו"פ שלוקה ולא משלם, א"כ יפסל מה"ת לעדות ע"כ. ורבנו שליט"א השיב דא"כ דכשאמרה תורה חובל בחברו ממונא משלם מלקא לא לקי הר"י קולא בחומרת הלאו דסגי בתשלומי ממון א"כ גם המכה פחות משו"פ לא יתכן דחמור מן המכה שו"פ. (פרורים משולחן גבוה ח"ב).

והרב ישעיהו פרדליס שליט"א כותב (עומקא דפרשה תשס"ט) כ' איתא בגמ' סנהדרין נח אמר ר"ל המגביה ידו על חברו אע"פ שלא הכהו נקרא רשע ונפסק להלכה ברמב"ם מחובל ומזיק פ"ה ה"ט ובשו"ע תו סי' לד, ונפק"מ דפסול לעדות מדרבנן כמבואר ברמ"א שם. וצ"ע אמאי הוי רשע כבר בהרמת היד לבד הא אכתי לא הגיע לחברו שום היזק מזה בפועל ולכאורה זה רק כעין מחשבה רעה בעלמא שרוצה לעשות לחברו ומצינו בדיני שמים שאין הקב"ה מחייב על מחשבה רעה כמעשה, כמבואר בגמ' קידושין לט ומאי שנא. ובהיותי אצל מרן הגרא"ל שטינמן שליט"א בשב"ק פר שמות תשס"ח הצעתי לפניו תמיהה זו, והשיב דבאמת הרמת יד הוי יותר ממחשבה גרידא ויש כאן התחלה של עשיית נזק לחברו בפועל בזה מעשה רשע בעצם, והוסיף לדמות את זה למה שדן הגרעק"א בתשובות מהדו"ק סי' צ באחד שישב לפני הספר שהיה מג' בתער וראהו אחד איך שזקנו משוח בבורית כהכנה לתגלחת ודן השואל אם אפשר לפסול את אותו מתגלח לעדות על סמך ראייה בלבד אע"פ שלא ראה את עצם מעשה התגלחת בתער. והשי' הגרעק"א דאין לפוסלו משום זה לבד דאעפ"י שמצינו בב"מ צו גבי איסורי עריות דסגי במה שהעדים רואים אותם שעוברים העבירה כדרך המנאפים כדי לחייבם ואי"צ שיראו יותר מ"מ זהו מיוחד רק בעריות דכיון וייצרו תוקפו הרבה בזה אמרינן דודאי עשה את העבירה, משא"כ בתגלחת בתער דאין בזה תקיפת יצר כ"כ לפוסלו ולחייבו על סמך אותה ראייה לבד עכ"ל. ולענינו אמר הגרא"ל יש לומר דבהגבהת היד על חברו יש כאן סברא שיצרו תוקפו שיגמור ויכהו בדרך כלל, ולכן גם הרמת היד לבד היא תחי' של מעשה שסופו להסתיים לרוב בהכאה אמנם כמו שמפורש בדברי הגמ' דאף בלא הכהו בפועל נקרא רשע.

ענין בפרשה – תפילה

ויהי בימים הרבים ההם וימת מלך מצרים ויאנחו בני ישראל מן העבדה ויזעקו ותעל שועתם אל האלקים מן העבדה. (שמות ב, כג)
הנה יצא לאור מרבנו שליט"א ספר שלם בעניני תפילה ובביאורי המילות בשם יימלא פי תהלתך, וכפי שכותב רבנו בהקדמה שאפשר להתעלות מספר זה, וכאן כונסו כמה ענינים נוספים בעניני תפילה שלא הופיעו שם, מעט מן הים הגדול אשר יחיל הגליון.

מכתב רבנו בענין השתדלות לקיים תפילה כדינה

לכב' תלמידי ישיבת וכו'.

שמענו שיש רפיון בין בחורי ישיבה בענין תפילה בישיבה וחושבים שעל ידי שלומדים בהתמדה עד שעה מאוחרת בלילה הותר להם זה, כי קשה להם לקום לתפילה בישיבה ועי"ז מתפללין שלא בציבור, או אפילו במקומות בציבור מתפללין תפילה חטופה וכגון זה נאמר באורחות חיים להרא"ש שצריך לבקש סליחה על אמרם סלח לנו בלי כונת הלב וה"נ בשאר התפילה, ובמשנה פ' תפילת השחר שנינו העושה תפילתו קבע אין תפילתו תחנונים, ותנן בפ"ב באבות אל תעש תפילתך קבע אלא רחמים ותחנונים. והנה בתפילה יש בה ב' דברים א' מצוה ככל המצות מדאורייתא או מדרבנן. ויש בה פרטים מתי ובאיזה זמן מתקיים המצוה, גם יש סיכויים שבקשתו תתקיים וכדי שבקשתו תתקבל, יש הרבה שיקולים וזה תלוי רק בדעת מלכו של עולם אשר לא תמיד מספיק קיום פרטי המצוה אבל תפילה שהיא רק כדי להתפטר ממנה לא רק שאין סיכויים שתתקבל אלא גם אין לך זלזול גדול מזה.

והנה כל א' יודע שאחרי כל המאמצים קשה להתרכז שכל התפילה תהיה בכונה שצריכים אפילו לכונת המילים לבד, וכ"ש למה שצריך כונת הלב אמנם מה שיותר גרוע אם לכתחילה עומד ע"מ לא להתפלל כהוגן וידוע מש"כ בשערי תשובה חלק א' אות ו' על מי שאינו נזהר מחטא אחד ואינו מקבל על נפשו להזהר ממנו דהרי זה כמו אם העבד יגיד לאדונו על דבר אחד איני מסכים לקבל דשבר בזה עול אדונו מעליו ואיך לא יפחד לב האדם שבהנהגה כזאת נכנס ח"ו בגדר מורד באדונו.

על כן חוסר ידידים על נפשכם ועל כל ישראל כי כל מה שהאדם פוגם זה מכריע את כלל ישראל, ושימו לב על הדברים תשתדלו שלא תהיה מצות תפילה כדבר מזולזל אשר ניתן רק לגסי השכל.

ויהי"ר שבזכות השתדלות לקיים תפילה כדינה נזכה כולנו לעליה מאד ולישועה ברוחניות ובגשמיות ויהיה נועם ה' עלינו לזכותינו בזה ובבא. הכו"ח לטובתכם ולטובת הכלל. ג' סיון תשנ"ז בני ברק יצ"ו. אהרן יהודה לייב שטיינמן. (לקט דברי חיזוק ח"א עמ' 10-11)
[הגרי"י בורודיאנסקי שליט"א בספרו שיח יצחק בראשית עמ' קנ"ה כ', שמענו מהמשגיח זצ"ל הערה שגם בכדי לזכות מאחרים נדרש שהוא מצדו יכין את עצמו לתפילה ראויה הן מצד הזמן והן מצד המקום ומצד הצורה והמצב רוח שניגש בהם לתפילה שאז כשלא זכה להתפלל תפילה שלמה יתכפר ע"י האחרים, משא"כ כשמלכתחילה מעמיד את עצמו במצב שאין אפשרות שיתפלל כראוי הפשט הוא שאין ברצונו באמת לזכות לתפילה טובה ועי"ז אין את המעלה של תפילת רבים שישלימו לו, ועפ"ז עורר שנפק"מ רבנות להתפלל בישיבה שגם כאשר לבסוף לא יצליח להתפלל טוב הוא זכאי להשלמת תפילתו בדרגה נעלית בהעמידו את עצמו במצב של תפילה לכתחילה משא"כ במקומות שאינם ראויים לכך, וכן נדפס כעת מהגראי"ל שטיינמן שליט"א כדברים האלה, עכ"ד].

טעם בתפילה

אמר רבנו, אחד הבעיות העקריות שיש בישיבות זה הענין של תפילה ומצוי שבחורים מאחרים לתפילה ולא באים לתפילה והרבה לומדים עד שעה מאוחרת בלילה ואח"כ מאחרים זמן ק"ש ותפילה וצריך לראות לחזק ענין זה והנה ב"ה נתרבו בחורים שרוצים ללמוד ורוצים לעלות בתורה אבל בחלק הזה חסר קצת שיהיה צמאון כמו שיש צמאון להיות בחור טוב בישיבה להיות נחשב למדן בישיבה חסר החלק של יראת שמים, פשוט הם לא יודעים מה זה תפילה אחד חושב מה זה תפילה להגיד מלים והוא כבר רגיל מגיל קטן כשהתחיל לקרוא שהוא אומר ואומר ואינו יודע מה שאומר, ואפילו עכשיו שיכול להבין מה שהוא אומר הוא נשאר בהרגלו באמירה בעלמא וממילא אין לו שום טעם בתפילה ואם היה לו בזה טעם לכל הפחות כמו כששומע איזה סברא טובה שהוא מרגיש שהוא מחדש איזה חידוש יש לו מזה הנאה אם היתה לו הנאה כזו בתפילה הוא כבר היה קם אבל כיון שאין לו שום הנאה ואי"ז אלא 'אגאצד' אין לו סיבה לקום.

ושיבוא להתפלל מחמת יראת שמים זה כבר דרגה, ובחור צעיר לא מבין מה זה יראת שמים ולכן החלק הכי גדול כדי שירגיש טעם בתפילה צריך להיות קודם כל חזק באמונה, והיום כולנו מאמינים ב"ה אבל קטני אמנה הכל עולם הזה, עולם הזה, עולם הזה וזה קטני אמנה ולכן אינו מרגיש טעם בתפילה אלא עושה תפילתו קבע להפטר מזה ואיזה טעם יש לזה, ולכן צריך לראות שבחור ירגיש טעם בתפילה שהוא מדבר לפני הקב"ה ואף שכששאלנו הוא יאמר שידע שהוא מתפלל לה' אך אינו מרגיש את זה, וממילא אינו חשוב אצלו ובודאי תיקון לזה אינו פשוט אך לכה"פ צריך לראות לחזק את האמונה לחזק את היראת שמים ואז התפילה כבר לא תהיה כ"כ בעיה כמו שהיא עכשיו. (קובץ בית חיינו שי"ל ע"י ישיבת פונבז' עניני תפילה עמ' רי"ג)

השתדלות בתפילה

כשהוקמה ישיבת אורחות תורה, ורבי יצחק לוינשטיין זצ"ל ועוד עמו רבים השקיעו רבות בביסוס הישיבה, באחד הימים פנה לרבנו שליט"א ושאל אותו, הרי הוא הקים את הישיבה ומפני מה אינו עוזר להם מספיק, אמר לו רבנו אני עוזר לך מידי יום ביומו, אני מתפלל עליכם... (ס' כאיל תערוג – שיחות הגר"י מישקובסקי שליט"א עמ' קצ"ד)

כונה בתפילה

שח רבי גדליה הוניסברג שליט"א, שאלתי פעם לרבנו הגר"ק שליט"א שאלה מהגראי"ל בדיני כוונה בתפלה, אמר הגר"ק שזה הוקשה רק לרבינו הגראי"ל שמתפלל עם שימת לב אבל אנו שלא מתפללים בשימת לב לא קשה לנו כאלו שאלות. (מנחת תודה) ומפי השמועה שמענו שבעידנא חדא התבטא רבנו שליט"א שמיום עומדו על דעתו, רק פעם אחד בלבד שכח לכוין בברכת אבות. עוד שמענו שהיו קבוצת מגדולי היראה תלמידי המשגיח הגר"י לוינשטיין זצ"ל שעשו ביניהם תקנה שעל כל שכחה מלכוין השמות צריך להניח פרוטה לצדקה, ובדקו וראו שבקופסא של רבנו לא היה אפי' פרוטה אחת....

טעות בשם לתפילה

נכנס פעם אברך לפני רבנו והביא שם של בן משפחתו לרפואה שרבנו יתפלל עליו לרפוי"ש, כעבור שבוע נכנס שוב לרבנו, אמר לו מיד רבנו שנראה לו שיש טעות בשם, כי מרגיש שלא נענה בתפילתו. (כתבי תלמידים מפי בעל המעשה)

עיננו תלויות

רבנו ציין כמה פעמים לדברי הסידור אשי ישראל בהקדמה לעשיית בשם האריז"ל, וז"ל "...בעת שמתפלל לפניו ית' על איזה שאלה מן השאלות כמו מזונות עושר ובנים וכיוצא בזה לא יתפלל לסיבת עצמו שצריך לישאל אותה השאלה אלא לקיים מצותו ית', שנצטוונו שנתפלל אליו בעת צרכינו להורות כי הוא אלקינו ואנחנו עמו ועבדיו ואליו עיננו תלויות כעניי עבדים אל יד אדוניהם ואין לנו שום עזר אם לא ממנו ית' וישים כל בטחונו עליו... ואמר ראש הישיבה הלוואי מי שיזכה לקיים את זה. (מזקנים אתבונן ח"א עמ' 86)

עצה לעורר עצמו

שח רבנו עצה לחיזוק להתעוררות וכונה בתפילה, לחשוב שבינו לבין ירושלים יש מחסומים המעכבים את תפילתו מלעבור, כדוגמת העולם הגשמי, שיש מחסומים ובהם חיילים ושוטרים שעושים ביקורת ולא נותנים לעבור רק למי שחושבים שראוי, כך בתפילה, לחשוב שיש מחסומים המעכבים התפילה בדרך לירושלים ובכל מחסום, אומרים לו מי אתה, מה חפצך ומונעים מתפילתו לעבור, והוא צריך להתאמץ בתפילתו להתעקש ולעבור המחסומים ע"י טענות ושכנועים שרוצה לעשות רצון בוראו. כגון, מי אתה - ראובן. מה אתה רוצה, - רוצה להתפלל להיות עובד השי"ת רוצה פרנסה, ילדים, וכו'. "נו טוב תנו לתפילה שלו לעבור". ובזה יהיה התעוררות גדולה לתפילה. (מזקנים אתבונן ח"א עמ' 85)

תפילתו של החזון איש

סיפר רבנו, היה שאלה דחופה בענין של פיקוח נפש ומרן החזון איש ז"ל היה אותה שעה באמצע תפילת שמונה עשרה ובא הג"ר שמריהו גריינמן לשאלו ושאל כמה פעמים ולא שמע מרן ז"ל, עד שהיה צריך לנענע אותו כדי שישים לב. (אעלה בתמר עמ' נח)

קדושת מקום

שח רבנו, ראיתי מעשה נורא על ר' שמואל וינטרויב שכשהי' מתפלל בוילקומיר בערך בשנת ת"ש. דכשהתפלל באיזה מקום בביהכ"נ שם הרגיש כזה עלי' בשעת תפילתו שלא הרגיש בה מעודו וכשהתפלל במקום אחר לא הרגיש כלום אח"כ נזדמן עוד פעם ושוב הרגיש אותה המתקיות ועלי' ונודע לו כי שם פעם למד או התפלל הגר"א ז"ל וזה הי' 145 שנים אחר פטירת הגר"א, והגר"א הי' שם מסתמא חמישים שנה לפני פטירתו. נמצא שזה הי' קרוב למאתים שנה ונשאר רושם דהשראת שכונה וקדושה ההוא. (ימלא ח"א עמ' רכ"ז)

כח תפילתו

שח הגאון רבי נחום לבין שליט"א, אחד מבני משפחתנו חלה ל"ע ובאנו אל מרן הסטייפלער זיע"א וביקשנו את ברכתו, ונענה שהמצב חמור מאד ואינו יכול לברך. שאלנו אותו מה עושים? ואלו דברי תשובתו: יש בדור הזה שני יהודים שיכולים לעזור לכם ע"י כוח התפילה שלהם, והם, הגאון הצדיק מרן המשגיח רבי יחזקאל לוינשטיין זיע"א, ולהבדיל בין חיים לחיים מרן הגראי"ל שליט"א. (ית"נ י"ז חשון תשע"ד עמ' 15)

תפילה ישבתית בכפר סבא

כאשר רבנו התגורר בכפר סבא כראש ישיבת חפץ חיים בשנת תש"ז ואילך, הקפיד להתפלל רק במנין ישיבתי, שכמובן לא היה מצוי שם, בפרט בימי בין הזמנים, ומעיד רבי יצחק לבה שליט"א [שהוא זה שעמד אז לצידו לסייעו] שטרחו רבות כדי לקבץ עוד בן תורה ועוד יהודי ירא שמים תושבי המקום, או מהאורחים, שמעוניינים להתפלל 'תפילה במתינות' בחול ובשבתות. (מאחורי הפרגוד עמ' 121)

הלכתא רבתא לשבתא

משיעורי הגאון רבי בן ציון פלמן שליט"א

טלטול כלי היתר

לגבי טלטול כלי היתר. אפשר דצורך מיקרי אף שאין מטלטלים לצורך שימוש אלא שנהנה מעצם הטלטול כאותם בני"א המשחקים בכלים שלפניהם להרגיע את עצמם, וכן שמעתי מהגראי"ל שליט"א.

קדירה שבתוכה מאכל

הנה קדירה ריקנית הוי כשמל"א לפי שמלאכתה הוא לבישול ולכך אסור לטלטלו אלא לצורך גוי"מ אבל כשיש בתוכה תבשיל שרי אפילו שלא לצורך גוי"מ לפי שהקדירה טפלה לאוכל, ויל"ע בגדר דין זה האם כשיש בו אוכל הקדירה נעשית כשמל"א ומותר לטלטלו רק אם יש לו קצת צורך או גדר ההיתר משום שהקדירה מקבל דין של האוכל וא"כ מותר לטלטלו אף שלא לצורך כלל. והגראי"ל

שטיינמן שליט"א אמר דמסתבר דבכה"ג שיש בתוכה אוכל יש לו דין דכלי סעודה ותליא בפלוגתא הפוסקים בדין כלי סעודה אם יש היתר בהם לגמרי (עמ' רנ"ח)

יומא דהילולא הגאון רבי משה סוקלבסקי זצ"ל האמרי משה – נלב"ע י"ט טבת תרצ"א

ישיבת תורת חסד נוסדה ע"י מרן הבית הלוי זצ"ל והגאון רבי שמחה זעליג ריגר זצ"ל היה מוסר שם שיעורים, ואחרי זמן בערך בשנת תר"ס, שר' שמחה זעליג היה טרוד בעניני הוראה של העיר, מינו את הגאון רבי משה סוקלבסקי זצ"ל לכהן כראש הישיבה, וכך כיהן בישיבה עד יום פטירתו, ולימד את התלמידים תורה בטהרתה.

כשרבנו היה בן י"ב שנים יצא לו שם של עילוי בעיר מגוריו בריסק, ונכנס לישיבת 'תורת חסד' שבעיר. (עדות הגר"ז אידלמן זצ"ל בספר רבי ועלעול עמ' 164)

לפני מספר שנים נכנס לבית רבנו ישיש אחד, וסיפר שכאשר נכנס רבנו בכזה גיל צעיר לישיבה, והיה גם נמוך קומה, היה כעס בין הבחורים שמכניסים ילדים לישיבה, והוחלט להחרימו ולא לדבר עמו ולא לקבוע עמו חברותא במשך תקופה, אולם רבנו לא נרתע ועסק בתורה בלי הפסק, אף ללא חברותא. כשראו שזה לא הועיל, החליטו הבחורים לעשות מעשה קונדס, והניחו בובה על מיטתו של רבנו, ובכך לפגוע בו על שהוא צעיר מידי בשביל הישיבה.

אולם במשך תקופה ארוכה נשארה הבובה על המיטה ללא שינוי, ואז הבינו שרבנו כבר בכזה גיל אינו הולך לישון על מיטתו אלא יגע בתורה יומם ולילה, וכשראו כך מיד קבעו עמו טובי הבחורים חברותא. ואז פנה הישיש הנ"ל לרבנו שליט"א וביקש מחילה שהוא זה שהניח את הבובה על מיטתו. וענה לו רבנו שאינו זוכר דבר כזה, ואמר אולם ודאי שישנתי בישיבה כי הבטחתי להורי שאשן כל לילה לכה"פ שלש שעות ומחצה. [וכפי הנראה רבנו לא ישן במיטתו רק הניח ראשו על הסטנדר לכמה שעות, כפי שנהג בהמשך חייו, בישיבת מונטריי כפי העיד לנו עד ראהי שליט"א]. [וכמו שידוע שאמר רבי יצחק ניימן זצ"ל מעיר בריסק, שבעת שהיה רבנו בגיל 12 יצא השם בברייסק שצומח כאן חפץ חיים חדש].

הבר מצוה בבית האמרי משה

בעת שלמד רבנו אצל רבי משה נעשה בר מצוה, ולא עשו מסיבה לכבוד הבר מצוה, רק שבאותם ימים נפטרה חמותו של האמרי משה לכן עשה מניין בשבת בביתו, ושם קיבל רבנו עליה. והאמרי משה אמר לו להסתכל באיזה ספר ולהכין דבר תורה על יבמות שלמדו באותה שעה בישיבה, ואחרי התפילה חזר רבנו להאמרי משה שטיקל תורה מספרו של רבי אייזל חריף על יבמות, וסיים רבנו ואמר: זה היה כל הבר מצוה... (מאחורי הפרגוד עמ' 47)

פטירת האמרי משה

סיפר רבנו שכשנפטר רבי משה זצ"ל כבר למד רבנו בקוברין, והיו שם עשרה בחורים מברייסק, ונסעו כולם ללוויה, והי' שלג גדול והיו צריכים ליסוע עם שְׁלִיטָן – מגלשת שלג, ויצאו מקוברין בשעה תשע בבוקר והגיעו ללוויה בשעה שבע בערב, וכבר היה אחרי הקבורה, והספיד אז הגאון רבי אברהם יצחק גרשונוביץ זצ"ל "הזאיבנקר רבי". (מאחורי הפרגוד עמ' 197 בשם הפרי חיים)

קריאת שם בנו על שמו

רבנו קרא לבנו הגדול הג"ר משה על שם רבו האמרי משה, שאמר שמכיון שנפטר בלי זשי"ק, ואין מי שיקרא על שמו לכן קרא על שמו, עוד לפני שקרא על שם הוריו שהניחו זשי"ק. (כתבי תלמידים)

ידיד רבנו להבל"ח העילוי רבי יהודה לייב משבויים הי"ד רבה של טרסטלנה

הנה בעת שכותבים על בעל האמרי משה, מן הראוי להזכיר את אחד מגדולי תלמידיו, העילוי רבי יהודה לייב משבויים שנהרג בשואה ולא נודע יום פטירתו, והוא חיבר ספר לעילוי נשמת רבו האמרי משה בשם 'ברכת הארץ' על עניני שתי הלחם והעומר, וראה שם בתחילת הספר את גדלותו העצומה. [ובעידא חדא הזכיר רבנו שליט"א שבברייסק היו שלשה עילויים ואחד מהם הוא רבי יהודה לייב זצ"ל].

בשנת תשס"ט הוציאו ספר זה מחדש, עם הסכמת רבנו. וכך כתב: בס"ד. הספר ברכת הארץ שנתחבר ע"י הגאון ר לייב ב"ר משה משבויים זצ"ל כבר העידו עליו גדולי הדור כגון הגאון ר' שמחה זליג והגאון ר' איסר זלמן ומה לי להוסיף על דברי גאוני הדור הקודם ובודאי טוב להדפיסו כדי שיקוים אגורה באהלך עולמים ששפתותיו מדובבות בקבר כמבואר בדברי חז"ל ויהי"ר שיהא לרצון לפני הקב"ה ונזכה לגאולה אמיתית במהרה בימינו אמן סלה. י"ד כסליו תשס"ט לפ"ק - בני ברק יצ"ו - אהרן יהודה לייב שטיינמן ורבנו צירף לספר שני מכתבים שקיבל מחבירו הנ"ל, ושם ניכר מקצת הערצתו לרבנו שליט"א.

וכך כותב לו רי"ל במכתב (עמ' קנ"ד): יום א' ראה כ"ד מנ"א תרצ"ד בריסק. רב שלום וברכה לכבוד ידידי היקר העילוי המפואר עדי לגאון ותפארת ישראל כמר אהרן ליב שטיינמאן נ"י. אחדשה"ט באהבה רבה כמשפט, את מכתבך קבלתי ורב תודה על התשובה והאמת אגיד כי באמת חפצי ורצוני עכשיו להשתעשע עמך בדברי הלכה רק אני מרגיש עכשיו את עצמי לא היטב בקו הבריאות ראשי ואברי כבדים עלי ואכתוב לך דבר חידוש...

ובמכתב נוסף כותב לו (עמ' קנ"נ), ב"ה יום י"א לחודש טבת תרצ"ח טרסטלנה. שלום וברכה לכבוד ידידי העילוי הנפלא הרב הג' וכו' וכו' מה"ר אהרן ליב שטיינמאן נ"י שלום וברכה כל הימים, אחדשה"ט כמשפט בהוקרה רבה, הנה קבלתי הגלויה, ואף שלפלא בעיני מזה שלא כתב במכתב באריכות כי כמה וכמה גדולה מאוד חפצי ורצוני לבא בכתובים אשר כפי רב הידידות שנקשר בינינו עם גודל היסורים של הנפש בדבר עיון למוד והתעמקות התורה, ועכשיו כפי שאני רואה הנה כבוד ידידי מרבה חיל בלימודו אף שאני טרוד בטרדות שונות באי אפשרות להגות ולהתעמל בתורה הקדושה ובודאי ראוי והגון שכבוד ידידי יעבור על כל תשחית הניר והדיו ויכתוב באריכות ונשתעשע יחדיו כי אם מסבב הסיבות עשה שנהיה כל כך בריחוק מקום לעומת זה אבל לא בריחוק נפשי...

© הדברים יוצאים ללא מטרת רווח, אפשר לצלם לזיכוי הרבים בלבד, להערות הארות הוספות מנויים ורעיונות ניתן לפנות

keailtarog@gmail.com

כאיל תערוג גליין 15 וארא תשע"ד

פנינים על פרשיות השבוע וענינא דיומא, ממרן רבן של ישראל רבנו
בעל האילת השחר שליט"א, מספריו הק' ומכתבי תלמידים

מתורת הפרשה

ושרץ היאר צפרדעים ועלו ובאו בביתך ובחדר משכבך ועל מטתך ובבית עבדיך ובעמך ובמשארותיך. (וארא ז, כח)

בפסחים נ"ג ב' איתא, עוד זו דרש תודוס איש רומי מה ראו חנני' מישא' ועזרי' שמסרו עצמם על קדושת ה', נשאו ק"ו מצפרדעים ומה צפרדעים שאין מצווים על קידוש ה' כתיב בהו ועלו ובאו וגו' ובתנוריק ובמשארותיך, אימת משארות מצויות אצל תנור הוי אומר בשעה שהתנור חם, אנו שמצווים על קדושת השם על אחת כמה וכמה, ועיי' ברש"י ותוס'.

ולכאורה הצפרדעים לא עשו את מעשיהם ע"י בחירה וגם אין להם דעת אלא כך גזר הקב"ה ואיך שייך ללמוד מהם, ועיי' צ"ל דהנה כל הנבראים נבראו עם טבע, וטבע הצפרדעים אינו להכנס לאש ואם הקב"ה ה' גוזר שישנו את טבעם לא ה' שום הוכחה אבל הא לא נשתנה טבעם דטבעם נשאר כמקודם, אלא דאעפ"כ ה' ציווי שיכנסו, ואם כי ודאי שהם עושים כל מה שגוזרים עליהם אמנם הקב"ה בראם עם טבע ובה גופא שה' ציווי לעשות היפך טבעם הוא משום דתכלית הנבראים שיצא קידוש ה', ומזה למדו חנני' מישא' ועזרי' להשרף אע"פ שלא היו מצווין בזה, והי' מקום לומר שיותר כדאי לחיות ולמלא תפקידים ע"י חייהם שכולו במצוות ובמעשים טובים, אז הק"ו שנשאו ומה נבראים דתכלית בריאתם הוא מה שהם משמשים בתור נברא שלא להשרף, וזה מש"כ כי הוא צוה ונבראו, והציווי הוא תפקידים, מ"מ למלא תפקיד מקדש ה' שוקל יותר מתפקידים לשמש שימוש הרגיל, עאכ"כ מי שמצווה במצוות קידוש ה', ואע"פ דבאופן זה אין מחויבין למסור עצמם למיתה מ"מ כל עבודתם ותפקידם בעבודת ה' בטל נגד התכלית של קידוש ה' בצורה של מסירות נפש. (ימלא פי תהלתך תפילה עמ' תי"ג)

ענין בפרשה – פיקוח נפש

בענינים חמורים אלו של פיקוח נפש ועניני רודף מצאנו כמה ענינים מחודשים במשנת רבנו שליט"א שהובאו ע"י תלמידו הגאון רבי יוסף אריה לורינץ שליט"א בספרו 'משנת פיקוח נפש'. והבאנו כאן רק את דברי רבנו, ולא את כל המו"מ הנפלאים שמופיעים בספר שם.

מלאכה דאורייתא במלחמת המפרץ

מו"ר הגרא"ל שטיינמן שליט"א היה מורה לשואלים אותו שאסור לעשות מלאכה דאורייתא עבור איטום החדרים בזמן האזעקה בשבת. והיינו דהיה סובר שדבר זה רחוק טובא מפקו"י. (עמ' ל"ב)

[ובנותן טעם להביא כאן, שבעת שרבנו קיבל גלויה מטעם המדינה ובה נאמר שעליו לקחת מסכות אב"כ מחמת האיומים מאיראן. ביקש לשאול את מרן הגר"ח האם לקחת. בתחילה אמר הגר"ח שהוא צריך להכריע בעצמו. והמשיך ואמר פעם שעברה לא לקחנו ואמרנו שזה לפורים, האם הוא לקח פעם שעברה שהי' איומים מעירק, ולפי"ז נדע אם סבור שצריך לקחת, והאמת שרבנו גם בפעם הקודמת לא לקח בעד עצמו ורק הסכים שהרבנית תקח לעצמה אם רוצה. (מנחת תודה עמ' תנ"ב)]

ההולך ליסקל ויכול להציל נפש

שמעתי ממו"ר דמי שנתחייב סקילה והוא עוסק עתה בהצלת נפש, יתכן דאין ממתנינים לו אלא הורגים אותו לאלתר, ואין שייכא כאן היתרא דפיקו"י דדוחה לכה"ת, דרצון התורה שיהרגוהו וחשיבא כגברא קטילא וכמאן דליתא. (עמ' צ"ז)

להורות שלא כהלכה מפני פיקוח נפש

הנה בדיני נפשות אם כולם אמרו חייב הרי זה פטור וכדאיתא בסנהדרין יז, א. ויש לדון אם כל הדיינים אמרו חייב ואחד מן הדיינים סובר דהוא זכאי, והנה אם יאמר כפי שסובר הרי עיי"ז גורם שיהא חייב אבל אם יאמר ג"כ חייב הרי נמצא דיהא פטור. ומעתה לכאורה עלינו לומר דכיון דפקו"י דוחה לכל התורה, א"כ דיין זה שסובר שהנידון זכאי יהא חייב לומר שקר ולפסוק חייב כדי להצילו שלא ייהרג. אכן נראה דאינו כן דהמשפט לאלקים הוא וחייב כל דיין ודיין לומר כפי ההלכה הנראית לו ולא להתחכם כנגד דיני התורה והגם דמותר לחלל שבת כדי להצדיק את הצדיק ומי שדנים אותו למיתה ויש עדים במקום רחוק שיכולים להזים לעידי השקר מותר להם לחלל שבת כדי למהר ולהספיק לבוא לבית דין קודם שיהא מאוחר, דהוה ככל פקו"י דדוחה לכל התורה [עיי' ביומא פה, ב אבל להחיות אפילו מעל מזבחין] אבל הדיינים עצמם אסור להם לשנות הדין מכל מיני חשבונות דפקו"י אלא צריכים לדון כפי שקבעה התורה כן נראה מסברא הגם דלא מצאתי ראיה לזה, והצעתי הדבר קמיה מו"ר מרן הגרא"ל שטיינמן שליט"א ואמר דהדבר פשוט כדאמרן, וכן כתב לי הגר"ח קניבסקי שליט"א מסתבר שאסור לעשות כן. (עמ' צ"ט)

הרג יהודי במלחמת עולם הראשונה

מעשה ביהודי כשר וירא אלקים אשר במלחמת העולם הראשונה שירת כחייל בצבא הגרמני כשנלחמו כנגד הצבא הרוסי, וארע שהרג לחייל רוסי ובהיותו מפרפר אמר שמע ישראל, וביקש ממו"ר שירה לו היאך לתקן האיסור החמור של רציחה דיהודי. וענה לו מו"ר

שאין צריך כפרה כלל, כי החייל הנ"ל היה לו דין רודף שהרי רצה להורגו והגם דתרווייהו הוה רודפים אהדדי מ"מ חשיב רודף שהרי הרבה מבחורי ישראל הכשרים שירתו בצבאות נכר, והא כל קבוע כמחצה על מחצה, והדבר ידוע שבכל צבא יש מתי מעט יהודים והיאך יכולים היו להילחם ולהרוג ולא חששו שמא ישראל הוא האיש הלוחם כנגדו, אלא ע"כ דתרווייהו חשיבי רודפים אהדדי ויכול כאו"א להרוג לחבירו מדינא דרודף ע"כ שמעתי ממו"ר שליט"א. (עמ' ק"נ)

ספק רודף

יעוין בתוס' בע"ז יב בד"ה חד שהקשו היאך הוה קטיל אנטונינוס לעבדיו והלא שפיכות דמים היא מז' מצות, ותירצו וי"ל שהיה ירא פן יודיעו הדבר אל השרים שהולך ללמוד תורה אצל רבי והיו גורמין להורגו ואמרין הבא להרגך השכם להורגו, הרי קמן דגם בספק רודף מותר להורגו דהא כתבו בתוס' דאנטונינוס רק חשש פן יודיעו העבדים זאת לשרים, והצעתי הראיה מהתוס' קמיה מו"ר מרן הגרא"ל שטיינמן שליט"א ואמר שדבר זה הינו חידוש רב וצריך לעיין אם א"א לפרש התוס' באופן אחר, והוסיף ואמר דבכל אופן מהתוס' רק חזינן דלנרדף שרי להורגו דחייך קודמין אבל לאדם אחר יהא אסור להרוג הרודף מספק, דמאי חזית להעדיף נפש הנרדף מנפש הרודף כיון דל"ה אלא ספק. (עמ' קנ"ג)

לא תעמוד על דם רעך בתפילה

אמר לי מו"ר מרן הגרא"ל שטיינמן שליט"א דלאו דלא תעמוד הוה בהשתדלות טבעית ולא בתפילה שהיא ענינא דשמיא. (עמ' ר"ד)

קטיעת אבר לינצל מאיסור

יש להתבונן כשידע אברהם שיקחו את שרה בית פרעה כשיבואו למצרים מ"ט לא אמר לה לחתוך לעצמה את אפה או אוזניה דבדואי שלא היו מהללים אותה לבית פרעה כשהיא בעלת מום גדול שכזה, [ולפי המדרש שהביא רש"י שהטמין אותה בתיבה א"ש דחשב אברהם שבכך תינצל ואין צורך להשחית לגופה] אמנם הדבר תלוי במה שנתבאר במק"א אם חייבת האשה להפסיד אבר מגופה כדי להציל עצמה מאונס דגילוי עריות, ויש להוסיף דאף אם נימא דבעלמא חייבת האשה בהכי ורק באונס דמיתה שריא מ"מ אין חיוב על האשה לחתוך לאבר מגופה כדי להינצל מהאסור, וכן אמר לי מו"ר שליט"א בעל אילת השחר והוסיף דגם אם נימא דחייב אדם להפסיד אבר כדי שלא לחלל שבת אבל זה ודאי שאם גוי כופהו לעבוד בשבת ואם לאו יהרגהו ויכול לחתוך לעצמו את ידו וממילא יפטור עצמו מהעבודה דאין חייב בהכי ואין מוטל על האדם לחבול בעצמו, שהרי בכל הדורות שהיו בחורי ישראל אנוסים להיות בצבאות נכר ולחלל שבת אם היו חותכים לאצבעותיהם היו נפטרים מהצבא ולא שמענו מעולם שהיו חייבים לעשות כן ע"כ דברי מו"ר שליט"א. (עמ' רי"ב)

והוסיף בזה טעם, או דחשיבא אונס ופטור משאר מצוות, עוד אפשר שמוזהר אדם שלא לחבול בעצמו וגם לצורך שלא יעבור איסור אין היתר לחבול בעצמו. (עמ' רנ"ט)

רשות להרוג את הרודף

כ' הרמב"ם בפ"א מרוצח ה"ט אף זו מצות לא תעשה שלא לחוס על נפש הרודף שנאמר לא תחוס עינך, ושמעתי ממו"ר הגרא"ל שטיינמן שליט"א דכל זאת היינו דאחרים חייבים להציל את הנרדף אבל על הנרדף עצמו ליכא להאי חיובא ואין מוטל עליו להציל את עצמו בנפש רודפו ול"ה אלא רשות. והוכיח כן מהא דאמרין בברכות סב,ב אמעשה דשאלו כשנכנס למערה להסך רגליו דחתך דוד לכנף מעילו, ואמר דוד לשאלו כשיצא מהמערה דמן התורה בן הריגה אתה שהרי רודף אתה והתורה אמרה הבא להרגך השכם להורגו אלא צניעות שהיתה בך היא שחסה עליך, ומוכח מהכא דלנרדף עצמו הוה רק רשות להרוג לרודף ולכן יכול היה דוד לחוס על שאלו ולא הרגו. אולם במקום שהרודף עומד עליו להורגו אז חייב הנרדף להרוג לרודפו. (עמ' רנ"ב) וע"ע בימלא פי תהלתך ח"ב עמ' קצ"ד כע"ז.

שנים עם קיתון מים ואחד מעולף

אמרין ב"מ סב, א בקיתון של מים דחיי קודמין לחיי חברך, וכ' החזו"א יור"ד סי' ס"ט שהחיים דבעל הקיתון קודמין אף אם נמצאים ביד השני.

ויש להסתפק אם בעל המים התעלף, האם חייב השני להשקותו ולהחיותו, או דלמא דאדרבה חייך קודמין ושוא"ת, וחבירו ימות ואז יקח את המים.

ואמר רבנו שאין צריך להשקות המים לחבירו וחיי קודמין, דהנה החזו"א כ' דחייך קודמין היינו הבעלים של הקיתון ולא המוחזק, ובאילת השחר ב"מ סב, א העיר על החזו"א ממעין דבני העיר דחיייהם קודמין הגם שאינו שלהם, אלא דיתכן דהכל חדא הוא, וחייך קודמין היינו השולט על המים, והבעלים הם השולטים, ובמעין שאין לו בעלים, בני העיר שהמעין עובר דרכם הם השולטים, ובמקום שהבעלים אינם יכולים לשנות הקיתון ללא עזרת האחר, אין הם שולטים בקיתון כי אם השני שכוחו עימו. (עמ' ר"צ)

ברכה על מסירות נפש

הפתחי תשובה ביו"ד סימן קנ"ז אות ו' הביא להשל"ה דהמוסר נפשו ברבים עקד"ה יברך אקב"ו לקדש שמו ברבים, וראיתי שהביאו דהגאון רבי אלחנן וסרמן ובנו הי"ד ברכו כן כאשר יצאו להריגה ע"י הנאצים. וקשה לי דהשל"ה מיירי שהעכו"ם מצוהו לעבור על הדת או שיהרג וזה כשמוסר נפשו למיתה מקיים מצוה ומברך עליה כשאר כל ברכת המצוות וכמפורש שם בשל"ה, אבל הנאצים ימ"ש הרגו ליהודים בע"כ גם אם ח"ו יכפרו בדתם וא"כ מה מקום לברכה זאת.

ומו"ר הגרא"ל שטיינמן שליט"א אמר לי דצודקים אנו בדברינו ולא היה שום מקום לברכה בהריגות אלו ולא להאמין לדברי המספרים שאינם בר סמכא. (עמ' ער"ה)

להציל חבירו בחיי שעה ע"י הריגה

כתב רבנו שליט"א: בס"ד, ח' טבת תשס"ג. שאל הרה"ג ר' יוסף ארי' לורין שליט"א להסתפק בנכרי שרוצה להרוג אדם מישראל ויש שם ישראל אחר שעומד שם, ואומר הנכרי לישראל השני שאם הוא יתן לו סם המות שימות מזה בעוד שעה לא יהרגנו עכשיו, האם מותר לישראל ליתן את הסם המות כיון שירויח בזה שעה אחת של חיי חבירו, או לא דמ"מ בזה הוא רוצח את חבירו.

ולכא"נ נראה דאין היתר להרוג את חבירו בשביל חיי שעה, והגע עצמך אם יש שני בני אדם שרוצה נכרי להורגן ואומר הנכרי לראובן כי אם יהרוג הוא את שמעון לא יהרוג אותו רק אחר שעה, ואם לא יהרגנו יהרוג את שניהם מיד, האם יהא מותר לראובן להרוג את שמעון בשביל להרויח חיי שעה של עצמו, בודאי שלא, וא"כ מאי שנא חיי שעה של חבירו שיהא מותר לרצוח בשביל זה.

והנה הא דהוצרכו הטעם דאסור לרצוח אפי' עי"ז יהרגו אותו, דבלא זה הי' מותר להרוג את חבירו כדי להציל את עצמו, משום דמחוייב לחיות מקרא דוחי בהם, לכן צריך הסברה דמאי חזית דדמא דידך סומק טפי דלכן המצוה דוחי בהם אינו דוחה איסור רציחה, אבל באופן דלהרוג חבירו בעי כדי שיחי' חיי שעה לא מצינו היתר גם בלי הטעם דדמא דידך סומק טפי, ממילא אין שום היתר להרוג את חבירו אפילו אם עי"ז ירויח חיי שעה.

חזר השואל ושאל דהא וחי בהם נאמר גם בנוגע לחיי שעה דהא מחללין שבת כדי להציל חיי שעה.

תשובה, אכתוב לך מהרהורי לבי אע"פ שאין לי ראיה מוכרחת, הנה מותר לעשות נתוח אע"פ שעצם הנתוח מסכן חיי האדם, כיון שכך ראינו שבטבע זה עושה הרבה פעמים הצלה, היינו שהנתוח סיבה להתרפא אבל אין לעשות דבר שאין הטבע מחייב את זה. והנה בזמן האחרון עושים השתלת לב ומוציאים את הלב מהאדם כדי לרפאותו אע"פ שבעצם הורגין אותו זמנית, אבל כיון שהוחזק בדרכי רפואה שזה יגרום רפואה מותר לעשות את זה, אבל אין זה מדרכי הטבע שנעשה דבר אין לו שום שייכות להצלה כגון לשנות רעל שזה הריגה אף שבמקרה זה יציל את חבירו, כיון שהדבר מצד עצמו הוא עושה הריגה ואין זה רפואה שמצד טבע הדבר, וכהאי גוונא אין בזה היתר לעשות.

והנה כמו דאמרין מאי חזית דדמא דידך סומק טפי דלמא דמא דחברך סומק טפי, ה"נ באם אומרים הרוג את ראובן ואם לא תהרוג אותו אהרוג את שמעון ג"כ, אמרין מאי חזית דדמא דפלוגי סומק טפי ואסור להחליף א' במקום השני, לכן אפי' עי"ז יציל חיי שעה אין היתר כיון דלהמית אדם אינו מעשה הצלה דאינה הצלה טבעית. [מה שהוצרכתי לזה הוא כדי להסביר למה מותר לעשות נתוח שבזה מסכן חיי האיש, משום דרפואה טבעית לא מקרי הריגה רק רפואה משא"כ מה שאינו טבעי מקרי הריגה לא הצלה].

ומשא"כ אם יאמר הנכרי לישראל אם אתה תחלל שבת לא אהרוג פלוגי, ואם לא תחלל אהרוג את פלוגי, צריך לחלל שבת, לכן גם לחיי שעה מותר אע"ג דאי"ז הצלה טבעית כיון דאי"ז נוגע לפעולת הריגה.

והוסיף רבנו שלאחר כל הדברים עדיין צריכים יותר ביאור וזה ענין קשה.

ולענין הספק אם מותר לאדם לשנות רעל כדי להציל את עצמו, אמר רבנו, בזה י"ל דמותר, וה"ה אם אדם נמצא בבית גבוה ויש שם נכרי שרוצה להורגו, ואם יקפוץ למטה יהא פצוע קשה וימות לאחר שעה דמותר לו לקפוץ, אבל י"ל שאינו חייב בהכי ולא הוי אלא רשות. (עמ' רס"ב)

הרוגים על שם קדשך

כותב הרב יחזקאל יצחק ווארהפטיג שליט"א, בתפלת אבינו מלכנו, אנו אומרים אבינו מלכנו עשה למען הרוגים על שם קדשך, אבינו מלכנו עשה למען טובחים על יחודך. וצריך ביאור בכפילות הדברים. ושאלתי את מרן הגראי"ל שטיינמן שליט"א וא"ל דחד קאי על היכא שמחוייב למסור נפשו כגון בגי' עבירות ובשעת השמד או בפרהסיא אפי' על כל עבירות, והשני קאי על אותם שמוסרים נפשם על קדושת ה' לפנים משורת הדין שלא לעבור על שאר העבירות אפילו היכא שאינו מחוייב למסור נפשו כמבואר בשו"ע יו"ד סימן קנ"ז סעיף א' דפסק המחבר כשיטת התוס' דשפיר דמי לעשות כן, והקשה על עצמו דאכתי לא מתיישב לשיטת הרמב"ם בפ"ה מהלכות יסודי התורה ה"ד שכתב שכל מי שנאמר בו יעבור ואל יהרג ונהרג ולא עבר הרי זה מתחייב בנפשו. (נתיבות התורה ח"ח עמ' תקל"ה)

חילול שבת בפיקוח נפש

סיפר רבנו שליט"א שבעודו בחור נשלח כמה פעמים ע"י הגב' רעכה שטרנבוך לבתי כלא בשוויץ שבהם נתונים היו במעצר פליטים שעמדו להישלח חזרה לגאסטאפן, ורבנו העביר להם דרכונים מזויפים וכך ניצלו חייהם, ובאחד השליחויות הללו נסע בשבת קודש, וחילל את השבת מדין פיקוח נפש. (סי' איככה אוכל וראיתי עמ' 237)

הלכתא רבתא לשבתא

משיעורי הגאון רבי בן ציון פלמן שליט"א

להחזיר כיסוי לקדירה

הנה קדירה שהוריד הכיסוי ממנה ונתנו ע"ג השיש ואח"כ רוצה להחזירה מנהג העולם להחזיר, ולכאורה הרי כשהכיסוי מונח ע"ג השיש הוי דינו ככשל"א כיון דעתה אינו משמש לאוכל ולא בטל לו וא"כ ההיתר להחזירו הוא כדין כשל"א לצורך גופו, והיכי שרי הא שפיר יכול לכסות הקדירה בצלחת וכיו"ב ובכה"ג לא שרי כשל"א, והגר"נ קרליץ שליט"א אמר דזה הוה כהמשך השימוש אחר שדעתו להחזיר. והגראי"ל שטיינמן שליט"א אמר דע"י הכיסוי נשמר החום וגם מועיל טפי שלא יבואו נמלים וכיו"ב ולא דמי לקרבן פסח שהתוצאות שוות ביד או בכלי. (עמ' רנ"ט)

יומא דהילולא – הגאון רבי אי"ש ברמן זצ"ל – נלב"ע כ"ג טבת תשס"ג

הגראי"ש שהיה עליו מופלא, ולמד אצל רבנו בישיבה לצעירים, ונחרטו השיעורים אצלו לשנים רבות. ופעם שוחח בלימוד עם אחיו ר' יוסף ואמר שיש ר"ן בשבועות על הסוגיא הזו, וכשנשאל מתי למד את הר"ן הזה, ואמר שזוכר כשלמד אצל רבנו בישיבה לצעירים מסכת שבועות עם ראשונים. (ועלה האיש עמי רכ"ח)

ואתה קדוש יושב

בהיותו בחור בישיבה קטנה בפונביז' הוא למד אצל רבנו שליט"א, והוא כבר י"ג שנים. כשהיה רבנו פורש לחדרו לנוח קמעה לפני אמירת השיעור ביקש ממנו שיהיה אחראי להעירו, וכשהיה בא להעירו היה מדבר עמו בלימוד. ורבנו מזמינו בחיבה לשבת ואומר לו "ואתה קדוש – יושב". (שם עמי רע"ו)

יומא דהילולא – המשגיח רבי אליהו אליעזר דסלר זצ"ל – נלב"ע כ"ד טבת תשי"ד

רבנו כמה פעמים זכה לשמוע את הרב דסלר זצ"ל וסיפר כמה ענינים ממנו, ונביא בזה כפי המובא בספר 'מחנך לדורות' תולדות

הגרא"א דסלר זצ"ל

הדרשה במנוטרי

בתו של אחיו הגאון רבי חיים גדליה דסלר, מרת דבורה, נישאה במנוטרה לר' אליהו אולשטיין מבחירי ישיבת טלוז, מסדר הקידושין היה הגרא"א דסלר שהגיע במיוחד מלונדון למנוטרה אשר בשוויץ בכדי להשתתף בשמחת החתונה. רבנו שליט"א ששהה בתקופה זו במנוטרה נוהג לציין את הדרשה המופלאה ששמע מהגרא"א דסלר במעמד העליה לתורה בביאור הפס' מההפטר בפרשת בלק הגיד לך אדם מה טוב וגו'". (ח"א עמ' 338)

עומק השיחות

רבנו שליט"א התבטא פעם, שהשיחות שאמר הגרא"א זצ"ל בישיבה אף שגרמו התפעלות וחיוזוק גדול לציבור מ"מ לא היה מי שהבין דבריו עד סוף דעתו ואולי רק הגאון האדיר ר' שמואל רוזבסקי זצ"ל וכ"א הבין כפי דרגה דילה. (רבי יוסף שטיגל שליט"א בסה"ז מכתב מאליהו ח"ב עמ' תכ"ב)

נסיון העושר

בנישואי בן דודו הרב שמחה זיסל דסלר שהיה קרובו היחיד בארץ ישראל והיה קשור עמו באהבת נפש, נתבקש הגרא"א דסלר לשאת דברים בתחילה הוא טען כי אין במעמד שכזה את הכובד ראש הראוי לדברי תורה, אך כשהפצירו בו רבי אייזיק שר ורבי יחזקאל סרנא נעמד לדבר, בסיום דבריו אמר שברצונו לברך מעומקא דליבא את בן דודו עם זוגתו הנכבדה לבית טיקטין שלא יכירו לעולם את נסיון העושר.

הדברים נפלו על השומעים כרעם ביום בהיר, רבנו שליט"א שנכח באותו מעמד מספר, כי היה נוכח שם גם רבי אהרן וינשטיין בעל ה'דרכי אהרן', אשר התקומם למשמע הדברים, הוא ציטט גם בשם רבי ישראל סלנטר שאמר על בני משפחת דסלר בדורות שעברו כי הם קונצנמאכערס והם יודעים להתמודד גם עם נסיון העשירות, אך הגרא"א דסלר נותר איתן בדעתו. (ח"א עמ' 217-218)

זקוקים להרב דסלר

רבנו שליט"א מספר בשם רבי שלמה ברמן זצ"ל, פעם נכנס אל מרן החזון איש ז"ל מדריך מוסד בתי אבות לילדים ניצולי השואה וביקש ממנו שנצרך לאישיות רוחנית שתחזיר בילדים יראת שמים ומדות טובות, והוסיף ואמר למשל כדוגמת הגרא"א דסלר ומרן ז"ל ענה לו הרבה מקומות צריכים כזה אישיות אבל מה לעשות שיש רק אדם אחד כזה. (אעלה בתמר עמ' ע"ז)

שיחה אחרי יובל

בשנת היובל להסתלקותו של הגרא"א דסלר נשא תלמידו רבי יעקב אדלשטיין שליט"א דברים לזכרו בכולל ערב מכתב מאליהו שנוסד על שמו ולזכרו של הגרא"א דסלר. כאשר במעמד זה סיפר ששמע שמועה על פיה רבי איסר זלמן היה נוהג לשאת דבריו מדי שנה ביום היארצייט של רבו הנצי"ב מוואליזין אולם אחרי חמישים שנה הפסיק ממנהגו, באמרו כי כבר אין בכך צורך, שכן חמישים שנה זו תקופה של ושבתיש איש אל אחוזתו, וכבר נגמרו כל התיקונים ושוב אין צורך ללמוד משניות לעילוי נשמתו. אמנם רבנו שליט"א שנכח במעמד הנ"ל ונשא שיחה ג"כ לעילוי נשמתו, העיר כי לעולם ניתן וצריך להוסיף זכויות לנפטרים והזכיר מה שאמרו בטור כי פסוקי הצדקתן צדק, הנאמרים במנחה בשבת הם לצידוק הדין על משה רבנו ודוד שנפטרו בשבת. (ח"ב עמ' 490-491, וראה בקובץ רשימות מהועד ח"א עמ' 8)

החזירנו בתשובה שלימה

אמר רבנו, מה שאומרים בתפילה החזירנו בתשובה שלימה לפניך ולא אליך. בשם הגרא"א דסלר פירשו דלפניך היינו כמש"כ הרמב"ם הל' תשובה פ"ב ה"ב ומה היא התשובה וכו' ויעיד עליך יודע תעלומות שלא ישוב לזה החטא לעולם עכ"ד. והעיר רבנו דאמנם מצינו גם שאומרים אבינו מלכנו חטאנו לפניך ועל חטא שחטאנו לפניך. (נתיבות התורה ח"ח עמ' תקל"ה) (ימלא פי התלתן תפילה עמ' קצ"ב)

© הדברים יוצאים ללא מטרת רווח, ואפשר לצלם לזיכוי הרבים בלבד, להערות הארות הוספות מנויים ורעיונות ניתן לפנות keailtarog@gmail.com

כאיל תערוג גליון 16 בא תשע"ד

פנינים על פרשיות השבוע וענייני דיומא, ממרן רבן של ישראל רבנו
בעל האילת השחר שליט"א, מספריו הק' ומכתבי תלמידים

מתורת הפרשה

עד מתי מיאנת ליענות מפני. (בא י, ג)

ופרש"י כתרגומו עד מתי הוא לא נכנע. ואמר רבנו שליט"א שמכאן רואים עד כמה מגונה היא מידת הגאווה, בבחינת אין אני והוא יכולים לדור בכפיפה אחת, שהרי אין כאן תביעה על שהרג ושיעבד כל כך הרבה מישראל, אלא על הגאווה שמתגאה כנגד ה'. והוסיף רבנו שתביעה וצעקה זו מכוונים כלפי כל אדם – עד מתי מיאנת, מתי כבר תפסיק עם הגאווה... (קו' יצחק ירנן רשימות רבי יצחק לווינסטין זצ"ל עמ' 211)

עוד נגע אחד אביא על מצרים. (בא יא, א)

ופרש"י שזה נאמר לו בבית פרעה, וברמב"ן מוסיף שקפצה עליו שכנה. ואמר רבנו שמכאן רואים עד כמה חביבין צדיקים לפני הקב"ה, שאע"פ שהקב"ה מואס במקום ע"ז שא"א לתת שם נבואה, וכ"ש פרעה שהחזיק עצמו לע"ז, אבל בעבור משה שאמר יכן יהיה כדבריד', שלא יוסיף לראות פניו, כדי שלא יגידו שמשו בדאי, אע"פ שהיה יכול לומר שהוא מוכרח לבוא מפני שקיבל נבואה, מ"מ כדי לקיים דבריו של צדיק הקב"ה מוכן כביכול להוריד שכנה במקום שמאוס עליו. ולדרגה עצומה שכזאת, שהקב"ה כביכול יתבזה עבורו יכול כל ילוד אשה לזכות, ואף שאין אדם יכול להגיע למדרגתו של משה רבנו אבל הרי כל אחד לפי מדרגתו צריך לומר מתי יגיעו מעשי למעשה אבותי. (קו' יצחק ירנן רשימות רבי יצחק לווינסטין זצ"ל עמ' 212)

לא יאכל חמץ. (בא יג, ג)

איתא בירושלמי פסחים פ"ב ה"א, איידא אמר לא יאכל חמץ היום אפי' לכלבים, הרי"ז בא לאסרו בהנאה ואפי' קיימין אם לכלבו הני איסור הגייה, אלא כי קיימין אפי' לכלב אחרים, זאת אומרת שאסור להאכילן לבהמת הפקר ע"ש. וצ"ע דע"י בב"י דאם יש לו חמץ שאסור בהנאה יכול להבליע במכירה לגוי עם דברים המותרים ובלבד שלא יוסיף לו על דמי המקח כנגד שווי של החמץ, וצ"ע למה יהיה מותר להאכיל לגוי חמץ יותר מלהאכיל לכלב וכשם דאסור להאכיל לכלב יהיה אסור מה שמאכיל להגוי. ורבנו שליט"א השיב בזה דכשמאכיל לכלב הרי משתמש עם חמץ שלו כדי להאכיל להכלב ואף דאין זה כלב שלו מקרי משתמש עם חמצו, אבל כשנתן לגוי והגוי אכלו הרי הגוי משתמש עם החמץ לאכלו וזה לא מוטל על הישראל שהגוי לא יאכל חמץ שהוא שלו ומ"מ עצם התינה דרך הבלעה לא מקרי שימוש ע"י הישראל. (פרורים משולחן גבוה ח"ה ש' ל"א)

ענין בפרשה – הגאולה העתידה

כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות. (מיכה ז, טו)

ידיעת הקץ

אמר רבנו: הנה מחז"ל משמע שהשבטים לא ידעו את הקץ. ובמד"ר (צ"ח ב) איתא ב' בני אדם נתגלה להם הקץ וחזר ונתכסה מהם, ואלו הם יעקב ודניאל וכו'. אמנם האבודרהם (בתפילת שחרית בפירוש ובא לציון גואל) כותב, ושמעתי בשם הרא"ש שאמר כי קבלה בידו שעל תרגום פסוק ימלך ה' לעולם וגו' יצאה בת קול ואמרה ליונתן ב"ע מי הוא זה שמגלה סתרי לבני אדם שיש בו קץ משיח, ומשמע שידע את הקץ וע"י מגילה ג, א יצתה בת קול ואמרה לו דייך מ"ט משום דאית ב"י קץ משיח, ובכתובות קי"א א' איתא דאחד מהשבועות הקב"ה השביע את בני"י שלא יגלו את הקץ ופרש"י נביאים שביניהם.

וכן הגר"א בספד"צ מרמז על הקץ, ובספר תולדות הצדיק ר' זונדל מסופר פעם אחת כשאמרו עליו שהוא יודע את הקץ המרומז בביאור הגר"א שעל ספרא דצנועותא והפצירו בו שיגלה, אמר אמנם כן בהיותי פעם אחת אצל הגאון ר' אברהם בן הגר"א ודברנו הרבה על אודות ביאור הגר"א שעל ספד"צ, ראיתי בחלומי איש זקן עובר עלי בפנים של תרעומות, ולמחרתו חקרתי על תארו של הגר"א ותארוהו לי דומה ממש לדמות שראיתי בחלומי, ומזה הבנתי שאין אני ראוי גם לעיין בענין זה והנה הטעם שלא לגלות את הקץ לכל אדם, י"ל שזה בכדי שלא יתיאשו, דיש חיוב לצפות בכל עת לביאת המשיח, ואותם שידעו את זמן הקץ, קיימו צפית לישועה בזה שהאמינו בכל רגע שיבא באותו העת. (אילת השחר בראשית עמ' ת"ב)

שמחת הגאולה של החפץ חיים

שח רבנו שליט"א, סיפר לי הרב מפוניבז' זצ"ל שה"י אצל החפץ חיים לפני נסיעתו בפעם הראשונה בשביל ישיבתו למדינת הים ג' ימים מהשכם בבוקר עד חצות הלילה משש בבוקר עד 12 בלילה, וכל הזמן הוא דיבר רק עמו, וכל דבריו היו או על צרות כלל ישראל או בענין הגאולה העתידה וכאשר ה"י מדבר מצרות הכלל ה"י בוכה בדמעות ממש טפין גסין של דמעות, וביטא אז טרערן וויא באבעס, וכשה"י מדבר מהגאולה צהלו פניו מרוב שמחה, ואנחנו מדברים כמעט כל יום מהגאולה אבל בלי שום רושם וכן מהצרות ר"ל, אבל אצלו מה שדיבר הוא ה"י אז חי ומרגיש ממש. (ימלא פי תהלתך ח"א עמ' קפ"ד) [א"ה, ושמענו ממקורות נאמנים שהרב מפוניבז' זצ"ל מסר לרבנו דברים נסתרים מהשיחה המופלאה של החפץ חיים, וכמוס הוא אצלו].

מלחמת גוג ומגוג

בתרגום בשה"ש פ"ח פסו"ד) איתא (מתורגם ללשה"ק) אמר מלך המשיח משיבני עמי בית ישראל מה זה אתם מתגרים בעמי הארץ לצאת מן הגלות ומה זה אתם מורדין בחילות גוג ומגוג המתנינו מעט מזער עד שיכלו העמים שעלו לעשות מלחמה בירושלים ואחר כך יזכור לכם רבון העולם אהבת הצדיקים ויהיה רצון מלפניו לגאול אתכם. ואמר רבנו, עמי הארץ המוזכרים כאן הם כל אומות העולם והטענה על ישראל היא מדוע אתם מנסים לעלות בחומה ועל ידי כך רוצים אתם לדחוק את הקץ וכדברי הגמרא בכתובות קיא, א.

ושאל הרב הלל קופרמן שליט"א את רבנו שליט"א וכי מה רוצים מכלל ישראל שכאשר יגיעו חילות גוג ומגוג יישבו בשקט ויקבלו אותם בשלום עליכם ולא יעשו כלום להגנתם, האם אנו מצווים להניח להם להרוג אותנו כרצונם. וענה לו רבנו שליט"א וכי מה יעזור אם כן ינסו להתנגד, האם כשהיטלר ימ"ש עלה לשלטון ועשה מה שעשה האם עזר לכלל ישראל כשניסו להתמרד לא זו הדרך וגם כאן אומר התרגום שכשיגיע גוג ומגוג אל תתגרו בו, אלא מה כן לעשות תשובה תפילה וצדקה וה' הטוב יעשה הטוב בעיניו עד הגאולה השלימה עכ"ד. (הללי נפשי שיר השירים שם)

עליה רוחנית בזמן הגאולה

שח רבנו... אמרתי בימים האחרונים ואינני יודע אם זה נכון הנה במצרים כלל ישראל היו במצב מאד ירוד ובכל זאת בקריעת ים סוף הם הגיעו למדרגה של נבואה ואע"פ שזה הי' חד פעמי ואח"כ הם ירדו אבל בכל זאת הגיעו לנבואה, והאיך זה אפשרי, אלא כשהקב"ה רוצה הוא מרומם את האדם מאשפה עד לנבואה וגם אצלנו הקב"ה יעשה ככה אע"פ שעכשיו אנחנו מאד ירודים אבל כשיבוא המשיח כולנו נעלה, אמנם רק מי שראוי לראות את המשיח מי שראוי לזכות למשיח ואז נהי' גדולים מאד, וכעת אנחנו קטנים מאד מאד ירודים הלואי שהקב"ה יעזור, ואינני יודע אם נהי' נביאים אבל אם נהי' גוטע יידען, יהודים טובים, זה גם טוב וזה מה שצריך להתחזק לדעת שהכל מה'. (לקט דברי חיזוק ח"ב עמ' 65)

כבשים מאוסטרליה

אמר רבנו כשיבנה ביהמ"ק יצטרפו הרבה כבשים להקריב לכל חייבי חטאות והעולה, והרי בארץ ישראל אין הרבה כבשים וא"כ מנין יהו כבשים לבית המקדש. ואמר שבאוסטרליה יש הרבה כבשים ויעשו רכבת אורית ויטיסו את הכבשים לכאן. והעיר אחד השומעים, הרי לכבשים באוסטרליה יש בעיה היות ואין להם 'אליה' ואיך יהיו כשרות להקרבה. חייך רבנו ואמר, כשיבוא המשיח יבוא איתו אליהו הנביא, ואליהו כבר יגיד מה לעשות. (מזקנים אתבונן ח"ג)

פרה אדומה

אמרו לרבנו שבבליגיה יש אנשים שמומחים לעשות בגנטיקה פרה בכל הצבעים, וגם בצבע אדום, ויכולים לגרום שתולד פרה אדומה. ואמר רבנו שאין סיבה שהיא לא תהיה כשרה. אמנם הסברא הפשוטה שבעת הגאולה יזמן הקב"ה ותולד פרה אדומה בשעה הנצרכת לה, אבל כאן רואים שכבר עכשיו יש פרה מוכנה ומוזמנת לגאולה. (מזקנים אתבונן ח"ג)

הציפיה של מרן הגרי"ז

סיפר רבנו על מרן הגרי"ז שרוב התפילות מתפלל ביתו ולבית הכנסת היה מגיע רק פעמים אחדות בשנה, והיה מתפלל בקול ברור כל מילה ומילה, והיה מאריך בברכת אבות, ובמיוחד היה מאריך באמירת תיבות אלו של 'ומביא גואל לבני בניהם' וחזר על זה כמה פעמים, ואולי זה הי' לחזק את עצמו באמונה בבית המשיח. (ימלא פי תהלתך תפילה עמ' קפ"א)

הבכי מול ההרי האלפים

בעת ביקור רבנו בצרפת בשנת תשס"ב, כשהלך עם מקרוביו ברחובות אקסעלבן, ולפתע ראו את הרי האלפים הצרפתיים, החל רבנו לבכות. כששאלו אותו לסיבת הבכי, השיב בהאי לישראל: כתוב (ישעיה נב, ז) "מה נאוו על ההרים רגלי מבשר". ולכאורה יותר נכון היה לומר 'מה נאוו רגלי מבשר על ההרים', ולא לקפוץ מ'מה נאוו' ל'אל ההרים'.

והשיב נמצאנו למדים שה'מה נאוו' מתייחס גם לה'הרים', דהיינו שהקב"ה יבחר בהרים יפים – כמו האלפים – כדי לשלוח עליהם את המבשר בבוא היום גדול ההוא. ומתחילת יצירתם ניבאו הרים אלו ביופיים, כדי לשלוח עליהם את המבשר. או, הוסיף, שיופיים מתבטא בכך שעליהם יתגלה המבשר. לכן, כשהלכנו כאן וראיתי את האלפים, נזכרתי בביאת המשיח, ובכיתי, כי תארו לכם, שברגע זה יתגלה המבשר על ההרים הללו שממולנו, ויבשר לתושבי צרפת והסביבה על בואו של מלך המשיח, כמה נתבייש אז... [כך אמר רבנו ברוב ענוותו], שלא עשינו דיינו את רצון קוננו. (עלינו לשבח שמות עמ' קכ"ח)

לימוד סדר קדשים

אברך בן עליה נכנס לאחרונה בחול המועד עם בנו לרבנו, ורבנו שהכיר אותו אמר לו: אתה כהן עליך להתחיל ללמוד עם בנך קדשים שיהיה מוכן לעבודת המקדש!. וכמו כן לאברך שנכנס אליו בשאלה האם לפתוח כולל לכהנים ללמוד קדשים להלכה למעשה. עודד אותו רבנו מאוד לענין, והוסיף אבל למה רק כהנים, כולם צריכים לדעת קדשים. (המוסר שבארועי התקופה עמ' כ"ו)

ולירושלים עירך ברחמים תשוב

אמר רבנו: בסנהדרין צ"ח א' מבואר שהגאולה העתידה יכולה להיות בשני אופנים זכו אחישנה לא זכו בעתה ובשם הגרי"ז זצ"ל אומרים שכל הצרות וחבלי משיח שכתוב זה רק באופן של גאולה בעתה אבל באופן של אחישנה זה יכול להיות בלי שום צרות וכן אמר שאפי' אם תוקדם הגאולה בזמן מועט ע"י אחישנה זה יכול למנוע הרבה צרות והנה לפי"ז כשאומרים ולירושלים עירך ברחמים תשוב נמצא דמתפללים רק על גאולה של בעתה דבזה צריך רחמים אבל באופן שיהא אחישנה לא יהיו כל הצרות וחבלי משיח ואולי אפשר לומר דעצם זה שתבוא הגאולה באופן של אחישנה זה רחמים ועל זה מבקשים ברחמים תשוב שתבוא הגאולה באחישנה ואז לא יהי' צרות ומ"מ הלשון ברחמים תשוב משמע דהבקשה דעצם התשוב יהא ברחמים ולהנ"ל אם הבקשה שיהא באופן של אחישנה הי' צ"ל שע"י רחמים נזכה שתשוב באחישנה. (ימלא פי תהלתך תפילה שם)

הלכתא רבתא לשבתא

משיעורי הגאון רבי בן ציון פלמן שליט"א

לסגור ברז בפלאייר

ברז שנשבר ידית ראשו וא"א לפותחו אלא ע"י פלאייר הנה לטלטלו בשביל לפותחו בשבת מותר דהו"ל כשמל"א לצורך גופו אבל לאחר שנשתמש במים וחפץ לסוגרו, הדין הוא כך, שאם לא הניח הפלייר מידו י"ל דשרי ע"י מ"ב סי' תקפ"ו ס"ק פ"ח דהיתר בידו הוי אף להשתמש בו, אולם המנ"ש סי' פ"ח ס"ק ל"ד הביא מתו"ש דאסר אבל אם הניחו וחפץ ליטלו כדי לסוגרו. ואם לא יסגרנו יצאו מים עד מוצ"ש ויפסיד ממון יל"ע אי שרי שהרי זהו לצורך הפסד ממון וכשמל"א לא הותר מחמה לצל. והגרא"ל שטיינמן שליט"א אמר דפשוט דשרי דכיון דהוה לצורך שימוש היתר דהיינו סגירת הברז חשיב שיש לו בו צורך ואף דשורש הענין הוא משום מניעת הפסד מ"מ לא דמי לטלטול מחמה לצל דאסיר דהתם אין לו צד שימוש בחפץ אלא כדי שלא יפסד אבל הכא בנידוננו יש לו בו שימוש ולכך לא איכפ"ל במה שתכלית הדבר הוא בשביל הצלת ממון. (עמ' ר"ס)

יומא דהילולא – רשכבה"ג המהרי"ל דיסקין זיע"א נלב"ע כ"ט טבת תרנ"ז

רבנו שליט"א קיבל בלחישא מדו"ז הגאון רבי שמחה זעליג ריגר זצ"ל כמה עובדות מופלאות על המהרי"ל דיסקין זיע"א, דברים חדשים שלא נודעו במקומות אחרים, וגם הבאנו עוד כמה דברים על המהרי"ל דהביא רבנו בספריו

משועבד לקהילה

סיפר הגאון רבי שמחה זליג זצ"ל כי בהיותו כבן שתים עשרה היה מתפלל בבריסק "בבית הכנסת הרב" עם המהרי"ל דיסקין זצ"ל, והיה רש"י יושב בסמוך לפתח ביהכ"נ, וכשהיתה באה אשה לחצר ביהכ"נ לשאול על עוף, היה הולך למזרח להודיע לרבי יהושע לייב, וכל פעם כששמע רבי יהושע לייב שאשה מחכה לשאול שאלה, היה רץ מיד החוצה לענות לה, אף באמצע התפילה. והסביר היות שהוא שכיר של הקהל, עליו לקיים את משרתו בנאמנות, ולא לעכב את השואלים... [והסביר רבנו שהממשלה לא נתנה כסף לרב, אלא הקהילה היתה מפרישה כסף מהשחיטה וכדו' ומזה היה מתפרנס הרב] (מזקנים אתבונן ח"ג עמ' 130)

הגניבה הגדולה מבית המהרי"ל

בזמן שהיה המהרי"ל דיסקין רבה של העיר בריסק, בא לפניו דיון אודות עשיית גט לאשה אחת שהתחתנה עם בחור, ולאחר החתונה התברר כי הוא בחור מופקר וכו'. ורצו הורי הכלה שיתנו לה גט, אולם החתן דרש סכום כסף גדול בעבור הסכמתו לגרש את האשה... ודרש סך שלשת אלפים רובל... שהיה בימים ההם הון רב מאוד...

להורי האשה לא היתה שום ברירה ונאלצו לאסוף הכסף, והפקידו את הכסף בתורת השלשה אצל המהרי"ל זצ"ל שהוא יהיה שומר על הכסף, ליתן לאותו בעל. את הכסף שמו בתוך מזודה קטנה, והיה המהרי"ל שומרה מאוד.

והנה בדיוק באותו היום בא לבית המהרי"ל בחור צעיר כבן י"ח ורצה ללמוד אצל המהרי"ל, הבחור היה רבי יוסף רוזין זצ"ל שהתפרסם לאחר מכן כהגאון הרוגוצובי זצ"ל ונשאר ללון הרוגוצובי בבית המהרי"ל.

והנה דרכו של המהרי"ל היה ללמוד כל הלילה, והיה יושב על כסא עם משענת ליד השולחן, והפתילה היתה דולקת בחדר, וכך היה עמל ויגע בתורה כל הלילה מבלי לישון על מיטתו. בלילה כשהיה לומד, היה שם את המזודה עם הכסף שנתנו לו הורי האשה לידו כדי שיוכל להשיג על הכסף...

תוך כדי לימודו לפתע חטפתו תנומה קלה... וכשהתעורר, ראה שהאור כבה... תיכף הבין מה קרה כאן... ואכן נתברר שבאו גנבים שהיו מעגלוני המקום, וניצלו את הכמה רגעים בהם התנמנם וגנבו את המזודה שבה היו שלשת אלפים רובל.

תיכף שראה כן המהרי"ל חשב לעצמו, הנה בי בתורת הרב של העיר לא יחשדו שמה אני הוא הגנב... אכן הרי היום הגיע לביתי הבחור רבי יוסף רוזין, ומי יודע אם לא יחשדו בו בדבר... [ופעם אחרת אמר רבנו טעם נוסף, שהמהרי"ל חשש שלרב יהיה מי שידאג ויתאמץ להצילו, אבל בחור צעיר מי יפדה אותו].

הלך המהרי"ל מיד, והעיר את הבחור, ואמר לו שהוא מוכרח לישון במקום אחר, ולקח אותו לביתו של הרב משה אהרן וייצבלום זצ"ל דוד רבנו שהוא היה הרב של העיירה קוטולנא שהיתה קרובה מאוד לעיר בריסק ורק נהר הפריד ביניהם... ושם נשאר הרוגצובי.

והנה בשעה שסיפר רבי שמחה זעליג את המעשה לרבנו היה זה כבר שנים רבות לאחר שאירע המעשה. אבל אעפ"כ הזהיר בכל לשון שישמור הדבר בסוד, וזאת מכיון שתיק החקירה לא נסגר והגאון הרוגצובי בחיים וא"כ יכולים לעשות עוד לו צרות על הגניבה. (עובדות והנהגות לבית בריסק ח"ב עמ' שטו. מדברים שנאמרו ביום ה' ר"ח כסלו תשנ"ט – והקדמה לס' השרף מבריסק).

פרטי הלשנה ובריחת המהרי"ל מבריסק

בפעול הבעל הפוקר התלונן, ותפסו את הרב והעבירו אותו למעצר בעיר קובנה, ובאמת לא היה צריך להיות חשד כזה על המהרי"ל שהוא ח"ו יגנוב. רק באותה התקופה קרה שאחד הכמרים גנב את הזהב מהכנסייה, שיש לגוים אמונה שטותית על איזה פסל שהוא האמא של האליל שלהם, ונותנים לה חשיבות, ומקשטים את אותה האמא בזהב ובתכשיטים רבים, הכומר גנב את הזהב של אותו

האמא, וכשתפסו אותו היה בושה גדולה לכנסיה שכומר גנב, ולא ניתן לשער את גודל הבושה, שבאותם ימים כשגוי היה בא לבזות יהודי ואומר לו 'זיד', היה היהודי אומר לו "מאצ'ח" שזה שמו של אותו כומר, והגוי היה הולך בבושת פנים. וכעת כשהיתה גניבה אצל המהרי"ל ששו הגוים על כך כמוצא שלל רב שהרי יש להם כעת פתחון פה, שלא רק הכומר גנב אלא גם רב ח"ו גנב, ולכן התובע השקיע את כל כחו להרשיע את המהרי"ל.

לקראת יום כיפור נתנו ערבון גדול מאוד, [שלוש אלפים רובל] ע"מ לשחרר את המהרי"ל לבוא ליוה"כ לבריסק, וסיפר הגרש"ז שהיה אז כבן י"ג שנים, שהרכבת בה נסע המהרי"ל הגיעה מאוד מאוחר, כשעתים לפני כל נדרי, ובכל זאת כל תושבי בריסק והוא ביניהם המתונו בתחנת רכבת.

מיד בצאת הצום הבריחו את המהרי"ל, היות והתובע ניסה בכל כחו להעניש אותו אם לא היה נמלט. למחרת יוה"כ הגיע לברלין ומשם נסע לארץ ישראל. כך סיבבה השגחה שיבוא לארץ ישראל ויחזק את הישוב בירושלים, שאחרת בלי כל הענין הזה, מה היה חסר לו בבריסק, ואיזו סיבה היתה גורמת לו לבוא לירושלים.

ואמר רבנו שמשפור הזה ניתן ללמוד עוד דבר שכאשר יש בעיה, לא להיות שאננים ולתת לעניינים להתפתח, אלא לגמור את הבעיה כמה שיותר מהר, שהרבה פעמים אפשר להשתיק דבר בתחילתו ולסיים את הענין לפני שיתפתח, וגם כאן אם היו נותנים לבעל מיד את הכסף היו חוסכים את כל מה שהיה, וגם את הכספים הרבים שהשקיעו, שהרי סכום העירבון היה זהה לסכום שהיו צריכים לתת לבעל.

וסיפר רבנו, ששנים אח"כ כאשר נודע בבריסק שהמהרי"ל נפטר, עשו עליו הספד גדול מאוד בבריסק, אפילו שכבר עברו שנים רבות מאז שעזב את בריסק, וכל תושבי בריסק שהיו רובם שומרי תורה ומצוות באו להספד, ואמר הגרש"ז שכנראה הרגישו באיזה אופן אשמה שלא טיפלו בבעיה מיד, ובגלל זה קרה כל הנ"ל. [וראה בס' דבר אליהו כל פרטי ההספד] (מזקנים אתבונן ח"ג עמ' 41-43)

צדקה להתעלות

אמר רבנו, ידוע שהגר"ל דיסקין כשהי' מרגיש חולשה במדרגתו הי' משלשל פרוטות לצדקה ותיכף הי' מרגיש בחזרה מדרגותיו, וכן כל אחד יכול לראות השגחה בזה. (ימלא פי תהלתך ח"א עמ' פ"ג)

ברכה של הגר"א

שמעתי [מהגרש"ז] שהמהרי"ל דיסקין זצ"ל סיפר על האחים הגר"ש והגר"א קצנבלוביגן זצ"ל שאמם הביאה אותם להגר"א בטענה שאחד לא ישן מספיק ואחד לא אוכל מספיק ואמר להם שצריך לישון ולאכול כמו שצריך, וטענו שהרי הוא לא עושה כן ואמר שהוא בריא בטבעו, והניח ידו עליהם ובירכם שיהיו גדולים בתורה.

ואחד שאל למהרי"ל אם כשבירכם הניח עליהם את שני ידיו ורצה לפשוט מזה אם מותר לזר לברך עם הנחת ב' ידיים [ועי' ביאור הלכה סימן קכ"ח סעיף א'] וענה לו וכי אתה סבור שביד השני' הוא לקח כסף, והי' משמע שהגר"א בירך בשני ידיו אבל אין לפשוט לדינא ממה שמספרים. (אילת השחר בראשית עמ' שצ"ח)

שיעור במוצאי שבת

אמר רבנו, הנה בפרקי דר"א פרק מ"ו איתא ר' יהושע בן קרחה אומר ארבעים יום עשה משה בהר קורא במקרא ביום ושונה במשנה בלילה ומכאן סמך ללמוד תורה שבכתב רק ביום אבל איסור אין עי' שער הציון סימן רל"ח ס"ק א'. ומהר"ל זצ"ל הי' לומד שיעור בפרשת השבוע במוצ"ש, ויתכן דכשלושים בעיון להבין המקראות הרי זה כלימוד תורה שבע"פ. (אילת השחר שמות עמ' רי"ח)

חידוש במזיק

אומרים בשם מהרי"ל דיסקין שהשובר חלון בבית חבירו אינו חייב לשלם את דמי התיקון אלא כמו שבנזקי שן שמין את הערוגה אגב השדה כך שמין את החלון אגב הבית ושיווי החלון אגב הבית כלל לא כ"כ משמעותי. אמנם החזו"א ב"ק סימן ו' ס"ק ג' ס"ל שצריך לשלם מחיר מלא של חלון כי בית לא עומד למכירה אלא לתקן את הנזקים ומשו"ה צריך לשלם את הוצאות התיקון. (אילת השחר שמות עמ' ר"א)

עוצמת כשרונותיו של המהרי"ל

אמר רבנו בשיעור בפרשת וישלח. יתכן שיעקב לא ספר כמה אנשים באים אלא בפסוק כתוב שהיו עמו ד' מאות או י"ל דכיון שהמלאכים אמרו לו שמגיע עם ד' מאות אנשים הוא הבין שבאים ד' מאות, והמהר"ל ד' מפרש שאע"פ שהמלאכים א"ל הוא גם ראה בעצמו שיש ארבע מאות והנה מסופר על המהר"ל ד' שבהסתכלות אחת על אילן עם עליון ידע לומר כמה עליון יש בזה וא"כ יעקב בודאי ידע בהסתכלות אחת את מספר האנשים שהגיעו. (אילת השחר בראשית עמ' רצ"ה)

והיה אברך מהשומעים את הנ"ל שמיאן בעובדה זו אודות המהרי"ל, ותמה באוזניו: הרי העלים או הגזע עצמו, מסתיר את העלים בצד השני של העץ, ואיך שייך כלל לראות את כל העלי העץ בראיה אחת, וסיכם את שאלתיו בביטוי, 'כנראה אלו סתם סיפורים'. אמר לו רבנו ודאי שאין הכונה בסיפור על כל העץ גם במקום שלא שייך לראות אלא בחלק הנראה.

והוסיף לומר בנוסח דלהלן: העיד לי רבי שמחה זעליג הדיין דבריסק, כי היה נוכח כאשר הגר"ח מבריסק קרא מכתב בדף שלם, וכאשר סיים לקרוא אמר לו הגר"ח כך וכך מספר התיבות שבמכתב, הרי לך כישרונות מיוחדים הקיימים בעולמנו בסיעתא דשמיא. (מאחורי הפרגוד עמ' 412)

כאיל תערוג גליון 17 בשלח תשע"ד

פנינים על פרשיות השבוע וענינא דיומא, ממון רבן של ישראל רבנו
בעל האילת השחר שליט"א, מספריו הק' ומכתבי תלמידים

מתורת הפרשה

ולא קרב זה אל זה. (בשלח יד, כ)

והדרשו בגמ' סנהדרין לט, ב "באותה שעה בקשו מלאכי השרת לומר שירה וכו' א"ל הקב"ה מעשי ידי טובעים בים ואתם אומרים שירה לפני, אריב"ח הוא אינו שש אבל אחרים משיש". יש להבין הרי אם נגזרה גזירה זו על מצרים ולא הועילה מדת הרחמים שהיא ללא גבול, ובמיוחד על ציבור שהרי על ציבור יש הנהגת רחמים מיוחדת, כענין שמצינו בסדום שמעט צדיקים היה בכוחם להגן על סדום כולה, על כרחך שהגיעו לדיוטא תחתונה עד שאף מדת הרחמים הסכימה לגזירת כליה משום שכבר אבדה מהם כל תוחלת ותקוה, כל זה נגרם כתוצאה מכך שהמצרים עצמם ברוב שחיתותם ומעלליהם הביאו עליהם את הרעה הזאת, והם עצמם נהיו מהות של רע ולא רק מעשיהם, וכעין זה מצינו אצל עמלק אשר הוא היחיד שאמרה עליו תורה תמחה את זכר עמלק לדורי דורות משום שהוא עצמו נעשה רע ואת הרע צריך לשרש ולעקור מן העולם. ואם כך הוא הדבר, אם כן מהו הענין שלא לומר שירה, ועוד הרי אם לפני הקב"ה יש צער כביכול על אבדן בריותיו למה ישמחו ישראל הלא נאמר והלכת בדרכיו הדבק במדותיו ומדוע דווקא המלאכים צריכים להמנע לשיר מטעם זה.

עוד יש להבין את דברי המהרש"א שם ששמעם שאחר שאמרו ישראל אף מלאכי השרת אמרו ומה טעם. וביאור הענין נראה, שהקב"ה השליט את האדם על הבריאה כמו שכתוב כל שנה תחת רגליו, ותכלית עבודת האדם היא להגביר הטוב ולעקור את הרע, כאשר מתמלא הייעוד עקירת הרע ודאי שיש שמחה גדולה וכלשון שתקנו חז"ל תפילות ימים נוראים ובכן צדיקים יראו וישמחו וכו' יעלוזו וכו' ברינה יגילו וכו' וכל הרשעה כולה כעשן תכלה כי תעביר ממשלת זדון, הרי שיש שמחה בעקירת וכליו הרע. אם אכן מצרים הגיעו למצב זה שנהיו עצמם רע, הרי בעקירתם מן העולם יש שמחה יתירה לישראל שעיקר עבודתם לעקור ולבער הרע מן העולם, ואם אצל ישראל שייכת שמחה מדוע איפוא אין שמחה לפני הקב"ה על עקירת הרע.

אלא משום שמכל מקום מעשיהם והנהגותיהם של מצרים היו מכח הבחירה ואם מצרים בחרו ברע לא יכולה להיות שמחה לפניו ית' אך כל זה רק לגבי הקב"ה אך לעומת זאת אצל ישראל שייך ענין של שמחה ושירה ובה לא שייך והלכת בדרכיו. אולם כל זה שייך אצל ישראל אשר עליהם מוטל הציווי להלחם ברע ולעקור אותו, אבל המלאכים שאין להם ציוויים וכל ההשפעה שלהם היא מאת ה' הרי כיון שאין זה הרצון הגמור לפניו יתברך לא שייך אצלם שירה.

המהרש"א מפרש את ראיית הגמ' מהפסוק ולא קרב זה אל זה שביקשו מלאכי השרת לומר שירה שכאן נאמר זה אל זה ובמלאכים נאמר וקרא זה אל זה, לכאורה מה השייכות זה לזה ומנין הראיה לדבר.

הנה התרגום מתרגם את הפסוק וקרא זה אל זה ומקבלין דין מן דין כלומר המלאכים אין להם מעצמם כלום אלא הם מקבלים השפעה זה מזה, כל אחד מן הגבוה ממנו עד השי"ת בכבודו ובעצמו וזהו שנרמז בפסוק ולא קרב זה אל זה, שלא קיבלו השפעה זה מזה לומר שירה שהרי לא היתה שמחה לפניו ית'. אמנם אחר שאמרו ישראל שירה מתוך גודל השמחה על עקירת הרע אז כבר מילאה השמחה את כל הבריאה, ואף בשמים נהייתה שמחה ע"י שאמרו ישראל שבת והודאה שנתקדש שמו ית' בעולם ונגרמה נחת רוח גדולה לפניו ית' ואז גם המלאכים אומרים שירה. (ימלא פי תהלתך ח"א עמ' קפ"ט, ונערך ע"פ טללי אורות כאן).

הפטרת בשלח

רש"י בספר שופטים ה' ג' על הפסוק בשירת דבורה שמעו מלכים וגו' כתב לבאר את כפל הלשון אנוכי לה' אנוכי אשירה. וז"ל אנכי אנוכי כפול שמעתי מדרש אגדה (ילק"ש ב' מ"ז) לא קיפח הקב"ה שכר תבור וכרמל שבאו למ"ת לתת עליהם את התורה וחזרו בבושת הפנים, אמר להם הקב"ה סוף שאני פורע לכם כפלים נאמר בסיני שמות כ' ב' אנוכי ה' אלקיך, בתבור יאמר אנוכי נאמר בסיני אנוכי ה' אלקיך בכרמל יאמר כפול מלכים א' י"ח ל"ט ה' הוא האלקים ה' הוא האלקים בימי אליהו עכ"ל.

ולכאורה יש להבין מה שייך כלל שיגיע שכר להרים שבאו למתן תורה ומהו פשר השכר שקיבלו. וביאר רבנו שליט"א (ער"ח ניסן ס"ב) כי הסיבה שבאו ורצו שעליהם תינתן התורה היא מגודל תשוקתם שיצא מהם קידוש ה' וכבוד שמים שזהו מהות ויסוד כל הבריאה כולה שיהיה מהם כבוד שמים וכמו שכתוב (ישעיהו מ"ג ז) כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו כל הבריאה כולה משתוקקת שיהיה להם שייכות לתורה. וע"כ גם ההרים רצו איזה שייכות לתורה ע"י שהיא תינתן עליהם עד כדי כך שכאשר לא זכו לכך הם חזרו בבושת הפנים, מה פרע להם הקב"ה שאכן יהיה מהם קידוש שם שמים זהו השכר הגדול שנקרא שהקב"ה פורע להם הר תבור ע"י הנס שנעשה בו אומרים בנ"א אנוכי לה' אנוכי אשירה יוצא מזה אותו קידוש שם שמים וכך גם הכרמל שאמרו עליו ה' הוא האלוקים ועוד מי אמר זאת אנשים שזמן קצר קודם לכן אמר להם אליהו הנביא עד מתי אתם פוסחים על שני הסעיפים אם הבעל לכו אחריו

וגו'. זאת אומרת שהיו מסופקים ובכל זאת אחרי שירדה האש לאלהיה היה קידוש ה' כה גדול שכל כלל ישראל אמרו כולם ה' הוא האלוקים זהו השכר שפרע להם הקב"ה. (עלי ורדים סוטה עמ' נ"ח, וע"ע בימלא פי תהלתך ח"ב עמ' רט"ו עד"ז).

ענין בפרשה – אוכלי המן – אברכים

הנה רבנו שליט"א מלבד אשר נושא את משא העם, אמנם עיקר הנשיאה הוא של אלפי אברכים שנושא אותם על כתפיו, ועומד על גבם של ראש הכוללים, שהקימו מכוחו כוללים מדין ועד באר שבע, באופן מפליא ביותר שכמעט אין עיר או כפר שגרים בו עמלי תורה שאין שם כולל לאברכים. והן בדברים המפורסמים, והם בדברים הנסתרים שנתמכים בזכותו אלפי האברכים כ"י.

ובהרבה הזדמנויות מרבה רבנו לדבר על מעלת האברכים אוכלי המן, שחיים בנשים נסתרים וגלויים, וקיבצו כאן מעט מדברי רבנו, וכמה מעשים מופלאים שזכו אברכים להיות מאוכלי המן, ולראות בישועת ה'.

תורה מתוך הדחק - על רדיפה התורה ולומדיה אל תגעו כמשיחי

שח רבנו: על הפסוק בקהלת 'אחד מאלף מצאתי' אומר המדרש כי אלף נכנסים למקרא ואחד יוצא להוראה. מנינם של האברכים בני התורה עומד כיום על מספר מבורך - כן ירבו, הללו משקיעים את עצמם בלמוד התורה כי הם חיינו, כשעצם הלמוד הוא התכלית: תורה לשמה, לשם תורה. אולם מלבד זאת כדי לקיים את המסורה יש צורך ביוצאים להוראה. במספר הלומדים כיום כ"י, אין די כדי להוציא את הכמות הנדרשת ליוצאים להוראה. כלל ישראל ועולם התורה בפרט זקוק למספר הרבה יותר גדול של מרביצי תורה ומוסריה - ראשי ישיבות, דיינים, רבנים, מגידי שעורים, מלמדי תשב"ר ועוד. אם כן, הרי אנחנו חייבים להרבות ספסלי הלימודים בבית המדרש ולא חלילה לנסות למעטם. כי אלף נכנסים ואחד יוצא. זאת מלבד הצורך להרבות לומדים תורה לשמה, אי אפשר לוותר אפילו על אחד, אסור לגעת. חלילה מלמעט...

ואם תאמרו כיצד יתקיימו בגלל הגזרות, ומה חלילה עלול העוני לגרום, עדיף שיחיו כעניים ולא יחיו כעשירים, מבני עניים תצא תורה. מהם ייצאו תלמידי החכמים, לאורך כל הגלויות התנסה כלל ישראל בנסיונות קשים. אולם המציאות הוכיחה כי העניים הם שהחזיקו מעמד, למרות התלאות. דווקא בקרב בעלי הממון, היו כאלה שכשלו ולא עמדו בנסיון. נסיון העושר גרם לרבים להכשל והם הפסידו את בניהם ואת צאצאיהם ששרו מדרך התורה והמסורה, לעומתם העניים, שמרו על מסורת התורה ועמדו בנסיון הקשה. עיינו ראו והמציאות הוכיחה שבכל המדינות שבהם למדו תורה מתוך הדחק, נשמרה מסורת התורה, ובמקומות אחרים בהם למדו מתוך הרווחה, התפשטה רוח ההשכלה הארורה וחוללה שמות בכרם בית ישראל, עד שעזבו את רוח ישראל סבא.

ואל אותם הסבורים כביכול האברכים בני התורה מסכנים הם ובאים אתם לעזור להם, אם תבואו לאברכים החובשים את ספסלי בית המדרש הם יאמרו לכם כי הם נמצאים בגן עדן, כאשר תאמרו להם שבאתם להוציא אותם ממסכנותם, כביכול, הם ינודו לכם כאינם מבינים ומוחים: כי הרי למרות הקשיים הכלכליים הם הרי ברומו של עולם, 'אשריהם בעולם הזה וטוב להם לעולם הבא' הניחו להם אל תגעו במשיחי אל תגעו. גם האליאנס ניסו ללמד את בני התורה מקצוע כביכול להיטיב להם ומה יצא מכך הרס של כלל ישראל הרס...

קיום תורה אינו כדרכי הטבע

המשיך רבנו ואמר: בדרך כלל כל האברכים לומדים תורה מתוך הדחק ולא ברחבות, ובן אדם שהוא מתוך דחק הוא ממורמר, אבל זה מפני שהוא לא יודע עד כמה חשוב בעיני הקב"ה מה שהוא לומד תורה מתוך הדחק כמו שחז"ל אומרים סנהדרין כ, א על הפסוק שקר החן והבל היופי אשה יראת ה' היא תתהלל, שקר החן זה דורו של משה, ואח"כ דורו של חזקיה, ומה זה אשה יראת ה' היא תתהלל זה דורו של ר' יהודה בר אילעי שהיו ששה מתכסין בטלית אחת.

יוצא שכל מה שלמדו תורה בימי חזקיה שנעץ חרב בבית המדרש ואמר מי שלא יעסוק בתורה ידקר בחרב, וכן דורו של משה רבינו הרי כל כלל ישראל למדו תורה, וכל זה לא חשוב כ"כ כמו דורו של רבי יהודה בר אילעי שהיו מתכסין ששה בטלית אחת שהיו עניים ולומדים תורה מתוך הדחק.

נמצא שזוהי החשיבות הכי גדולה מה שיש, ואדרבה מחמת זה גופא ה' צריך להיות לבן אדם כ"כ שמחה עד שלא יהי' לו שום משהו של עצבות של עגמת נפש, שהרי הוא הכי מאושר הוא לומד תורה מתוך הדחק, כי אם זה לא מתוך הדחק זה לא כ"כ חשוב דורו של חזקיה למדו תורה כל הדור למדו תורה, אבל לא מתוך הדחק רק דורו של רבי יהודה בן ר' אילעי שלמדו תורה מתוך הדחק זוהי החשיבות הכי גדולה. (במשנתם חג השבועות עמ' לד לה)

הכשרה מקצועית לאברכים

ומעידים בני הבית - שפעם הגיע גביר אדיר לביתו ובידיו המחאות בסכום דמיוני (מאה מליון דולר) שהוא מוכן להקדיש עבור הכשרה מקצועית לאברכים, על מנת שהללו יצאו למעגל העבודה. מדהים היה לראות כיצד מרן שליט"א בז לכסף בצורה מעוררת השתאות, ואמר לו מפורשות: "לא" - אין צורך בזה! והוכיחו נכוחות כשהוא מסביר לו היטב את חשיבות לימוד התורה ואת ה'גן עדן' האמיתי שיש לאברכים, כשהוא מסיים בזעקה בוקעת מעמקי הלב: "הניח להם לאברכים להמשיך ללמוד, אל תגעו במשיחי! והזכיר את כל הדברים הנזכרים לעיל. והסכים האגדי התאדה כמובן, מסדר היום. (מאחורי הפרגוד עמ' 134)

הכח לזכות להיות אוכלי המן

שח הגה"צ רבי דב יפה שליט"א: הגאון ר' אהרן לייב שטיינמן שליט"א שמסור בכל נפשו לרווחתם של אברכי הכוללים מרבה לומר שרואים בחוש גם בתקופתנו שכלפי אברכים יש הנהגה ניסית שלא כדרך הטבע הן ביחס לפרנסתם והן ביחס לחיתון הילדים, הקב"ה

מנהיג את האברכים בהנהגה מיוחדת שאינה נחלתם של כאלו שעזבו את הכולל לשם פרנסה, אך זאת בתנאי שלא יכלו ממונם על מותרות ובעיקר שישימו בטחונם בה' וישליכו עליו את יחבם ולא ירבו בהשתדלויות שמבטלות מעסק התורה ואשר עומדות בסתירה לבטחון אמיתי בקב"ה. (לעבדך באמת ח"ב עמ' קל"ג)

גם בתקופות הקשות

כותב הגאון רבי אליהו שלינגר שליט"א: שמעתי בשם מרן הגרא"ל שטיינמן שליט"א, כי עלינו לדעת שגם היום לא ניתנה תורה אלא לאוכלי המן, מי שרוצה להתמסר לתורה, עליו לעכל ולהפנים כי המציאות הנורמלית שלו היא חוסר הוודאות לגבי המחר, הגזרות הכלכליות ומגמות הזדון של עויני הדת ושוטמי היכלי הישיבות אמנם מהווים נסיון לא נעים, אולם זה אינו דבר מאיים, כי לא ראיתי צדיק נעזב, המטוטלת הזו, תולעת הספק המכרסמת בשיניים חדות, זהו המצב הטבעי, רק מי שיש לו את חוסר הוודאות הנורא הזה הוא יכול לצמוח. לא ניתנה תורה אלא לאוכלי המן, הנסיונות להטיל מורד בקרבנו, המגמות שמבקשות כאילו לפקוח את העיניים ולהרחיק את מבטינו אל המחר, הרעיונות שכל כוונתם להרכיב על חוטמינו "משקפים של ריאליות" שיש בכוחם לזנב בנחשלים, אינה אלא הטעיה ופשע רוחני. נכון, אנו בתקופה לא נעימה, גזירות כלכליות נוראות על עולם הישיבות, ביטול שירותי הדת, רבנים אינם מקבלים משכורתם, מקוואות נסגרות, וכו', אבל המציאות הזו של חוסר ודאות, של עננים שחורים העולים באופק, של חרב חדה על צווארנו הקולקטיבי, של התפתחות חיידקים מחלישי רוח מבית, זהו המצב הטבעי, כמו במדבר, כמו אז. (וזאת התורה פר' בשלח)

שבתי בבית ה'

אברך מופלג באחת הישיבות הגדולות, שהוא ורעייתו חווים על בשרם את המצוקה הפוקדת רבים מאברכי הישיבה, הגיע למצב שבבית כמעט ולא היה דבר להכניס לפיהם ולפי הילדים העוללים הקטנים. הוא נכנס לרבנו שליט"א, ותינה לפניו שאין לו פרנסה, והוא לא יודע האם מוטל עליו חובה לחפש כולל אחר שילמד שם בפחות שטייגן מאשר בישיבה שבה הוא נמצא ולהביא טרף לביתו. שאל אותו רבנו: האם אתה חי בדחקות, ולא ידע מה להשיב, שאלו רבנו לחם יש לך, מרגינה יש לך, תפוח אדמה יש לך, וכשהשיב בחיוב, אמר לו רבנו א"כ אתה עדיין יכול להמשיך ללימוד בישיבה, וה' יהיה בעזרך. אך יצא מן הבית, ואשתו מקבלת טלפון שקיבלה עבודה נאה לה ייחלה במשך תקופה ארוכה. וכעבור יומים קיבל את המילגה מהישיבה לחודשים שעברו. (כתבי תלמידים מפי אביו של בעל המעשה)

גביר שרוצה למעט בסחורה

נשאל רבנו שליט"א מעשיר שביקש שיוכל לעבוד פחות שעות וללמוד יותר, ויהא לו אותה פרנסה, והשיב לו דברך העולם יש חיוב השתדלות וצריך לעבוד כך וכך שעות ביום, אלא שלבני התורה המוסרים נפשם ללימוד התורה ומשליכים אחר גיוסם כל תענוגים ומחמודות עוה"ז הם זוכים להיות מאוכלי המן בבחינת מועט המחזיק את המרובה, אבל מי שלא משליך נפשו מנגד לא זוכה לכך וצריך לעשות השתדלות הנהוגה, וצריך להגיע למצב אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה כהלל שאהב את התורה והשליך עצמו מנגד בוז יבזו לו. (הגר"מ היזר שליט"א בקובץ היכל שמואל עמ' קנ"ט)

תורה מתוך הדחק

נשאל פעם רבנו על גביר מפורסם ממקורביו, שרוצה להקים כולל לאברכים מובחרים ביותר, ובו יקבלו מילגה גדולה מאוד, וכך יעסקו בתורה בלי מפריעים ויגדלו גדולי תורה. אמר לו רבנו, לא זו הדרך, אדרבה כדי לגדול בתורה, צריך ללמוד בתורה מתוך הדחק, ורק כך יזכו לגדול ולהתעלות בתורה, ולא מתוך הרווחה מופלגת. (כתבי תלמידים)

אברך שלא לומד את כל הזמנים

הנה כתב במשך חכמה (בשלח טז, לב) וז"ל "ההענין כי האדם אל יחשוב כי אימת יושג בפרט ותהא פרנסתו דרך נס, כשכבר הוא דבוק בדרכי ה' ומנהיג עצמו בדרך בלתי טבעי, רק אז ישליך על ה' יחבו. אבל כל זמן שלא בא לזה יחוש לנפשו. לכן אמר, בוא וראה אימתי האכיל את המן לישראל - האם לאחר קבלת התורה וקיומה, הלא תיכף "בהוציא אתכם מארץ מצרים האכלתי אתכם את המן". לכן כל איש אשר ידבנו לבו לקבל עליו עול דרכי השי"ת ותורתו, בל ידאג "מאין יבוא עזרי", כי אף לא הקשיח עדיין מלבבו כל דרכי העולם ולא הורגל בתורה, רק מטרת לבבו גלוי להיודע תעלומה כי כוונתו להתאמץ במעוז התורה, יחלצנו ה' ולא יעזבו ויזמין פרנסתו מקודש". ונשאל רבנו האם אברך שלא זוכה ללמוד את כל הארבע שעות בסדר א' ובסדר ב' האם עדיין הוא נחשב מאוכלי המן עפ"ד המשך חכמה. ואמר רבנו כיון שהוא רוצה ושואף להשלים וללמוד את כל הזמן, ורק יצרו גובר עליו, אכתי הוא בכלל אוכלי המן. (כתבי תלמידים מפי הרה"ג השואל שליט"א)

נסים בזמן הזה

שאלו את רבנו: במדבר כשיצאו ישראל ממצרים יכלו להרגיש את הקב"ה, ראו ענני כבוד מלווים את מחנה ישראל, עמוד אש לפני המחנה, בארה של מרים אבל היום איך נרגיש. ענה ראש הישיבה מי שישתכל יראה גם היום. הבינו השואלים לעצמם - הנס שעם ישראל שורד למרות שהוא כמו כבשה בין שבעים זאבים, אויבים מבית ומחוץ, ההנהגה המיוחדת שיש לבני התורה וכו'. אבל בכל זאת ביקשו מראש הישיבה שהוא יתן דוגמא שרואים נסים. אמר ראש הישיבה: זה שאדם מחתן את הבת שלו עם כל ההוצאות הכלולות בכך - קנית דירה וכו' זה הנס שבנס. (מזקנים אתבונן ח"א)

טלפון ציבורי בכולל

כשעשו טלפון ציבורי בכולל פוניבוז' בהתחלה אמר רבנו שליט"א שיעשו טלפון בלי מספר, שאם אברך רוצה להתקשר הביתה לשאול בשלום הבית וכדומה יהיה לו אפשרות אבל ח"ו שלא יוכלו להתקשר לכולל, אמנם במשך הזמן השתנו הדברים. (מספד גדול עמ' נ"ב)

אברך קודם

בעת שנכחו מספר עסקנים חשובים להיכנס לרבנו, ועמד שם גם אברך יקר בן עליה, וכשנשאל רבנו מנכדו את מי להכניס קודם, אמר לו ודאי שהאברך קודם לכולם. (כתבי תלמידים מפי בעל המעשה)

הלכתא רבתא לשבתא

משיעורי הגאון רבי בן ציון פלמן שליט"א

להכניס בגד שתלוי על החבל

יש לדון במהדקי כביסה שדינם כדיון כשמל"א כיון שמיוחדים לתלית כביסה רטובה. (פמ"ג סי' ש"ח א"י א"י ס"ק ל"א) ומותר לטלטלם לצורך גופו של המהדקים כדי להשתמש בהם, או לצורך מקומם כגון שבא להוריד בגד שהיה יבש בער"ש כדי להשתמש בו. הנה אם היה תלוי על החבל בגד שהיה יבש מער"ש מותר בשבת להביאו לביתו אם חושש מפני הגנבים דהוי כשמל"א דמותר מחמתו לצל אף אם אין בדעתו להשתמש בו בשבת כדאיתא בדף מ"ג א' ביצה שנולדה בשבת כופה עליה כלי בשביל שלא תשבר, ואף שהביצה היא מוקצה מ"מ מותר לעשות מעשה ולטלטל הכלי בשבילה להצלת ממנו אלא דיל"ע באופן שתלוי הבגד במהדקי כביסה אי שרי משום הצלת ממנו להסיר את המקלות שהרי כל ההיתר להסיר מהדקי כביסה כשצריך לבגד הוא מצד צורך מקומו והכא שאין צריך לבגד דהוא המקום כ"א מצד הצלת ממנו הרי נמצא שמטלטל כשמל"א משום הפסד שהרי אינו עושה שום שימוש ע"י טילטול המקלות וא"כ אפשר שיש לאסור ולא דמי להא דנתבאר לעיל (גליון פ' בא) דמותר לטול פלייר כדי לסגור הברז דהתם לקיחת הפלייר הוי לצורך שימוש דהיינו לצורך סגירת הברז רק סיבת סגירת הברז הוא משום הפסד ממנו וזה לא איכפ"ל אבל הכא הרי כל מה שצריך את המקום שבו מונח המקלות הוא משום שרוצה להכניס את הבגד שלא יפסד וליכא בו כלל שימוש וא"כ אפשר דיהא אסור. והגרא"ל שטיינמן שליט"א אמר דגם זה חשיב צורך מקומו כיון שצריך את המקום שעליו מונח המקלות, וחשיב שיש בה שימוש להכניס את הבגד לבית, והבגד הרי מותר בטלטול וא"כ בהסרת המקל חשיב צורך ולא איכפ"ל שסיבת ההכנסה הוא משום הפסד ממנו דס"ס עצם ההכנסה הוה שימוש וא"כ שרי להסיר את המקלות כדי לקחת את המעיל. (עמ' רס - רסא)

יומא דהילולא – הגאון הגדול רבי ירוחם יהודה לייב פרלמן זצ"ל האור גדול ממינסק נלב"ע ז' שבט תרנ"ו

בכתבי תלמידי רבנו הצטברו מספר עובדות שסיפר רבנו בכמה הזדמנויות על הגדול ממינסק, והבאנו כאן מה שהגיע לידינו

הסכמה שלא ניתנה לחזון איש

שח רבנו [בשם רש"י גריינמן זצ"ל], כשהחזון איש עמד להוציא את ספרו הראשון בשנת תרע"א על או"ח קדשים והל' נדה, שלח את הספר לחתנו של הגדול ממינסק כדי לקבל הסכמה כהמנהג שנהגו שלא מוציאים ספר בלי הסכמה. החזיר חתנו את הספר, ואמר "ספר שכותב כמו ראשון אינני יכול לתת הסכמה". וכששמע את זה החזון איש, אמר א"כ אין לך הסכמה גדולה מזה. (כת"ת)

זהירות משקר

שח רבנו, שמעתי מעשה שהיה אחד במינסק שהיה מגלח בתער, ולפני שמת מחמת חוליו, עבר זמן ניכר שלא הספיק להתגלח, וממילא התחיל כבר שער זקנו לצמוח, וציוה הגדול ממינסק שיגלחו את זקנו קודם קבורתו שלא יבוא לעולם האמת עם שקר. (מאחורי הפרגוד עמ' 453)

לא להשתעמם

מסופר על הגדול ממינסק שהיה אומר לבנותיו שיעסקו בכל מלאכה ובלבד שלא יתבטלו. ובה השיב רבנו לאברך ששאל כיצד לרומם את אשתו ביראת שמים. ואמר רבנו שצריך לדאוג בראש ובראשונה שהיא לא תהא משועממת. ושתעשה איזה דבר חסד שיתן לה סיפוק רוחני וכדברי חז"ל בכתובות נ"ט (מאחורי הפרגוד עמ' 363 וראה בס' הגדול ממינסק עמ' 153)

יומא דהילולא – הגאון רבי יוסף ישראלזון זצ"ל נלב"ע י' שבט תשס"ט

הגאון ר' יוסף היה שכנו של יבדלח"ט רבנו שליט"א, ומכיון שהגר"י היה חתנא דבי נשיאה של מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל היה שליח לענייני הציבור והיחיד בין ההרים הגדולים הללו, והכל עשה בהשקט ובצינעא באופן מופלא ומוסתר מעין כל.

נסתרים דרכי ה'

סיפר רבנו: כשהגאון ר' יוסף ישראלזון זצ"ל היה ילד בן תשע בברנוביץ, ושלחו אותו הרשעים הארורים לסיביר! וכל העיר בכו אחריו, אוי וויי, ילד קטן נשלח לסיביר. אך מה היה בסוף, כל אלו הבוכים – ה' יקום דמם, והוא זכה להינצל ולהקים בית גדול, - חתנא דבי נשיאה של מרן פוסק הדור זצ"ל. נפלאים דרכי השי"ת, מי שגורר עליו שיחי' אין מעצור מלהושיעו. (פרי חיים)

רקמת ועלית

וכשנשאל פעם הרב ישראלזון שדירתו היתה קומה אחת מעל רבנו, שאלה קשה בדיני נפשות, ואחר שהתלבט טובא ולא הגיע להכרעה, הציע הרב ישראלזון שמן הראוי לעלות אל הגרא"ל שטיינמן שיכריע בנדון, וכונתו לכך שהוא ירד קומה אחת למטה... (ומתוק האור בראשית ב' עמ' שני"ד. ועיין סוטה י' ע"א עה"פ הנה חמיק עולה תמנתה)

© העלון יוצא ללא מטרת רווח, ואפשר לצלם לזיכוי הרבים בלבד.

להערות הארות הוספות מנויים ורעיונות ניתן לפנות keailtarog@gmail.com

לעילוי נשמת הרבנית זלבה גולדה לוי"ן ע"ה בת הר"ר פישל הכהן ז"ל

כאיל תערוג גליון 18 יתרו תשע"ד

פנינים על פרשיות השבוע וענינא דיומא, ממרן רבן של ישראל רבנו
בעל האילת השחר שליט"א, מספריו הק' ומכתבי תלמידים

מתורת הפרשה

ויספר משה את כל אשר עשה וכו'. (שמות יח, ח)

ופרש"י כדי לקרבו לתורה. ולכאורה צ"ב הלא יתרו בא עם כל המסירות נפש עד למדבר, וכי צריך עוד לקרבו לתורה. הסביר רבנו שליט"א, שהדבר פשוט מצד ששלושה דברים צריכים חיזוק ואחד מהם זה תורה ויר"ש, ולכן אף שכבר התקרב מעצמו מ"מ המשיך משה לקרב אותו לתורה.

ויש בזה עוד הערה, שהרי הכלל הוא שגר שבא להתגייר מרחיקים אותו ואילו כאן מיד קירבו אותו, אלא שכל מה שמרחיקים את הגר הוא מחמת זה שחוששים שמא אינו רוצה להצטרף לכלל ישראל באמת ובתמים אלא עושה זאת מצד מניע אחר. אבל כאשר גר מגיע מתוך מסירות נפש ומכניס את עצמו בסכנה גדולה כדי להתגייר, מוכח מעצם פנייתו שכוונתו אמיתית ואין צורך להרחיקו. וכן אצל יתרו שמכיוון שהוא בא עם כל המסירות נפש ועל אף הכבוד הגדול שהיה לו במדין הכניס עצמו למקום מדבר וצלמות, הרי ששוב אין צורך להרחיקו על מנת לבדוקו. (יצחק ירנן רשימות רבי יצחק לוונשטיין זצ"ל עמ' 212)

ויסעו מרפידים ויבאו מדבר סיני ויחנו במדבר ויחן שם ישראל נגד ההר. (יתרו יט, ב)

שמעתי פעם שמרן הגרא"ל שטיינמן שליט"א מאוד התפעל שכשחנו כל כלל ישראל לא היה שום איזה סכסוך על מקום האוהלים וכיוצא בו, שהוא דבר שעפ"י הטבע שאנו רואים היום הוא בלתי אפשרי. (הגדש"פ מוציא אסירים עמ' פב, וע"ע באילת השחר כאן, ובמדרש ויק"ר ט, ט איתא "גדול השלום שבכל המסעות כתי' (במדבר לג) ויסעו ויחנו נוסעים במחלוקת וחונים במחלוקת כיון שבאו כולם לפני הר סיני נעשו כולם חנייה אחת הדא דכתיב (שמות יט) ויחן שם ישראל ויחנו שם בני ישראל אין כתיב כאן אלא ויחן שם ישראל אמר הקדוש ברוך הוא הרי שעה שאני נותן תורה לבני").

ויהי קול השפר הולך וחזק מאד משה ידבר והאלקים יענו בקול. (יתרו יט, ט)

שח הגר"ח"י מישקובסקי שליט"א: שמעתי מראש הישיבה שליט"א על דברי הגמ' בזבחים אודות קבלת התורה במעמד הר סיני כשנתנה תורה לישראל היה קולו הולך מסוף העולם ועד סופו וכל עכו"ם רעדה אחזתן בהיכליהן, נתקבצו כולם אצל בלעם הרשע ואמרו לו מה קול ההמון אשר שמענו שמא מבול בא לעולם, אמר להם כבר נשבע הקב"ה שאינו מביא מבול לעולם, אמרו לו מבול של מים אינו מביא אבל מבול של אש מביא, אמר להם ממדה טובה יש לו בבית גזיו וביקש לתנה לבניו, מיד פתחו כולם ואמרו ד' יברך את עמו בשלום, וחזרו כל אחד ואחד למקומו. אמר ראש הישיבה עומדים בזמן שנראה כמו לפני מבול ומבקשים לשמוע הסבר לספק סקרנות שהתעוררה. ומסבירים להם שישנה חמדה גנוזה במשך תשע מאות שבעים ודורות, ומה הם עונים ד' יברך וכו' לנו לא נוגע כלום אנו יכולים ללכת להמשיך לישון. מכל קריעת ים סוף שמעו עמים ירגזון וגו' חיל אחז וגו' אז נבהלו וגו' אילי מואב יאחזמו רעד וגו' נמוגו כל יושבי כנען וגו' מכל הפחד הגדול רק אחד שמע ובא וישמע יתרו. (אדרת התפילה עמ' צ"ו)

ויענו כל העם יחדו ויאמרו כל אשר דבר ה' נעשה וישב משה את דברי העם אל ה'. (יתרו יט, כ)

איתא בגמ' בשבת (פח, א) דרש רבי סימאי בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע באו ששים ריבוא של מלאכי השרת לכל אחד ואחד מישראל קשרו לו שני כתרים אחד כנגד נעשה ואחד כנגד נשמע וכיון שחטאו ישראל ירדו מאה ועשרים ריבוא מלאכי חבלה ופירקום שנאמר (שמות לג) ויתנצלו בני ישראל את עדים מהר חורב אמר רבי חמא ברבי חנינא בחורב טענו בחורב פרקו בחורב טענו כדאמרן בחורב פרקו דכתיב ויתנצלו בני ישראל וגו'.

ואמר בזה רבנו דהנה לשון חז"ל מדוקדק בכל מילה, וא"כ יש להבין אמאי בתחילה כתבה הגמ' באו ס' ריבוא של מלאכי השרת, בלשון באו. ובהמשך כשחטאו ישראל הלשון ירדו מאה ועשרים ריבוא מלאכי חבלה, בלשון ירדו וצ"ב.

ותירץ דהמלאכים הטובים שרוצים להטיב לכלל ישראל נמצאים תמיד קרובים אלינו, ורק ממתנינים שעם ישראל יעשו מצוות שיכולו להטיב עמם, ולכן קתני באו, שהם באים ממקום קרוב. משא"כ מלאכי חבלה שמובא בתומר דבורה ועוד שאחר שאדם עושה עבירה נברא מזה מלאך רע שרוצה להשחית את האדם שבראו ע"י מעשיו הרעים, וה' מרחם על בריותיו ולא נותן למלאכי חבלה להתקרב אלינו ומרחיקם באופן מיוחד, ולכן עליהם כתוב בגמ' שירדו שהם באים ממקום רחוק.

וכשנאמרו הדברים קמיה דמרן הגר"ח"ק ציין לדברי הספרי והירושלמי (תענית פ"ב ה"ב) "אמר רבי לוי מהו ארץ אפים רחיק רגיו, למלך שהיו לו שני ליגיונות קשים אמר המלך אם דרים הן עמי במדינה עכשיו בני המדינה מכעיסין אותי והן עומדין אותן אלא הריני משלחן לדרך רחוקה שאם הכעיסו אותי בני המדינה עד שאני משלח אחריהם בני המדינה מפייסים אותי ואני מקבל פיוסן כך אמר הקדוש ברוך הוא אף וחמה מלאכי חבלה הן הרי אני משלחן לדרך רחוקה שאם מכעיסין אותי ישראל עד שאני משלח אצלן ומביאין

ישראל עושיין תשובה ואני מקבל תשובתם הה"ד (ישעי' יג, ה) באים מארץ מרחק מקצה השמים וגו'. אמר ר' יצחק ולא עוד אלא שנעל בפניהן הה"ד (ירמ' נ, כה) פתח ה' את אוצרו ויוצא את כלי זעמו עד דו פתח עד דו טרד רחמוי קריבין". (מנחת תודה עמ' תכ"ד, וע"ע באילת השחר שמות עמ' רט"ז שביאר בנוסח אחר)

אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים לא יהיה לך אלקים אחרים על פני. (יתרו כ ב-ג)

אמרו במדרש שהקב"ה פתח פתח לתשובה במה שאמר אנוכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים ולאחר חטא העגל כשאמר הקב"ה איך אמחול על שעקרו את הדיברה הראשונה אנכי ה' אמר משה לא להם נאמר אנכי ה' אלא לי וקיבל השי"ת את טענתו. הנה דבר זה משולל הבנה איזו טענה היא זו וכי כל מעמד הר סיני וג' ימי הגבלה אשר קדמו לו לא היה כל זה אלא עבור משה רבינו לבדו הרי כל בר דעת לא יאמר דבר שכזה, ואף במקום שמתקבלים דברי שקר טענה כזו לא היתה מתקבלת אלא ודאי וודאי היו הדברות לכלל ישראל.

שנינו (יומא כב, ב) שאול המלך חטא באחת ועלתה לו לקנסה מיתה ולבטל מלכותו ודוד בשתיים ולא עלתה לו ותמהו המפרשים וכי משוא פנים ח"ו יש בדבר. הגאון בעל חיי אדם בעת הספדו על מחותנו רבינו הגר"א ביאר בשם רבינו הגר"א כי ידוע שמכל דיבור ודיבור שיצא מפי הקב"ה נבראו פ"ה אלפים רבואות עולמות וכולם חיותם וקיומם הוא על ידי מי שמקיים הדיבור והמצוה אמנם יש מצוה כללית ויש מצוה פרטית שנאמרת לאדם אחד לעשות. והנה כשיעבור האדם ויבטל איזו מצוה אף שפוגם בשורש נשמתו מכל מקום אינו מפסיק החיות מן העולמות כי עדיין יש אחרים שמקיימים המצוה והדיבור, אבל במצוה פרטית שנצטוו בה אדם יחיד אם הוא מבטל המצוה אזי גדול עונו מנשוא כי הוא מבטל קיום העולמות שנבראו בדיבור זה. על פי זה יובן שדוד המלך עבר רק על מצוות כלליות ועדיין שייך בזה תיקון אבל שאול המלך עבר על מצוה פרטית שנאמר לו לך והחרמת את עמלך לכן נענש וזכותו לא עמדה לו. עכ"ד הגר"א. ואמר רבנו שעל פי זה אולי אפשר לבאר גם את הענין דין, כמו שיש חילוק בין מצוה כללית למצוה פרטית כך יש חילוק בין ציווי ה' הנאמר בלשון רבים לציווי אשר נאמר בלשון יחיד, אילו היה הציווי אנוכי ה' אלקיכם אזי אם עברו עליו רוב ישראל וכפי שהיה בחטא העגל לא היה בכך כל טענה ותירוץ שמשה רבינו לא נכשל בחטא וקיים הדיבור שהרי אלה שנצטוו בציווי כלל ישראל ביטלו הציווי ולא קיימוהו ואז לא היתה מועילה שום עצה ותפילה והיתה נגזרת ח"ו כליה על ישראל. אבל טענת משה רבינו היתה שכיון שנאמר הציווי בלשון יחיד אם כן הרי הציווי הוא בפרטיות לכל יחיד ויחיד, ולפיכך אם היה איזה יחיד אשר שמר את הציווי הרי לא נתבטל הציווי וממילא כאן כבר תועיל תשובה ותפילה. זה היה לימוד הזכות של משה רבינו על כלל ישראל, ולא טענת סרק חלילה היתה טענתו כי אם אמת לאמיתה. (טללי אורות כאן ע"פ ימלא פי תהלתך ח"א עמ' רנ"ה)

לא תשא את שם ה' אלקיך לשוא כי לא ינקה ה' את אשר ישא את שמו לשוא. (יתרו כ, ז)

כתב הגאון הגדול רבי יצחק זיבילרשטיין שליט"א. שאלה. כשעומדים לפנינו שני אנשים, אחד הולך לעבוד ע"ז בסתר, והשני הולך להישבע לשקר בבית, ויכול להפריש רק אחד. את מי יעדיף להפריש?

תשובה. לכאורה היה נראה שיש להעדיף להפריש את ההולך לע"ז שהוא מג' עברות חמורות, שעליהן נאמר יהרג ולא יעבור. אלא שמורנו בעל אילת השחר הגר"א"ל שטיינמן שליט"א הראה לשערי תשובה (שער שלישי אות מה) שכתב וז"ל: ונכתבה אזהרת השבועה לשקר אחר אזהרת עבודה זרה, יען וביען כי השבועה לשקר נמצא בכנפיה עון חילול השם יתברך, ואמרו רבותינו זכרונם לברכה (ילקוט משלי תתקטו) בענין מה שכתוב (משלי ל ח - ט) ראש ועושר אל תתן לי הטריפני לחם חקי, פן אשבע וכחשתי ואמרתי מי ה', ופן אורש וגנבתי ותפשתי שם אלקי, השניה קשה מן הראשונה... רצונו לומר כי עון הנשבע לשקר בבית דין, חמור מעונש העובד עבודה זרה בסתר, מפני חילול השם, יעו"ש. (חשוקי חמד ע"ז נד, ב)

ויאמר אל העם היו נכונים לשלשת ימים אל תגשו אל אשה. (יתרו יט, טו)

ודרשו בגמ' ביצה ד, א "כתיב היו נכונים לשלשת ימים אל תגשו אל אשה לך אמור להם שובו לכם לאהליכם למה לי שמע מינה כל דבר שבמנין צריך מנין אחר להתירו וכי תימא למצות עונה הוא דאתא ת"ש במשך היובל המה יעלו בהר עכ"ל הגמ'. וצ"ע דלמא הוצרך הפסוק לך אמור להם שובו לכם לאהליכם שיקדשו ויעשו נישואין כדין ישראל שיש להם ולכאורה ממתן תורה התחייבו בדיני אישות של ישראל והוצרכו א"כ לקדש ולישא נשותיהם כדין ישראל. ושאלתי למרן הגר"א"ל שטיינמן שליט"א והשיב דלא ברירא ליה מה היה דינן של כלל ישראל אם היה להם קצת קדושת ישראל קודם מ"ת ולא מצאנו שהיו צריכים לקדש נשותיהם שנית לאחר מתן תורה עכ"ל. (הרב משה צבי יאקב שליט"א שלמי יוסף עמ"ס ביצה עמ' תשט"ו)

הלכתא רבתא לשבתא

משיעורי הגאון רבי בן ציון פלמן שליט"א

לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור לצורך דבר מוקצה

הוסיף רבנו שליט"א להסתפק דאפשר דשרי אף לטלטל כשמל"א כדי שלא יפסד מוקצה אחרינא כגון לכסות ביצה שנולדה בשבת דהוה מוקצה בסיר ריק דהוי כשמל"א כדי שלא תשבר, דהא מ"מ מיקרי לצורך גופו דהיינו לכסות בו ואף שסיבת הכיסוי הוא כדי שלא יפסד הביצה מ"מ כיון שעושה עם הכשמל"א שימוש מיקרי לצורך גופו ומותר, אך הוסיף דלטלטלו כדי לשמור על הכלי עצמו כגון שהופך את החפץ באופן שיגן עליו מפני השמש ויעשה עליו צל אסור, והחילוק בזה דכלי נעשה לצורך הרבה תשמישים מיהו כל התשמישים הם לצורך דבר אחר אבל אין הכלי נעשה לתשמיש שישמור על עצמו דא"כ שלא יהא כלל ולא יצטרך שמירה ולכך להשתמש בכלי שמל"א לצורך שמירת מוקצה אחרינא שרי אבל לצורך שמירת עצמו אסור. (עמ' רס"א)

יומא דהילולא – הרב שמשון אליהו דינין זצ"ל נלב"ע כ' שבט תשס"ה

הרב ר' שמשון זצ"ל היה ערליכר איד ונתקיימה בו ברכתו של רשכבה"ג רבינו חיים הלוי זצ"ל, שנשאל בעת מלחמת עולם הראשונה בעת ששהה בעיר מינסק, עיי אמו של ר' שמשון האם זה הזמן ללדת ילדים, ואמר לה הגר"ח שתלד ללא חשש ותזכה שיהיה הנולד ערליכר איד. ואביו של ר' שמשון, ה"ה רבי משה דיינין, [שהיה חתן הגאון רבי שמשון אליהו גרוזובסקי זצ"ל מו"ץ בעיר מינסק שהיתה עיר ואם בישראל, ואביו של הגאון ר' ראובן זצ"ל, והיה מפורסם בימים ההם כבעל הוראה גדול (ישורון כ"א עמ' קי"ב בשם רבנו)]. ור"מ עלה לארץ עם בנו, וגרו בסמיכות לבית רבנו בעיר כפר סבא. ור' שמשון בחריפות שכלו ובעינא פקיאא גילה את דרכיו הנסתרות של רבנו, ונביא כאן מספר דברים בשמו שהיה רגיל לספר על רבנו, וכן דברים שרבנו סיפר בשם אביו של ר' שמשון, ה"ה רבי משה דיינין ז"ל. [ראה לעיל גליון 7 מה שהבאנו בשמו על ההסתפקות של רבנו בימים ההם].

הויתור של הרבנית

סיפר ר' שמשון דינין זצ"ל שפעם שאל את הרבנית תמר ע"ה, מפני מה היה לובשת מטפחת ולא פאה, האם זה חומרא מסוימת של רבנו. וענתה לו שבאחד השנים שהיו גרים בכפר סבא, אחד מבני מהמשפחה בחו"ל שלח לה פאה חדשה לפסח, וחבשה את הפאה החדשה לכבוד פסח, והיא שמעה את אחת מתושבות המקום אומרת לבעלה, שעליך ללמוד מר' אהרן לייב איך לכבד אשה לפסח ולקנות לי פאה חדשה. בבוקר פנתה אליה הרבנית תמר ע"ה ואמרה לה שבלילה קרה איזה מקרה וקיבלה ע"ע לחבוש מטפחת, ואין לה צורך בפאה החדשה ונתנה לה אותה, וכך נשארה עם המטפחת כל ימיה. (כתבי תלמידים)

[א"ה, ובהזדמנות סיפרה הרבנית ע"ה שבחתונתה קנו לה אלו שהתעסקו בהוצאת החתונה 'פאה', והיתה הולכת עם זה, ובאחד הימים שמעה את אחת הגויות אומרת לחברתה, 'הנה היהודים האלו, אין להם כסף לאוכל אבל יש להם כסף לקנות פאות', וחששה הרבנית מחילול ה', וביקשה מרבנו לעבור למטפחת, וכך עשתה. ואח"כ בכפר סבא שלחו לה שוב פ"נ וככל הנ"ל].

שתי גויאבות

סיפר ר' שמשון ז"ל, שבאותה תקופה שכיהן רבנו כראש ישיבה בכפר סבא, עקבו פעם אחריו, והבחינו שבצהריים היה שב לביתו, וליד הבית גדל עץ גויאבות, והיה לוקח שתי גויבות, ונכנס לבית, ומעשר אותם, ואוכל את זה לארוחת צהרים, ומשוחח מעט עם הרבנית, וחזר לישיבה עד שעת לילה מאוחרת, שכל היום ניזון רק משתי הגויאבות. (מפי נכד רבנו הרה"ג ר"א שליט"א, ששמע מר"ש)

לתת לכולל לפני ס"ת

סיפר ר' שמשון ז"ל שפעם קיבל ירושה מקרוב משפחה עירירי שיעשה בזה דבר מצוה, והלך לשאול את רבנו מה לעשות בכסף, והוא סבר לתת ס"ת לעילוי נשמתו שיהיה תרומה נצחית, אולם רבנו אמר לו עדיף שיתן את הכסף לכולל אברכים ובכך יקנה זכות לנצח.

נפש נקי

שח הגאון רבי ניסן גולדברג שליט"א בהספדו על רבי שמשון זצ"ל שהיה ממשתפי שיעור הדף היומי שלו. לפני מספר שנים שאל בעל גמ"ח כספים בבני ברק את ר' שמשון האם אפשר לסמוך על פלוני ולתת לו הלואה גדולה, ר' שמשון שהיה גם בעל גמ"ח והכירו אמר שלדעתו ניתן לסמוך עליו, ואכן הלוי לו סכום גדול, אך הנ"ל לא עמד בדיבורו ולא השיב את ההלואה, לאחר תקופה פנה בעל הגמ"ח לר' שמשון בטענה שהוא הגורם להלואה ועליו לשלם את הלואה, אולם ר' שמשון טען שהוא לא היה ערב רק נתן המלצה... לבסוף החליט ר' שמשון לשאול דבר זה קמיה רבנו שליט"א כפי שהיה דרכו מאז ומקדם לשאול את כל עניניו והלכותיו שאל את רבנו שליט"א.

רבנו אמר לו שאמנם בדיני אדם הוא פטור, אבל לצאת ידי שמים בנקיות ראוי לו לשלם, והציע לו שיבקש מבעל הגמ"ח שיסדר תשלומים נוחים לכמה שנים וכך יוכל לשלם. ולא תפסיד מזה כלום, ובס"ד תזכה להאריך ימים ולשלם את כל החוב. ואכן כך עשה ר' שמשון שילם את כל הסכום, כשהוא מפריש מידי חודש סכום להחזרת החוב, לפני שבועים אמר הגר"נ בהספדו, אמר לי ר' שמשון "היום סיימתי לשלם את החוב". ושבועים אח"כ נלב"ע כשהוא נפש נקי וצדיק...

קברו של הסדר הדורות

אמר רבנו שליט"א: שמעתי מר' משה דינין ז"ל דהגוים במינסק התחילו להחריב הבה"ק לעשות שם כביש, וכשהגיעו לקבר בעל סדר הדורות ניסו החיילים לעוקרו ולא הצליחו והגיע המפקד ושאלם מה הם כ"כ מתקשים לשבור המצבה, ולקח המכוש להכות ונפל על הקבר ונפצע או מת. וכשראו כך הם עזבו את קברו, ולמחרת הם כתבו דכיון שקבור כאן הסטוריון גדול זה חשוב שישאר על מקומו ולא רצו להודות על האמת שלא הצליחו לעקור את קברו ממקומו. (אילת השחר בראשית עמ' ע"ה).

ענינא דיומא – טו בשבט

בט"ו בשבט רבנו אינו מרבה בפירות כי לא נהגו כך בשעתו בבריסק. אמנם בדרך כלל משתדל לאכול תמר להזכיר את ענין היום וראינו כאן מקום להביא הנהגות רבנו באכילתו, אמנם יש להזהיר דאין הדברים ראויים לבני דורינו, וכפי שהזהיר רבנו כמה פעמים שלפעמים מרוב סיוגופים נשארים עם הארץ. וכן רגיל להביא דברי הגר"א שלא כל הטבעים שוים ורובא דאנשי אינם יכולים לנהוג כך.

אכילת פת בימות השבוע

שח הגאון רבי בן ציון פלמן שליט"א: פעם אמר הרב שטיינמן באחד השיעורים בה"ל ברכות. דהנה המשנה ברורה בסימן קפ"ח כותב שבברכת המזון מה שצריכים להגיד רצה זה רק מדרבנן. אעפ"כ כותב המשנה ברורה שאם יש לאדם ספק אם אמר את זה או לא הוא חייב לחזור ולברך שנית ברכת המזון, כי רוב הפעמים בשבוע אדם לא מזכיר את זה. שאל הרב שטיינמן אחד שכל ימות השבוע לא

טועם פת רק בשבת לכבוד שבת אוכל פת, האם הוא צריך לחזור מספק או לא, כיון שהוא כל השבוע לא אוכל רק בשבת הוא אוכל ואולי אומר רצה ומספק, ספק דרבנן לקולא. שאלו אותו כמה שנים הוא לא אוכל פת, אמר על עצמו חמישים שנה אני לא אוכל פת, שאלו אותו כמה שנים אתה לא אוכל פת הבאה בכיסנין בימות השבוע, אמר שבעים שנה. (ספר הזכרון עין הבאר ח"ב עמ' קס"ד מתוך הספד על רבי יצחק ליבוביץ זצ"ל)

[א"ה, ויש לציין לדברי רבנו בענין פת שחרית שאמר לדון: בכתר ראש אות ע"ד כתוב לאכול פת שחרית כדחז"ל אך שלא לאכול הרבה פת מפני שמטמטם המוח ויאכל מעט רק כדי לסעוד הלב עכ"ד. ולא מפרש עד כמה זה מעט. ויל"ע אם מעלת פת שחרית זה דוקא באכילת לחם או גם במזונות או אפי' באורז ותמרים דזייני, ועי' בפמ"ג או"ח סימן קנ"ה במשב"ז ס"ק ג' דפת בעינן מה' מיני דגן וברך לחמך וסתם לחם הכי הוי ככל לחם בתורה לאפוקי תבשיל מה' מיני דגן אי"ז בכלל פת שחרית עכ"ל. אמנם באשל אברהם שם ס"ל שאין קפידא בפת דוקא וכל אכילה ושתייה שדעתו מפויסת בה עד זמן קביעות הסעודה היא בכלל הברכה עכ"ד. עוד יש לציין שבסעודת מלוה אוכל רבנו פת, וכפי שמסר רבנו בשם מרן הגרי"ג אלדשטיין שליט"א שאמר לו החזו"א זצ"ל שצריך להקפיד לאכול פת במלוה מלכה ולא לצאת יד"ח במזונות, וכמדומה שאמר שמי שלא אוכל פת יצטרע על כך עכ"ד. אמנם רוב פעמים בשבוע שרבנו מברך ברכה"ז הוא עם רצה דג' ס"ש עם רצה, ומלוה מלכה זה בלא רצה, ויסוד הדין מובא בימלא (תפילה עמ' עד"ר) מי שאוכל פת רק בשבת ומסופק אם אמר רצה י"ל דא"צ לחזור ולברך דמסתמא הזכיר מאחר דרגיל תמיד להזכיר רצה בברכה"ז].

אכילת ענבים

באחת השנים היה רבנו בחולשה גדולה בימי הקיץ, והציע הגאון ר' אפרים שטראוס שליט"א שאולי יאכל רבנו קצת ענבים לחזק אותו. אמרו לו שהוא לא יסכים, כיון שמנהגו הוא לא לאכול ענבים בכל הקיץ, ולהכין מענבים חדשים יין לקידוש בליל ב' דר"ה, וכך הוא מסמיק את השהחיינו לשתייה בפועל. ולכך לא הסכים להסמיק לאכול ענבים בימי הקיץ. גם התפרסם שפעם הגיע רבנו לבית האדמו"ר מצאנז' וכיבדו במיני פירות והיו שם ענבים, ושאל רבנו את ב"ב האם אכלתי עד עכשיו ענבים, ואמרו לו שלא, ולכן לא אכל. ויסוד הדברים אמר רבנו: בשו"ע סימן ת"ר סעיף ב' איתא בקידוש ליל שני דר"ה ילבש בגד חדש או מניח פרי חדש ואומר שהחיינו ומפרש המשנה ברורה ס"ק ב' להוציא נפשי מפלוגתא משום ש"א שאין אומרים שהחיינו דתרווייהו קדושה אחת היא והרי כבר בירך שהחיינו ביום א' עכ"ל, והנה על הצד שאין צ"ל שהחיינו הרי זה הפסק בקידוש ומה מועיל מה שלוקחים פרי חדש, וע"כ מוכח דעדיף לעשות ספק הפסק אפי' שהוא ספק נהנה מהעוה"ז בלי ברכה מאשר לעשות ספק ברכה לבטלה, אמנם אם זה הי' ספק ממש לא היו עושים כך ומ"מ קשה דאין שייכות לברכת שהחיינו על הפרי לקידוש, ויש לזה עצה לקדש על יין חדש ואז ברכת שהחיינו שייך לעכשיו לפני שתית יין, אלא שבשביל זה צריך שלא לאכול ענבים עד ר"ה כי אם מברכים שהחיינו על ענבים דעת השו"ע סימן רנ"ה סעיף ה' שא"א לברך שהחיינו על היין. (ימלא פי תהלתך תפילה עמ' שני"ט)

אכילת דבש

מחמת חששות בברכת בורא נפשות על המים, כיון שדרכו של רבנו לשתות מים חמים, ונמצא שלא שותה אותו בכדי אכילת פרס, לכן היה רגיל במשך השנים לשתות מים רק בתוך הסעודה שאז מברך בורא נפשות על שאר הדברים, אך לאחר שנחלש והוצרך ע"פ הרופאים לשתות כמה פעמים ביום מים, [עד שסיפר הר"ר אלימלך פירר שליט"א שאחר ששמע רבנו מהרופאים שאחרי טיפול רפואי שעבר, אמרו לו שעקב מצבו צריך לשתות יותר מים במשך היום, אמר לו שהוא לא יודע מה לעשות עם הברכות, והיה לפלא אצלו שכל אנשים דאגים על מצבם הרפואי והוא דואג על הברכות]. לכן מקפיד לשתות כדי לוגמיו ברציפות בשביל בורא נפשות. ופ"א שלא היה בידו לשתות בבת אחת המתין בין לגימה לגימה 9 דקות.

ועקב שחושש מהו בגדר שותה מים לצמא, מה מוגדר לצמא, לכן נוהג רבנו לקחת מעט דבש וע"ז מברך שהכל. ובשבת ששותה בתוך הסעודה של פת, בגלל שחושש לשיטת הראשונים שאם לא שותה מים אינו חייב בברכת המזון דאורייתא, וכמו דהביא רבנו, שהר"צ זקס זצ"ל סיפר שהחפץ חיים זצ"ל הי' רגיל לשתות בסוף כל סעודה, וחתנו ר' מנדל זצ"ל שאל אותו אם זה משום שחושש לדעת הראשונים האלו ואמר לו ואם בשביל כך מה איכפת לך, דדרכו של החפץ חיים הי' שלא להתווכח, אבל מהתשובה הי' משמע שחושש לשיטות אלו. ימלא פי תהלתך תפילה עמ' רס"ט. [ומסתפק אם בשתיית המרק נקרא שתיה לגבי זה, דהרי המרק הוא מצמיא בדרך כלל, וכן האם שתית הקידוש מצטרפת לסעודה, או דבעינן לשתות בתוך הסעודה, - שם]. וחושש לשיטות שצריך לברך על שתיה בסעודה, לא מברך שהכל על הדבש, כי זה דברים הבאים מחמת הסעודה אלא מברך על סוכר.

ומה נפלאו בזה דברי רבנו על הגמ' (ב"ק ל, א) 'האי מאן דבעי למהוי חסידא... אמרי לה לקיים מילי דברכות', והקשה הרי מי שלא נזהר במילי דברכות הרי הוא אינו הגון ולפעמים אף רשע, ומדוע המקיים נקרא חסיד? ונאמרו בזה תשובות הרבה, ותיקף מורינו שליט"א דיש היכי תמצא של ספיקות בברכות שרק חסיד יכול לטרוח ולברך כיאות. (חשוקי חמד ברכות מג, א)

תמר - על רסק פירות שאוכל לצורך בריאות בסוף הסעודה, חושש שאין לברך על לפתן בסעודה, ולכן לוקח תמר ומברך ע"ז העץ ופורט את זה.

© העלון יוצא ללא מטרת רווח, ואפשר לצלם לזיכוי הרבים בלבד. להערות הארות הוספות מנויים ורעיונות

ניתן לפנות keailtarog@gmail.com

לעילוי נשמת הרבנית זלבה גולדה לוינ' ע"ה בת הר"ר פישל הכהן ז"ל

כאיל תערוג

תוספת לגליון 18

פנינים על פרשיות השבוע וענינא דיומא, ממרן רבן של ישראל רבנו
בעל האילת השחר שליט"א, מספריו הק' ומכתבי תלמידים

הלכות ברכת הפירות

מתוך שיעורי הגאון רבי בן ציון פלמן שליט"א שנדפסו בס' שיעורי שלמי תודה

אכל מזונות או פירות מז' המינים ונתחייב בברכה מעין ג' ואכל פרי או שתה משקין שברכתן בורא נפשות איזה מהן יברך ראשון
המ"ב בס"י ר"ב ס"י"א בביה"ל ד"ה ברכה אחת הביא בשם הפמ"ג דיברך המעין ג' קודם דהיא חשובה, ויל"ע בזה דהנה המג"א בס"י קס"ה סק"ג כתב בשם המהרש"ל בתשובה סי' צ"ז דמי שאכל ונתחייב בברכה אחרונה והטיל מים ונתחייב באשר יצר מברך תחלה אשר יצר דהיא תדירה ותדיר קודם והביאו המ"ב בס"י ז' סק"ב, והגרעק"א שם בס"י ז' ס"א נסתפק אם הטיל מים קודם ברהמ"ז מה קודם האם אשר יצר קודם תדיר עדיף או ברהמ"ז שהוא דאורייתא קודמת דאפשר דדאורייתא לגבי דרבנן הוי כמו מקודש ותליא באיבעיא דהש"ס בובחים תדיר ומקודש מה עדיף ופסק הרמב"ם דיכול להקדים מה שירצה ונשאר בצ"ע לדינא, ועי' בצ"ח בברכות ריש פרק אלו דברים דף נ"א ע"ב שכתב דמצוה דאורייתא כנגד תדיר הוי בגדר תדיר ומקודש ועי' בשאג"א סי' כ"ב שחולק וס"ל שאין דין קדימה של דאורייתא לגבי דרבנן שדרבנן לגבי דאורייתא הוי כמו מידי דרשות ואפשר להקדים עשיית מידי דרשות לפני קיום מצוה דאורייתא, ולהלכה יברך קודם אשר יצר חדא דאפילו אי ברהמ"ז חשיבא מקודש מ"מ הוי בעיא דלא איפשטיא אי בתדיר ומקודש יקדים למקודש ופסק הרמב"ם דאיזה מהם שירצה יקדים, שנית דיש צד באחרונים שצריך להקדים אשר יצר מדין תדיר ולכאורה ה"נ הרי ברי"נ תדירה יותר ממעין ג' וא"כ אולי יקדים ברי"נ קודם תדיר עדיף ובפרט למאי דק"ל לעיקר דינא דברכה מעין ג' דרבנן וגריעא מברהמ"ז **וכן שמעתי להלכה מהגראי"ל שטיינמן שליט"א** דאיזה מהם שירצה יקדים כדמוכח ברעק"א ועי"ש מש"כ לדון בזה הגרבי"צ שליט"א. (עמ' נ"ז)

טעה וברך בפה"א על פה"ע ולפניו פה"א

מעשה באחד שהיו לפניו כמה מינים דפרי העץ וכמה מינים דפרי האדמה וחפץ לאכול לכולם, ונטל פרי העץ ודעתו היה לברך עליו בפה"ע ולפטור את כל פה"ע ואח"כ לברך בפה"א ואיתקיל מילוליא וברך על פה"ע בפה"א. והנה לכאורה כיון דק"ל דאם בירך על פה"ע בפה"א יצא א"כ ה"נ נפטור כל פה"ע בברכה דבפה"א כיון שהוא היה מכוון בברכה זו לפטור את פה"ע. אלא דלענין פרי האדמה לכאורה צ"ע אי נמי נפטור בהך ברכה דבפה"א כיון שהיו לפניו ודעתו לאכול וזה ברכה הראויה להם, או דאחר דהוא כיון בברכה זו לפטור לפה"ע בלחוד ואח"כ לברך על פה"א ולא רצה להוציא בברכה זו לפה"א, א"כ י"ל דיברך תו על פה"א בפה"א. **והגראי"ל שטיינמן שליט"א אמר** דלכאורה כן נראה דיברך שנית על פה"א בפה"א. ואפשר שזה תלוי בספק שהביא רעק"א בס"י ר"ו ס"ה בשם התבואת שור יור"ד ס"ס י"ט במי שלפניו כמה מינים של פרי העץ וברך בפה"ע לפטור הכל ועל מין אחד טעה וחשב שהוא פה"א וכיון שאח"כ יברך עליו בפה"א ואחר שברך בפה"ע נודע לו שגם זה פה"ע האם חוזר ומברך עליו דשמא כיון דסו"ס בירך בפה"ע שזהו ברכתו הראויה א"כ חייל גם על זה, ולא דמי לנמלך כיון שהיה בדעתו לאכול ולא נתחדש לו כלום וא"כ ה"נ כיון שברך בפיו בפה"א שזהו הברכה הראויה לפה"א והיה בדעתו לאכול חייל הברכה גם על פה"א. אמנם בשם הגראי"ל שטיינמן שליט"א שמעתי לחלק דהתם בירך סתמא ודעתו שהברכה תועיל עד כמה שהיא יכולה להועיל אלא דטעה וסבר שעל פרי זה אין מועיל הברכה ולקושטא מועלת גם ע"ז, אבל הכא שידוע שיש ב' מינים שאין ברכותיהן שוות ודעתו היתה לברך על פה"ע ולא על פה"א אלא שאיתקיל מילוליא בזה כיון שכוונתו היתה רק לפה"ע ולא לפה"א אין הברכה עולה ע"ז וצריך לחזור ולברך. (עמ' י"א)

בדין יין פוטר כל מיני משקין מברכה ראשונה ואחרונה

אם שתה רביעית יין ורביעית משאר משקין, ברכת מעין ג' של היין פוטרת מבורא נפשות, והסתפק השעה"צ סי' ר"ח סק"ע בשתה רוב רביעית יין איך יעשה לענין ברכה אחרונה דמשקין דהרי יש דעות דסברי שאפילו על רוב רביעית צריך לברך מעין שלש ולשיטות אלו הרי אינו יכול לברך ב"נ על המשקין, אלא שלמעשה המנהג מספק לברך מעין ג' רק על רביעית יין, אבל עכ"פ מידי ספיקא לא נפקא וא"כ וכי מפני שאין אנו יודעין לברר ההלכה יחוייב עי"ז לברך ב"נ וצ"ע. ובספר עמק ברכה הלכות ברכת הנהנין אות ה' הקשה על השעה"צ דהרי ברכת היין דמעין ג' דפוטרת שאר משקין אין פירושו דכששתה יין אינו חייב בבורא נפשות על המשקין אלא פירושו דהברכה מעין ג' של היין פוטרת את החיוב ב"נ כי הטפל נפטר בברכת העיקר, וא"כ היכא שבפועל, אינו מברך ברכה אחרונה על היין כגון ברוב רביעית שאינו מברך מטעם ספק ממילא שוב חייב בב"נ על המשקין דאין מה שיפטרנו, ולדבריו ה"ה אם אינו יכול לברך מעין ג' משום איזה אונס שהיא כגון שאינו יודע הברכה ואין לו מי שילמדנו ה"נ יברך ב"נ על המשקין אפילו ששתה רביעית יין דס"ס אינו נפטר בברכה אחרת.

ושמעתי מהגראי"ל שטיינמן שליט"א ליישב סברת השעה"צ, דהנה מי שאכל פירות או שתה משקין בתוך הסעודה דק"ל שהפירות נטפלים לסעודה ויוצא ברהמ"ז על הכל בזה ודאי דאף אם אינו יכול לברך ברהמ"ז משום איזה סיבה שהיא לא יברך ב"נ על הפירות

משום שאכילת הפירות נטפלים לגוף הסעודה ואין להם כלל חיוב עצמי של ברכה אחרונה דב"י כ"א חיוב ברכה דסעודה דהוא ברהמ"ז, וא"כ ה"נ ס"ל לשעה"צ דהא דשאר משקין נטפלים ל"ין אין פירושו שרק החיוב ברכה של זה נטפלת לזה אלא דשתיית המשקין טפלים לשתיית היין והוי כסעודה על היין ואין למשקין חיוב עצמי של ברכה כלל אלא כל עיקר חיוב ברכה אחרונה ידיהו זהו מעין ג' ולא ב"נ, וא"כ לשיטות הפוסקים דעל רוב רביעית מחויב במעין ג' ה"נ דאינו יכול לברך על המשקין ב"נ אע"פ שבפועל מספק לא יברך מעין ג' וכמש"כ השעה"צ. (עמ' י"ב)

והגה"צ רבי זאב איידלמן זצ"ל אמר דלפ"ז לכאורה אם שתה מים מתחילה ואח"כ שתה יין בכה"ג ברכה אחרונה דיין לא תפטור כיון דאין שתיית המים טפלה ל"ין, ומסתימת הפוסקים נראה דבכל גווני פוטרת ומשמע שהברכה רק פוטרת ואינו דין בעצם השתיה דנטפלת. (עמ' מח)

סלט פירות העשוי מפה"א ופה"ע

סלט פירות שמעורב בו פרי עץ ופרי אדמה ותערובתו הוא באופן שכל מין ניכר בפני עצמו, הכריע הבה"ל בר"ס רי"ב דאזלין בתר רובא ומברך רק ברכה אחת ולכן אם הרוב הוא פה"ע מברך בפה"ע והפה"א שהוא המיעוט נפטר בברכה שבירך העץ משום שהמיעוט נעשה טפל לרוב וע"ש. **ושמעתי מהגרא"ל שטיינמן** שה"ה לענין ברכה אחרונה כגון שיש לו סלט פירות העשוי מחתיכות תפוחים וענבים והרוב הוא תפוחים ואוכל הכל יחד מהתערובת, דלפי הבה"ל שהמיעוט נעשה טפל לרוב א"כ הענבים יהיו טפלים לרוב התפוחים ויברך ברכה אחרונה בורא נפשות אף שיש בענבים שיעור כזית, וכ"ז שאוכל הכל יחד מהתערובת אבל אם מוציא מהתערובת חתיכת תפוח בפני"ע ואוכל וחתיכת ענבים בפני"ע ואוכל אינו טפל לתפוחים ומברך עליו בתחילה ובסוף ברכתו הראויה. (עמ' ט"ז)

היכא דסדר הקדימה היפך מסדר האכילה

אם סדר האכילה שאוכל תחלה לשובע ואח"כ דבר לקינוח כמו שיש אוכלים בשר ואח"כ קומפוט לקינוח, **שמעתי מהגרא"ל שטיינמן שליט"א** שאז יכול לברך תחלה שהכל על הבשר ואח"כ בפה"ע על הקומפוט מאחר שכן הוא דרך האכילה, ויסוד דבריו הוא מתוס' אנשי שם פ"ו דברכות מ"ד שהביא מהלקט הלכות קטנות שכתב בשם מהרא"י תרומת הדשן, דהא דחביב קודם היינו דוקא כשאין קפידא לאכול זה קודם זה אבל אם דרך אכילתם ע"פ הרפואה או ממנהג להקדים זל"ז מקדים אפילו אינו חביב. (ע' כ"ב)

אכל ח"ז ענב וח"ז תפוח ובירך וחזר ואכל ח"ז ענב

אם כשבירך בר"נ הוציא את חבריו שאכל כזית פירות, ואח"כ אכל הוא תוך כדי אכילת פרס עוד חצי זית ענבים, אי נימא דאיגלאי מילתא למפרע דברכת בר"נ שבירך הוי לבטלה א"כ אין חבירו יוצא בבר"נ ששמע ויצטרך לברך שנית בר"נ, ומיהו בכהאי גוונא שכבר בירך בר"נ אפשר דאסור לו לאכול עוד ח"ז ענבים בתוך כא"פ לאכילה ראשונה כיון דגורם עי"ז דברכת בר"נ שבירך יהא לבטלה. **ושאלתי זאת להגרא"ל שטיינמן שליט"א** ואמר דמדחזינן שאם אכל רק חצי כזית תפוח וחצי כזית תאנה דמברך ב"נ אף שאין כזית שלם בתפוח א"כ חזינן שהברכה של ב"נ פוטר גם את התאנה וא"כ כשאכל אח"כ עוד חצי כזית תאנה לא מברך מעין ג' כיון שהחצי כזית תאנה הראשון שאכל כבר נפטר ע"י ברכת ב"נ. (עמ' מ"ו)

כזית ענבים וח"ז תפוחים וח"ז בננה אי מצטרפי לבר"נ

יל"ע במי שאכל כזית ענבים וחצי זית תפוחים וחצי זית מפרי האדמה כגון בננה אי מצטרפי הח"ז תפוחים וח"ז בננה לברך נמי בר"נ, דהרי אם היה אוכל רק ח"ז תפוחים וח"ז בננה היו מצטרפים לברך בר"נ וא"כ ה"נ אחרי שאין חיוב ברכה אחרונה בפני עצמו על התפוחים א"כ אינו בטל לברכת מעין דג' דענבים ואינו נפטר לכאורה בברכת מעין ג', ושוב י"ל דמצטרף לח"ז דבפה"א דבננה להתחייב ברכת בר"נ, או נימא דכהאי גוונא נמי נטפל הח"ז תפוחים לענבים כמו אם אכל כזית ענבים וכזית תפוחים דמברך רק מעין ג'. **והגרא"ל שטיינמן שליט"א אמר** דגם בזה נטפל הח"ז תפוחים לענבים ונפטר בברכתם דאף שאין עליו חיוב ברכה אחרונה בפני"ע נמי נטפל למעין ג' ואין הח"ז תפוחים מצטרף לח"ז בננה, וכמו דאם אכל כזית ענבים וכזית תפוחים וח"ז בננה דודאי לא יצטרף הח"ז האחרון של התפוח לח"ז בננה לברכה אחרונה כיון דגם הוא נטפל לענבים ואף שח"ז אינו חייב בברכה מ"מ הכל נטפל לענבים וא"כ ה"נ בנד"ד נטפל הח"ז לענבים ואינו מצטרף לבר"נ עכ"ד. (עמ' מ"ז)

בירך העץ והאדמה

הרוצה לאכול פרי העץ ופרי אדמה ובירך עליהם ברכה אחת ברוך א"י אמ"ה בורא פרי העץ והאדמה יל"ד האם יצא ידי חובת שניהם או עדיין צריך לברך ברכת האדמה. תשובה: הנה כתב הרמב"ם סוף"א מהל' מעשר וכן נפסק בשו"ע יו"ד של"א סעיף ע"ח המפריש תרומה גדולה או תרומת מעשר מברך קודם שיפריש אקב"ו להפריש תרומה וכן המפריש מעשר ראשון מברך קודם להפריש מעשר וכו' ואם הפריש הכל זה אחר זה מיד ולא סח ביניהם כוללן בברכה אחת ומברך להפריש תרומות ומעשרות ע"כ והכף החיים (סי' ר"ו סק"י"ב) כ' דלפ"ז אם בירך ברכה אחת ואמר שני הנוסחאות ביחד דהיינו בורא פרי העץ והאדמה שפיר יצא ויאכל פרי העץ ומיד אח"כ פרי אדמה. **אולם העיר בזה הגרא"ל שטיינמן שליט"א** שאין לדמותם זל"ז דהתם יש ב' מצוות בחפץ אחד דהיינו מצות הפרשת תרומה והפרשת מעשרות אע"פ שהם ב' מצוות נפרדות בכל זאת מכיון ששתי המצוות מתקיימן על חפץ אחד יכול לאחדם בברכה אחת, משא"כ בברכת העץ והאדמה שהן ב' ברכות בשני חפצים שונים מני"ל לומר שיכול לאחדם ביחד עכ"ד. (קובץ קול התורה נה עמ' קסה מהגרי"א דינר שליט"א).

כאיל תערוג גליון 19 משפטים תשע"ד

פנינים על פרשיות השבוע וענינא דיומא, ממרן רבן של ישראל רבנו
בעל האילת השחר שליט"א, מספריו הק' ומכתבי תלמידים

מתורת הפרשה

ואם שן עבדו או שן אמתו יפיל לחפשי ישלחנו תחת שנו. (משפטים כא, כז)

אינא בגמ' בברכות (ה, א) "אלא מה תלמוד לומר ומתורתך תלמדנו אל תקרי תלמדנו אלא תלמדנו, דבר זה מתורתך תלמדנו, קל וחומר משן ועין, מה שן ועין שהן אחד מאבריו של אדם עבד יוצא בהן לחרות, יסורין שממרקין כל גופו של אדם על אחת כמה וכמה. והקשה רבנו שליט"א על ביאור ק"ו זה שהרי גם בעבד גופא אם רבו ייסרהו ביסורים בכל גופו לא יצא לחרות וא"כ ק"ו פריכא הוא מיניה וביה דבעבד גופיה אינו יוצא לחרות ואיך נילף מיניה יסורים בכל אדם. (משנת שלמה כריתות עמ' ק)

כי יגנב איש שור או שה וטבחיו או מכרו חמשה בקר ישלם תחת השור וארבע צאן תחת השה. (משפטים כא, לז)

שח הגר"י מישקובסקי שליט"א: לפני זמן מה הגיע זוג הורים אל מו"ר הגרא"י שטיינמן שליט"א. מאחר ואינו מקבל נשים הבעל נכנס והאשה עמדה בחוץ, סמוך לדלת האב פתח והתחיל לספר בקול בוכים, יש לו בן גנב רח"ל, היכן שהוא מגיע יש להישמר מפניו, נכנס למכולת גונב, בא לבקר דודים גונב, אפילו האב עצמו נאלץ להחביא את ארנקו מפניו, הם כבר ניסו את כל הדרכים, הרביצו לו צעקו עליו נתנו לו פרסי עידוד, אך שום דבר לא עזר, מה עושים.

אמר להם הגרא"י, דעו לכם, אדם שכבר טעם טעמה של גניבה ויש לו את הגעשמאק בזה, לא יוותר עליו כל כך מהר. לא יועילו צעקות עונשים ואף לא פרסים, כי הוא כבר רואה לנגד עיניו את העושר הגדול הצפוי לו מגניבותיו ממילא כל מה שיציעו לו אינו מגיע לערך אותו עושר. אבל, המשיך מרן שליט"א, ישנו דבר אחד שעוזר לגנב גם בשעת הגניבה, חז"ל אומרים בענין טביחה ומכירה שהטעם שעל שור משלם חמשה ועל שה ארבעה משום שהתבייש שנשא את השה על שכמו, ונתבונן איזה בזיון כבר היה לו וכי מישחו ביקש ממנו לעשות זאת הלא הוא עצמו עשה זאת כי רצה למהר להימלט ממקום הגניבה שלא יתפסוהו וכל כמה שהוא הולך ברחוב הוא מאושר יותר מהגניבה, ואעפ"כ יש לו איזושהי צביטה בלב על שראוהו ברחוב עם שה על הגב וכיון שכך מגיע לו עונש אחד פחות. אמר הגרא"י אתם חייבים להתאפק בכל הכח, אף צעקה אף הרמת יד, רק בחיוד, קחו אותו אתכם שהוא יחזיר את הגניבה אתם ביחד אתו. בהתחלה הילד השתולל, מה הוא יכריז על עצמו אני גנב, זה לקח כמה זמן, לאט לאט, אבל היום אפילו כשרואה מרחוק מחט שאינה שלו הוא בורח שלא יצטרך לעבור את הטראומה הזו. (קובץ המדריך האישי שלך עמ' קצ"ז)

ויקם משה ויהושע משרתו ויעל משה אל הר האלקים. (משפטים כד, יג)

ופרש"י "לא ידעתי מה טיבו של יהושע כאן ואומר אני שהיה התלמיד מלווה לרב עד מקום הגבלת תחומי ההר שאינו רשאי לילך משם והלאה ומשם ויעל משה לבדו אל הר האלקים ויהושע נטה שם אהלו ונתעכב שם כל מי' יום שכן מצינו כשירד משה וישמע יהושע את קול העם ברעה למדנו שלא היה יהושע עמהם". כותב רבי ברוך מדן שליט"א: יהושע לא שב למחנה ישראל ונשאר לבדו כל הארבעים יום למרגלות הר סיני, מדוע. תלמידים רבים מלוים את רבותיהם שעה שיוצאים לחו"ל ואינם ממתנים להם בנמל התעופה עד לחזרתם מדוע לא חזר יהושע לבית המדרש למשפחתו למחנה ישראל שעה שמשה רבנו עלה אל האלקים. שמעתי מהגר"י מישקובסקי בשם מו"ר הגרא"י שטיינמן שליט"א שאמר כי יהושע אין לו דבר בעולם מלבד משה כשנפרד משה רבנו למרגלות הר סיני אין ליהושע דבר נוסף אין לו נפק"מ, אם להשאר לבדו למרגלות הר סיני או להמצא במחנה ישראל בבית המדרש כשאין לאדם נפקותא היכן ימצא נשאר הוא במקומו כיון שעכשיו נמצא הוא למרגלות הר סיני אין הוא מוצא סיבה לשוב חזרה אם היה שב חזרה למחנה ישראל היתה זו עדות שיש לו רצון נוסף, ליהושע אין תחליף למשה רבנו אין לו שום רצון מלבד ללוות את רבו. (ברכת מאיר עמ' קצב)

כי יתן איש אל רעהו כסף או כלים לשמר וגנב מבית האיש אם ימצא הגנב ישלם שנים. (כב ו)

מעשה היה בגבאי קופת העיר הרב ש', שביום הפורים בהשכמה הביא לרבנו שליט"א חמשת אלפי דולר במיוחד בכדי להעביר לאברך שמתבייש לקחת כסף, ולא ייקח רק אם רבנו שליט"א ישלח לו אישית. לאחר כמה שעות הודיעו למי שהביא את הכסף, כי רבנו שליט"א שרוי בצער רב כי הכסף נעלם, וכי כבר זמן רב שמחפש את הכסף בביתו (בעיצומו של יום הפורים), וכנראה גנב. ביום שושן פורים קרא רבינו לאותו גבאי. ואמר לו: "מעיקר הדין כיון שלא היה עלי דין שומר, אלא שליח להעביר את הכסף איני חייב בגניבתו, וכך היא ההלכה. אבל הרי אני עוד מעט אבוא לעולם האמת וישאלו אותי (לענין דין שמים), עד כמה הייתי אחראי, ושמא תהיה עלי שם איזו תביעה, לכן אשלם את כל הכסף". והמשיך רבנו שליט"א לומר: "בינתיים, ביום הפורים עצמו כבר נתתי לאותו אברך מכספי כמה מאות דולר שהיה לי, והיום הגשתי בקשת הלוואה להרב נויבירט שיש לו קופת גמ"ח (כי לא היה באמתחתו כסף פרטי בסך כזה של חמשת אלפים דולר), ובימים הקרובים אקבל את הגמ"ח להשיב בתשלומים, ואשלח את כל הכסף לאותו עני". וסיים: "ידע לך, כי כדאי לשלם גם מאה חמישים אלף דולר ויותר, כדי לחסוך שאלה אחת פחות בההוא עלמא! (כתבי תלמידים בשם בעל המעשה)

ענין בפרשה – רפואה

הנה יש הרבה הוראות מרבנו שליט"א בעניני חולים רח"ל, ומילתא דשכיחא אצל רבנו שמבטל חששות שונים של רופאים ומורה לנהוג אחרת, אך כמובן א"א ללמוד ממקרה למקרה, כי יש שהתשובה ניתנה במיוחד לשואל זה, ובסיעתא דשמיא המיוחדת שיש לגדולי ישראל שעצתם כדבר איש האלקים. וכפי ששמענו מאברך א' שהיתה לו בעיה רפואית מורכבת והלך לשאול את הגאון הגדול רבי יעקב אדלשטיין שליט"א, ואמר לו הגר"י שילך לשאול את רבנו, אבל יתבונן היטב בתשובה אם רבנו עונה מיד או אם דן ומתלבט, **כיון שדבר ה' בפי רבנו**, ואפשר ללמוד לפי צורת התשובה את מצבו, [וכעין דברי המש' בברכות (כת, ב) אם שגורה תפילתו בפיו וכו'] ועי"כ הבאנו בעיקר, דברים כלליים כפי שיכיל הגליון...

התפילה דחייא זמנית

אמר רבנו: באמת אם בן אדם מסתכל הוא יכול לראות השגחה על כל רגע ורגע, אבל לא רוצים לראות, בן אדם קצת חולה, מה הוא עושה, לוקח תרופות, ואמנם הוא אומר כי לא התרופות עוזרות רק הקב"ה עוזר, אך האמת אינו כן אלא הוא מאמין בתרופות, הוא עושה כל כך הרבה השתדלויות בשביל התרופות, בן אדם חושב שהעיקר זה תרופה, אמנם צריך לקחת תרופה אבל לא לחשוב שזה העיקר, מה מועיל התרופה, הקב"ה עשה צער לבן אדם כדי שיעשה תשובה, אם לא יעשה תשובה מה יועיל אלף תרופות, וכי הקב"ה רוצה שיקח תרופות, הסמ"ק (ע"י מצו' ט) כותב על מה שכתוב 'וערפכם לא תקשו עוד' כי אדם שיש לו צרה והוא לא עושה תשובה, עובר על עבירה של 'וערפכם לא תקשו עוד', **לאו דאורייתא!** מי מתעורר על זה, כשאדם חולה הוא רץ לרופא, אבל תשובה זה כבר לא במחשבה שלו, והרי מה יעזור הרופא, הרי רוצים משמים לעזור אותו שיעשה תשובה ומה יועיל הרופא, אמנם צריך ללכת לרופא כי אנתנו לא במדרגה כזו, אבל העיקר זה לא זה.

במחלה הידועה רח"ל, רואים כי בהרבה מקרים גם כשמנתחים ומוציאים את המחלה ממקום אחד, לאחר זמן חוזר רח"ל במקום אחר, וכך הלאה אם מנקים במקום זה, חוזר ח"ו במקום אחר, ורבים לא יוצאים מזה רח"ל, והסיבה היא פשוטה, כי מה הסיבה שהוא חולה, חטאים, **ובשביל חטאים יש רק תרופה אחת, תשובה**, ותשובה זה לא ניתוח, וניתוח זה לא תשובה, ואם כן מה יועיל הניתוח. ומה שצריך לקחת תרופות, זה רק כדי שלא יהיה ניכר שקרה כאן נס, כי אם כשיחזור בתשובה מיד יתרפא בלי כלום, זה ייראה נס, אבל העיקר הוא התשובה, רק שצריך לעשות משהו להסתיר את הנס, אבל לא האופטלגין וכדו' מרפא.

וזה באמת קושיה, מה רוצה הקב"ה, הקב"ה עושה לאחד שיכאב לו הראש, מה רוצה הקב"ה, האם שיאכל אופטלגין, מה איכפת לו אם הוא אוכל לחם, אך התירוץ הוא הקב"ה רוצה שתחזור בתשובה, ומה אתה הולך ולוקח אופטלגין. אלא מה, הקב"ה רוצה שתעשה תשובה, רק כדי שלא יהיה נס תקח גם אופטלגין, ואצל אנשים נראה שזה נס, אבל באמת זה לא נס כי העיקר זה תשובה. ומה התועלת, עושים טיפול פה טיפול פה, מה התועלת, הרי אם לא עושים תשובה אמיתית זה לא הולך, ואפילו שישנם אנשים שלא עושים תשובה והם בריאים, זה לא קושיא, ואדרבה כשלא מרחמים ומראים לו מהשמים שצריך לעשות תשובה זה יותר טוב, כי אחרת הוא חי את ימי חייו ואחר כך הולך לישון.... ואז אוי ואבוי לו, וככה אולי הוא יעשה תשובה וינצל.

וגם תפילה זה לא עיקר המטרה שבגללה נעשה חולה, כדי שיתפלל, אלא התועלת ע"י תפילה משמעותה היא זו, היות והתפלל עושים לו דיחוי, כי גם אחרי שהתפלל הרי העבירה לא נעלמה רק עושים דיחוי, ולפעמים עושים דיחוי לשנה, ולפעמים לכמה שנים, ולפעמים רק לכמה ימים, הכל דיחויים שונים, אבל זה רק דיחוי, והעיקר הוא לחזור בתשובה, וכך ינצל. (קובץ אסותא עמ' 145 - ס' ביקור חולים עמ' 145)

כמה חולים היו נושעים, אם היו מתפללים קצת יותר

הוסיף רבנו ואמר: לאחרונה מתרבים ומתרבים כל מיני מחלות בדם, ומוצאים כל יום מחלה חדשה, פעם היו כולם מתחתנים עם קרובים, והיום פוחדים מאד להתחתן עם קרובים, כנראה כי ככל שהזכויות הם פחות יש יותר את הדברים האלה, וכשהיו הזכויות יותר לא היו כל הצרות האלה, יש פחות זכויות, נתמעטו זכויות, אדם כשמתחזק באיזה מצוה הוא מכריע את כל העולם לכף זכות, כמבואר בגמ' בקידושין (מ, ב) יוצא שכל אדם אם הוא מתחזק שייך שחמישים איש אינם מתים בגלל זה, ואם עושה עבירה ממילא עוד אנשים נהיים חולים, וכל מיני דברים.

את זה לא יודעים שיש כזה חשבון, מה שיותר מתחזקים במצוות תורה ומעשים טובים, זה מגין יותר על העולם, חוץ ממה שמגין על האדם עצמו זה מגין על כל העולם, על כל היהודים.

שייך שאלפי איש היו ניצולים אם היו לומדים מעט יותר, כמו כן בזמן שאדם עומד בתפילה, [וכן בכל המצוות אלא דבתפילה יותר עלול להתרגש אם אך ישים לב] יהיה נדמה בעיניו דכל העולם עומד ומצפה עליו, דבלי זה יחסר לעולם אור או מזון או מים וכל מיני דברים, והוא צריך לפרנס את כולם דבמעשיו הוא משפיע ומכריע בזה כל העולם לכף זכות, ועי"י זה שיותר יכוין ותצא תפילה יותר מעומקא דלבא, יותר יוכרע העולם לחסד על ידי שיושפע שפע בכל הבריאה כולה לחסד ואם הוא מתפלל יותר חזק, מתרוממת מזה כל הבריאה, כי יש השפעה לכל משהו ומשהו שהוא מתפלל יותר בכוונה.

וצריך לדעת כי מה שהגמרא אומרת כל העולם חציו זכאי וכו' עשה מצוה אחת הכריע את כל העולם, גם אם אינו חציו, מכל מקום מה שיותר זכות יותר טוב, ומה שיש יותר זכויות יותר טוב נמצא ממילא דבכל פעם כשהאדם עושה מצוה או מקבל על עצמו איזה דבר טוב זה משפיע על הבריאה, ומי יודע כמה חולים היו נושעים אם היו מתפללים קצת יותר, ולא דוקא כשמתפללים עליהם, אלא בכל חיזוק. (קובץ אסותא עמ' 150 - ס' ביקור חולים עמ' 150, ועי"ע בימלא פי תהלתך עניני תפילה עמ' י')

תפילות של פעם

אמר רבנו שליט"א: בכל עיירה היה פעם רופא שהיה דומה יותר לסנדלר מאשר לרופא, בקושי ידע לחבוש תחבושות, האם כל בני העיירה מתו שלא כדרכם, אלא שפעם ידעו שאם אדם נהיה חולה, דבר ראשון מדברים עם מי שעשה אותו חולה עם הקב"ה קודם אומרים תהילים, האמא היתה אומרת תהילים בדמעות ורק לאחר מכן היתה לוקחת את הילד לרופא. (טובך יביעו ח"א עמ' ל"ד)

י"ג עיקרים

שח רבי יצחק לוויןשטיין ז"ל: באחד הימים קבלתי טלפון מארצות הברית, שמבקשים שרבנו יברך את אהרן בן הדסה – שזה ילד בן 12 שעבר תאונת דרכים קשה ביותר, הרופאים אמרו שאין שום סיכוי, אבל ההורים שלו התמסרו אליו, וגם הוציאו לצדקה מאות אלפי דולרים, והילד הזה שב להכרה אבל לא יכול ללכת, הרגלים שלו רח"ל התרסקו, ולכאורה אין מה לעשות. ומבקשים שרבנו יאמרו לו כמה דברי חיזוק. רבנו הכיר את הסיפור, וכתב כבר מכתב לילד הזה, אבל כעת מבקשים שיאמרו לו דבר חיזוק נוסף.

הוא הוציא סידור מהארון ושואל: יצחק, אתה יודע את הי"ג עיקרים של הרמב"ם – אני מאמין – בעל פה? השבתי לו שאני לא יודע בע"פ. אמר לי רבנו כמה חבל, איך אתה לא יודע את זה בעל פה, עם זה אני חי כל ימי, עם זה היהודים עברו את המחנות, עברו את נבוכדנאצר, ואת פרעה, ואת המן... תגיד לילד הזה, החיזוק הכי גדול שיום יום הוא יאמר את זה, וכמה שיכול גם לחשוב את זה, וגם עם אבא שלו שיושב לידו כבר חצי שנה, שישביר לו מה זה הי"ג עיקרים, לדעת שהבורא הוא ממציא הכל. וכמה שהילד יותר יתחזק בזה, אני לא יכול להבטיח, אבל ודאי שהוא יהיה יותר בריא, ולחתונה שלו אני אשלח מכתב ברכה. (יצחק ירנן עמ' 184)

אמירת וידוי

כשחלה ל"ע האברך רבי רפאל משה גולדשמיד זצ"ל, כשבוע לפני פטירתו כשהוחלט להיעזר בתרופת המורפיום הורה מרן הגראי"ל שטיינמן שליט"א שעל אף שאסור להודיע לו על מצבו בכלל זאת חייבים להביאו לידי אמירת הוידוי, כמובן צריך לעשות זאת בעדינות שלא תיטרף דעתו עליו אך חייבים לעשות זאת. הגראי"ל שליט"א אמר שזה עוול שעושים לחולים שלא מתוודים איתם ובסוף הם נפטרים מן העולם בלי וידוי. (אז ישיר משה עמ' רע"ד) [א"ה, ויש עמנו בזה הנהגת רבנו בעת חוליו ואכ"מ]

לא לפרסם את החולי

הגיע פעם חולה אחד לרבנו וסיפר שהוא צריך ליסוע לטיפולים בחו"ל, ולע"ע אף אחד מהכולל לא יודע מחלתו, האם כדאי לספר להם שיתפללו עליו. אמר לו רבנו אם אברכים אוהבים אותו ויתפללו עליו באמת ובכונה גדולה כדאי לספר, ואם לאו עדיף לא לספר כי מובא בכת"ס (נדרים מ.) שהענין להתפלל ליד החולה, הוא שעייז לא מזכיר את שמו, כי להזכיר שם חולה הוא מעורר דינים, ולכן אם סתם יפרסמו שהוא חולה, ולא יתפללו כמו שצריך ורק יזכרו את שמו זה ח"ו יגרום דינים לכן עדיף לא לספר. וכן נוהג רבנו שמגיע אליו החולה בעצמו לבקש ברכה, אומר שלא יגיד את השם, רק מברך אותו בפניו. (כתבי תלמידים בשם אחיו של בעל המעשה)

שינוי השם

כשנשאל רבנו ע"י ראש ישיבה מופלג שליט"א שחלה אחיו המופלג זצ"ל במחלה קשה רח"ל ומצבו קשה, האם לעשות שינוי השם. ענה לו רבנו שלא ראה שבכזה מצב (סופני רח"ל) כבר עוזר שינוי השם, ולכן עדיף לא לעשותו (כתבי תלמידים). וכמובן דבכל מקרה רח"ל ילך אצל חכם).

להיזהר מבעל גאווה

שח הגאון הגדול רבי דוב יפה שליט"א: יהודי שהוצרך לעבור ניתוח מסובך התלבט בין שני רופאים האחד בעל יכולת מקצועית מעולה אך גאוותו נודפת למרחוק בעוד שהשני נופל מהראשון מבחינה מקצועית אך נחשב לבעל מידות טובות. כשהביאו את השאלה לפני הגאון ר' אהרן לייב שטיינמן שליט"א הכריע שלא לקחת את הרופא שנחשב יותר גדול מהנימוק שעל בעל גאווה נאמר בגמ' סוטה ה' אין אני והוא יכולים לדור בכפיפה אחת וא"כ הקב"ה לא נמצא עם המנתח בשעת הניתוח על מנת להעניק לו סייעתא דשמיא שכה נחוצה להצלחת הניתוח. (לעבדך באמת ח"א עמ' רי"א)

הלכתא רבתא לשבתא

משיעורי הגאון רבי בן ציון פלמן שליט"א

להוריד בגד מהחבל

עוד יל"ע באופן שישנו חבל עם גלגלים ובשבת היה תלוי בחבל כביסה ונצרך לבגד שנמצא באמצע החבל וכדי להורידו צריך להוריד את כל הבגדים עד שיגיע לאותו בגד בפשוטו מהדקי הכביסה שקודם לבגד הנצרך לו לא הוה צורך מקומו וא"כ יהיה אסור להורידו. אולם הגראי"ל שטיינמן שליט"א אמר דכיון שאינו יכול להגיע לבגד הנצרך לו אא"כ יוריד את הבגדים הקודמים חשיב ג"כ צורך מקומו והוא כמי שרוצה ללכת והדרך חסומה בפטישים וכדו' שהוא כשמל"א דבדאי מותר לו להסיר את הפטישים כדי שיוכל ללכת וא"כ הי"ג מותר לו להסיר את מהדקי הכביסה כדי שיוכל להגיע לבגד הנצרך לו. (עמ' רס"ב)

ענינא דיומא – שובבי"ם

רגיל רבנו לחזק בבוא ימי השובבים בזה"ל. הנה באים ימים גדולים אשר אפשר לכפר בהם חטאים גדולים, ועיקר הכפרה הוא ע"י תורה לשמה. [והוא יותר מועיל מאשר תעניות, ובהזדמנות ציין רבנו שידוע לו שגם בדורינו יש שצמו משבת לשבת ואכמ"ל]. והראה בזה כמה פעמים רבנו שליט"א לדברי הגר"ח מוואלוין בס' כתר ראש באות מ"ג וז"ל מי שזהיר ללמוד בלילה ג' שעות לשמה מוחלין לו על כל עוונותיו זולת עבירות שבין אדם לחבירו כי כוחות הנפש אינו שב ונתקן אלא בת"ת עכ"ל. ואמר פעם רבנו בסוף שיעור חומש, שבלמוד חומש אפשר יותר בנקל להגיע לשמה שאין בזה כ"כ פניות. [וכן מבואר בצואת בעל התיבות או' א' ... על דברי תורה יהיה לכם שיעור קבוע בכל יום למקרא ולמשנה ... וגם כי אין יצר הרע שולט ללמוד שלא לשמה בלימוד משנה ומקרא].

יומא דהילולא – רבנו הגאון רבי ישראל סלנטר זצ"ל נלב"ע כ"ה שבט תרמ"ג

נביא מעט דברים שסיפר רבנו שליט"א על מרנא הגר"ס זצ"ל, דברים חדשים שאינם מופרסמים

מוסר אחר פטירה פתאומית

שמעתי מאחד שלמד בסלבודקא [נראה כונתו ל' אורי כהן מכפר סבא וכדלהלן] והכיר את הצדיק רבי נפתלי אמסטרדם, כמדומה לי שאמר ששמע מר' נפתלי ששמע מהרבי והכונה היא ל' ישראל סלנטר. שהי' אומר, כי אחרי שאירע ח"ו מיתה פתאומית לא צריך ללמוד מוסר שלשה ימים. אך זה הכל במה דברים אמורים, כך נראה במי שלמד קודם מוסר, אז הוא מבין שאם קרה מיתה פתאומית יש משהו, אבל מי שלא למד מוסר, גם מיתה פתאומית לא תשפיע, וגם אסון כזה לא משפיע! וממילא כדי שישפיע צריך קודם לכל הפחות ללמוד מוסר, ולא רק זה אלא צריך לחשוב ביראת ה' לחשוב חשבונות ביראת ה' כי מי שלא חושב אז הכל אצלו כלום לא רואה שום דבר ושום דבר לא ישפיע. (קובץ בית חיינו שי"ל ע"י ישיבת פונבז'ז, אלול עמ' י"ג)

זהירות מלשון הרע

סיפר רבנו שליט"א בשם הגאון ר' שמואל רוזובסקי זצ"ל עובדא ששמע מסבו, שהגיע להגאון רבי ישראל סלנטר זצ"ל לבקש המלצה לרבנות בעיר מסוימת, ותוך כדי ששוחח עם הגר"ס בעניני העיר ההיא, לפתע היה הגר"ס כמשתק ללא יכולת דיבור. יצא סבו של הגר"ס מהבית והשאיר את הגר"ס יושב על מקומו, ונשאר במצב זה זמן מסוים, לאחר מספר ימים נכנס שוב להגר"ס ושאלו מה אירע לו באותה שעה, אמר לו הגר"ס שתוך כדי שיחתנו בעניני העיר ההיא הרגשתי שעוד מעט חלילה נגיע לדבר לשון הרע, ואחזני פחד נורא כ"כ עד שהפכתי לאלם. הרי זה מבהיל לשמוע עד כמה היתה יראתו אמיתית ופחד אלוקים לנגד עיניו תמיד. (שם עמ' יט)

דין בית המרחץ

שמעתי בכפר סבא מר' אורי כהן ז"ל שלמד בסלבודקא והיה הולך לשמוע את הגה"צ ר' נפתלי אמסטרדם ואמר על רחוב מסוים בקובנא שבאותה תקופה החלו לטייל בו צעירים וצעירות, שהגר"ס אמר שחושש שיש לרחוב הזה דין בית המרחץ. (בית חיינו חנוכה עמ' י"ח)

הגביע של הגר"ס

שח רבנו: ר' שלמה הרשלר ז"ל סיפר לי שראה אצל הרב דסלר זצ"ל את הגביע של מרן הגר"ס זיע"א והיה בו שיעור רביעית מצומצם כדעת המקילים. אבל הסביר לו שאין מכך ראייה שדעתו היתה שניתן לסמוך על דעה זו, אלא מאחר והיה גביר א' שתמך בו והתנה עמו שלא ישתמש במעותיו בשביל חומרות לכן העדיף להחמיר בחשש גזל דאורייתא מאשר בפלוגתא הפוסקים בשיעור כוס של קידוש. (שם ע' לו)

הנה כעיני עבדים וגו' כן עינינו אל ה'

אמר רבנו: שמעתי מהגה"צ אברהם יעקב גורדון בשם הגר"ס זצ"ל לפרש את הפסוק הנ"ל דהנה הרגילות הוא דכשמים אדם בפניו הוא מניח את ידיו על עיניו בכדי שלא יפגעו בהם אבל אדון המכה את עבדו הכנעני בפניו איו העבד מניח את ידיו להגין על עיניו כי אם האדון יפגע בעיניו הוא יצא לחירות, וזה אנו אומרים הנה כעיני עבדים וגו' כן עינינו אל ה' דלא אכפת לנו שתכה אותנו העיקר שתשחרר אותנו מהגלות וכבר נצא לחירות. (ימלא פי תהלתך תפילה עמ' שי"ג)

לשם שמים

שח רבנו: כשרבי ישראל מסלנט כשהיה בצרפת נפל והיה במצב קשה, מ"מ היה בטוח שיתרפא, כי אמר שכל מה שהוא שם זה לשם שמים ואין לו שום כוונה לעצמו, וכך היה שהבריא. (מזקנים אתבונן ח"א עמ' 37)

לא לומדים בעיון

הראה רבנו כמה פעמים את מכתב הגאון רבי חיים יעקב נפתלי [זילבערגער] ווירשעווער ז"ל מוורשא ז"ל, אמר לי מו"ר הגאון המופלא ציו"ע ר' ישראל סלנטר זי"ע, כי מה שנמצא בעוה"ר במדינת ליטא שלומדים לימוד חיצוניים, אחד מהגורמים לזה כי יש כמה [הגם] שנמצא בישיבות בחורים מופלאים ממולא – ממולאים בתורה ויראה] שלומדים איזה מאות דפין גמרא עם תוס' ואינם יודעים רק מ"ש תוס' וא"ת וי"ל וא"ת וי"ל, אבל אינם יודעים המתיקות מה סברו בהקושיא ומה חידשו בהתוס', ואינם מרגישים אפילו טיפה מהים מחכמת ומתיקות התוס', ולהבדיל אלפי הבדלות בהחיצונים, מעט החכמה שיש בהם, הוא מפורש בולט ומרגישים זאת תיכף ומיד, כי בהם אין שום נסתרות... (מזקנים אתבונן ח"ג עמ' 28)

הלומד בשטחיות

עוד הביא רבינו שליט"א מה שכתב בספר התרגשות הלב להגה"צ רבי צבי מיכל שפירא זצ"ל בשם ר' ישראל סלנטר זצ"ל שאמר כי מי שלומד בשטחיות האידך יוכל להיות ירא שמים... (מזקנים אתבונן ח"ג עמ' 29)

© העלון יוצא ללא מטרת רווח, ואפשר לצלם לזיכוי הרבים בלבד.

להערות הארות הוספות מנויים ורעיונות ניתן לפנות keailtarog@gmail.com

לתרומות הנצחות והפצה ניתן לפנות 0527680034 בשעות בין הסדרים

לעילוי נשמת הרבנית זלבה גולדה לוין ע"ה בת הר"ר פישל הכהן ז"ל

כאיל תערוג גליין 20 תרומה תשע"ד

פנינים על פרשיות השבוע וענינא דיומא, ממרן רבן של ישראל רבנו
בעל האילת השחר שליט"א, מספריו הק' ומכתבי תלמידים

מתורת הפרשה

ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם. (תרומה כה, ח)

שאל רבנו שליט"א, הרי בן אדם יכול לעשות רק דבר דומם ולא רוחני, וכיצד כתוב ועשו לי מקדש שזה דבר רוחני, והיה לו לומר ועשו לי בית וכדומה (עי' רש"י). ותירץ, שכבר ביארו לנו חז"ל (הובא בנפש החיים ש"א פ"ד בהגה"ה), שלא נאמר ושכנתי בתוכו אלא בתוכם, כיון שהכונה היא להשראת השכינה בתוך כלל ישראל.

והמבואר בזה, שאין זה רק פשט הלשון בפסוק, אלא מרמזת לנו התורה, שהמשכן הוא דבר אמצעי, שעל ידו תהיה השכינה שרויה ממש בלב כל אחד מ ישראל, ובוודאי הדבר הזה תלוי באדם, וככל שהוא מתקדש כך יש בו יותר שכינה. ועל זה יוצדק הלשון 'ועשו לי מקדש', כיון שמעשה האדם גומרים ממש להשראת השכינה בתוכו, וע"י מעשה בני ישראל נהיה לא רק בית לשם ה' אלא גם כח קדושה שנכנס בליבותיהם, והבן.

ויש לנו ללמוד מזה, עד כמה צריכים אנו לנקות ולהכין את הלבבות שלנו. והרי כשמגיע איזה נשיא גוי שידיו מגואלות בדם רח"ל, מכינים לו את המלוונות היפים ביותר, ומנקים הכל לתפארת, על אחת כמה וכמה למלך מלכי המלכים הקב"ה, שצריכים להכין את עצמו אליו, ולנקות ליבותינו מכל פגם וליכלוך ולטהרם לכבוד שכנתו יתברך. (יצחק ירנן רשימות רבי יצחק לוויןשטין זצ"ל עמ' 215, וע"ע באילת השחר כאן מש"כ עד"ז בנוסח אחר ובאריכות).

והבריח התיכן בתוך הקרשים מברח מן הקצה אל הקצה. (תרומה כו, כח)

ודרשו בגמ' שבת (צח, ב) "והבריח התיכן בתוך הקרשים, תנא בנס היה עומד". והנה לכאוי' איך נצטוו לעשות דבר שאפשרי רק ע"י נס. וצ"ל דאם יש ציווי זה כבר הי' עושה את הנס, וכן מפרשים בהא דאמרו (עירובין נה, א) לא בשמים היא שאילו היה בשמים אתה צריך לעלות אחריה, דלכאורה איך אפשר לעלות לשמים, אלא שאם הקב"ה מצוה ללמוד תורה והיא בשמים, הרי בזה גופא נאמר לאדם שיהיה לו נס. וכן בכל דבר, שאם אדם עושה כל מה שביכולתו הקב"ה מסדר לו למעלה מדרך הטבע, וכן פירש הגר"א (ראה קול אליהו סוכה נ"ב) מה שאמרו בקידושין (דף ל ע"ב אלמא הקב"ה עוזרו אינו יכול לו, דהכונה שאם האדם עושה מצדו את כל המאמצים הקב"ה עוזרו. (אילת השחר שבת צח, ע"ב)

ענין בפרשה – ועשו לי מקדש – בית כנסת

ליזהר מדיבור בתפילה

במכתב לתושבי רכסים (י' כסלו תשס"ז) כתב רבנו בתו"ד: ומאד להזהר שלא לדבר דברי חול בבהכ"ס, ובפרט בשבת, וכ"ש מאד להזהר שלא ידברו דברים האסורים. ובמענה לשאלת בית הכנסת בני הישיבות בפלטבוש (תשס"ט), מה ראוי לקבוע בהנהגת בית כנסת חדש, כתב: "ידוע כמה החמירו בשו"ע שלא לשוח שיחה בטלה בבית המדרש וכ"ש בשעת התפילה, והיא מצות עשה של ומקדשי תיראו, שקאי גם על בית מקדש מעט, וראויה זכות זו להגן לכל מי שמשתדל ועמל בקיומה, ואזי יתקיים בהם **ועשו לי... ושכנתי בתוכם**". ופעמים רבות כשמגיעים לרבנו שליט"א לבקש עצה וקבלה כשאחד מחבורה חלה ל"ע, ממליץ רבנו להתחזק בשמירת הדיבור בבית הכנסת, ומספר על בית כנסת חשוב במרכז בני ברק, שחלה שם אחד מעמודי התווך של בית הכנסת, ובאו לבקש ממנו עצה לעשות לרפואתו, ואמר שלא ידברו מברוך שאמר עד סוף התפילה, וכך קבלו ע"ע ומינו שומרים על זה שלא ידברו, וב"ה הבריא לאווי"ש. (כתבי תלמידים)

וכך אמר רבנו: קבלה טובה להנצל מדבר רע, שלא לדבר בבית הכנסת ובית המדרש דברים בטלים. וכידוע המעשה עם התו"ט שתיקן מי שברך על זה, כי נתגלה לו שהיתה תביעה בשמים על זה, ובימי החורבן האחרון -השואה - ידוע כי בארצות המזרח לא הגיעו הגזירות כי הם היו נוהרים מאד בקדושת הבהכ"ס ובהמ"ד. (לקט דברי חיזוק ח"א)

וכן העיד הגאון רבי ישראל זיכרמן שליט"א: בעת שכהנתי כרב קהילת חניכי הישיבות בקרית הרצוג בבני ברק, חלה אברך ת"ח מבני הקהילה במחלה קשה והציבור כולו חש צורך להתעורר ולהרבות בזכויות, פניתי למוריני ראש הישיבה הגראי"ל שטיינמן שליט"א ושאלתי אותו במה עלינו להתחזק. והשיב על אתר כיון שבעל התוספות יו"ט תיקן מי שברך מיוחד למי ששומר פיו ולשונו שלא לדבר בשעת התפילה, וזה היה בעקבות הגזירות הנוראות בשנות ת"ח ות"ט שנתגלה לו משמים שהחרון אף בעבור עוון זה אי"כ עלינו לקבל חיזוק בענין זה דוקא שזוהי סגולה להנצל מכל נגע ומחלה. וכמובא שם מי שברך אבותינו הוא יברך את כל מי ששומר פיו ולשונו שלא לדבר בעת התפילה הקב"ה ישמרהו מכל צרה וצוקה וכל נגע ומחלה. (קובץ יסדת עוז עמ' י'. וראה עוד בקובץ שיצא לאור לזכרו של רבי יצחק נתן איינהורן זצ"ל 'אהל יצחק' שהורה להם רבנו להתעורר בעניני כבוד בית הכנסת לרפואתו, ואח"כ לעילוי נשמתו)

פסקים בעניני דיבור בבית הכנסת

נשאל רבנו האם מותר לאברכים לדבר בבהמ"ד בדברים הנצרכים להם כגון לפרנסתו כמו שמותר להם אכילה ושתייה. ואמר בזה"ל: א שוואכע היתר - היתר חלש. עוד הורה שאם יש חשש שחברו יפגע אם לא יענה לו אפשר שיש לענות לו. (בית יהודה עמ' לו- לח)

מעלת עליית בית הכנסיות לארץ ישראל לעתיד לבוא

אמר רבנו בשיחה בחנוכת הבית לבית הכנסת חניכי הישיבות רוממה - ירושלים: חז"ל אומרים שבית הכנסת נקרא מקדש מעט, ואיתא במגילה (כ"ט א) תניא רבי אלעזר הקפר אומר, עתידין בתי כנסיות ובתי מדרשות שבבבל שיקבעו בארץ ישראל, שנאמר ירמיהו (מ"ו י"ח) **כי כתבו בהרים וכרמל בים יבא**, והלא דברים קל וחומר, ומה תבור וכרמל שלא באו אלא לפי שעה ללמוד תורה נקבעים בארץ ישראל, בתי כנסיות ובתי מדרשות שקורין ומרביצין בהן תורה על אחת כמה וכמה. כי בזמן מתן תורה ההרים האלה באו כדי שיתנו עליהם את התורה ויצאו בבושת פנים, היות שהר סיני הוא הר יותר נמוך והקב"ה רצה להראות שלא הדבר הגבוה זה העיקר אלא העיקר הוא נמוך, מה שיותר נמוך, והיות וסיני הוא הר נמוך התורה תינתן רק על סיני ולא על ההרים הגבוהים [ואפי' שתבור וכרמל אינם ההרים הכי גבוהים שבעולם, ויש הרים יותר גבוהים, בכל זאת הקב"ה רצה מה שיותר נמוך, והר סיני שהוא הכי נמוך זכה שתינתן עליו התורה], ולכן היות וסוף כל סוף היה להם בושת פנים כי רצו שתינתן עליהם התורה ולא זכו לזה פייס אותם הקב"ה שיקבעו בארץ ישראל.

וצריך להבין מה היא המעלה בזה שהבתי כנסיות יהיו בארץ ישראל, הרי גם בחוץ לארץ זה בית הכנסת, ולמשל בית הכנסת שבבבל הרי כתוב בחז"ל שכל בי עשרה שכינתא שריא, ובודאי שבזמן שיש עשרה יש גם בבבל שכינה, וא"כ מה חסר להם ומה הם צריכים להיות דוקא בארץ ישראל, הרי ממ"נ אם יהי' בהם עשרה הרי תשרה שם שכינה ואם לא יהיה עשרה מה יועיל מה שהם בארץ ישראל הרי גם בארץ ישראל אם זה ריק מה יש בזה, [ואולי יש משהו אבל בכל זאת]. ומשמע בזה שמה שיש יותר שייכות למצות, זה שייכות לשכינה, והיות שיש בארץ ישראל יותר מצות "מצוות התלויות בארץ" ממילא יש בארץ ישראל יותר קדושה, וכל הנבראים שבעולם שואפים למה שיותר קדושה. וכל זה למה, מפני שהקב"ה הרי ברא את כל הברואים האלה דוממים או צומחים, מה שלכל אלה אין להם שום דבר רק מה שמקיימים רצון ה', 'הוא צוה ונבראו', כי מה דומם יכול לעשות והאיך הוא יכול לעבוד את הקב"ה, והוא כן עובד, וזה ע"י שמתקיים בו כי הוא צוה ונבראו, שבוזה הוא מקיים את ציווי ה'. אבל בן אדם יש לו אפשרות לקיים מצות, יש לו בחירה, ובשעה שהוא מקיים מצוה זה שוקל הרבה הרבה יותר. כל הברואים הם כאפס וכאין נגד מה שבן אדם מקיים מצוה, היות שיש לו בחירה. והקב"ה ברא את האדם שהוא מבחר היצירה, מבחר היצורים, וכל מה שהוא עושה זה עושה השפעה בעולמות העליונים, וכל הבריאה כולה הכל תלוי ביד האדם, 'כל ששה תחת רגליו', גם רוחניות גם גשמיות, כל מילה שאדם אומר זה בונה עולמות או מחריב עולמות, אם הוא מדבר דברי תורה ודברים טובים הוא בונה עולמות, ואם ח"ו עושה דברים הפוך הוא מחריב עולמות, הכל תלוי ביד האדם.

וזהו העיקר של הבריאה. מבחר היצורים - האדם יש לו אפשרות בכל מה שהוא עושה לקיים שוב פעם ציווי ה', מה שהדומם הזה הוא ממש משתוקק לזה, וכמו שהמסילת ישרים כותב (פרק א) שעילוי גדול יש לכל הנבראים אם הם משמשים את האדם השלם המקודש בקדושתו יתברך, וזה מפני שהאדם השלם הוא עובד את הקב"ה כל הזמן, וכל מחשבה ודבור שלו, כל פעולה שהוא עושה הכל עושה השפעה בעולמות, וזה רק הכח של האדם, ואם הוא יכול לזכות שהוא יעשה דבר כזה שעל ידו יתרומם ויתקדש שם שמים, שיתקיים מצות ה', אין לתאר איזה עילוי ואיזה שמחה יש לכל נברא שהוא משמש למה שע"י יתקדש שם שמים.

ממילא היות שבארץ ישראל יש יותר מצוות הרי שארץ ישראל הוא מקום יותר מקודש, ובכל למרות שיש שם שכינה, אבל חסר להם עדיין משהו יותר, והם שואפים לעוד משהו, שיתקדש עוד יותר שם שמים, עוד ציווי ה', וזהו מה שכל הבתי כנסיות עתידים להיקבע בארץ ישראל.

וא"כ אם הבתי כנסיות שבבבל שואפים להיות בארץ ישראל, אז כשעושים בית כנסת בארץ ישראל גופא אין לתאר איזה דבר גדול שיש בזה, וכל הקירות כל הדוממים שיש כאן יש להם הנאה שהם ישמשו את האנשים שיקיימו את המצות, את התפילה, את לימוד התורה, כל מה שעושים דבר טוב, יש להם הנאה (ובאמת אי אפשר לתאר את זה בלשון כאילו יש להם הנאה, רק הכוונה שהמלאך שלהם, השר, הוא מרגיש את זה, וכמו שתוסי' אומרים בכמה מקומות (ע"ז דף י"ז ועוד) שמה שמדברים על דוממים, הדומם אין לו שום דבר רק השר שלו, והשר שלו רוצה שתהי' עליה לנברא), א"כ זה דבר גדול מאד.

שמירת קיום בית הכנסת

אבל דבר אחד צריך לדעת כי כמו שזה דבר גדול אם עושים בית כנסת צריך לדעת ג"כ האיך 'לקיים' את בית הכנסת. הדבר הראשון שצריך לדעת כי יש מקומות שלמרות שהיו בתי כנסיות חשובים מאד אבל היו דברים שגרמו להחריב אותם ח"ו, ממילא לא מספיק רק שילמדו תורה, ובודאי זה הדבר הכי גדול, אבל יש לפעמים מחלוקת וזה יכול להרוס את הכל, ולדאבונינו בהרבה מקומות אם יש רק דבר טוב, השטן עושה מחלוקת, ואם יש מחלוקת כבר לא שווה והכל הולך לטמיון, ובודאי מקוים שאין כאן ח"ו, וצריך לקבל על עצמכם כל האנשים שנמצאים כאן בקבלה גמורה שלא לעשות שום דבר שיבוא לידי ריב, ואם יש ריב כל אחד צריך לוותר, ואז לא יהיה ריב. זה אחד מהכללים.

עוד דבר הוא, שצריך להיזהר מלדבר דברים בטלים, אם מדברים דברים בטלים בבית הכנסת כתוב בזהר הקדוש ובעוד כמה מקומות מאד חמור על זה, שהוא נמצא בתוך פלטרין של מלך, ארמון המלך, והולך ועושה נגד רצונו, לכן בבית הכנסת זה יותר חמור מאשר סתם מקום. וממילא זה דבר מאד טוב שיעשו עד כמה שאפשר שלא יריבו ולא ידברו דברים בטלים וכ"ש לשון הרע ורכילות, וזה מה שמקיים את המקום אם רוצים שהדבר יתקיים. ואז באמת תהי' השפעה גדולה שבמקום הזה אם לומדים זה לימוד אחר, והתפלה היא תפלה אחרת, ועל כל כלל ישראל זה ישפיע. והרי חז"ל (קידושין מ) אומרים שצריך לחשוב תמיד שכל העולם הוא חציו חייב וחציו זכאי ואם עושים דבר טוב זה משפיע לטוב וח"ו להפך, א"כ כל מה שישפיע כאן לטוב יש לזה השפעה גדולה מאד, וכל אחד ואחד יזכה שע"י שהוא מתנהג כמו שצריך הוא ישפיע כאן שיתרומם ויתקדש שם שמים, וע"י כל אחד ואחד יזכה הוא ומשפחתו וכל כלל ישראל יזכו שיהי' להם את הגאולה הפרטית וממילא נזכה גם לגאולה האמיתית לגמרי ומלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים. (שלוש בית ה' עמ' יא-יב)

הלכתא רבתא לשבתא

משיעורי הגאון רבי בן ציון פלמן שליט"א

נתינת מתנה שהיא מוקצה

כ' הרע"א שבת (ס, א) על דברי התוס' שם דשילוח מתנה משום שמחת יום טוב חשיב כמו לצורך גופו, מדברי תוס' אמרתי להחזיר לשלוח לחתן ביום חתונתו בשבת נרות כסף שלא הדליקו בו באותו שבת (לדורן דרשה כנהוג) דמשום שמחת החתן מקרי צורך גופו. הנה במה שהתיר הרעק"א לתת בשבת נרות כסף לחתן דמשום שמחת חתן מיקרי צורך גופו, בפשוטו ה"ה לתת מתנה לחבירו בשבת חשיב כצורך גופו, ואיירי שמזכה לחבירו ע"י אחר מבעו"י או שיאמר לו שעד מוצ"ש זה שלי דבלא"ה איכא איסור מתנה בשבת ע"י מ"ב ס"י ש"י. אולם שמעתי בשם הגרא"ל שטיינמן שליט"א דאמר דרק ביו"ט משום שמחת יו"ט כלשון התוס', או לחתן משום שמחת חתן כלשון רעק"א, התירו, אבל לתת סתם מתנה בשבת לא, והטעם בזה משום דלא כל שמחה והנאה חשיב גם צורך, שהרי כל אחד שמח אם יקבל הון רב ואי אפשר לומר שיש לו צורך בהאי שמחה, אלא שיש מצבים מיוחדים שהשמחה הוה בגדר צורך, וביו"ט ובחתן שיש צורך בשמחה הוה אצלם המתנה בגדר צורך וחשיב טלטול לצורך גופו אבל בשבת לא, ויתרה מזה איתא בשבת (דף קכ"ד א) דכשמל"א שרי רק לצורך גמור, ולכך מקלות כיון שאפשר להפשיט הבשר ע"י שמניח ידו על כתף חבירו אף שדבר זה הוי בקושי מ"מ לא מיחשיב צורך משום כך ולא התירו לטלטל למקלות. (עמ' רסב, וע"ע משי"כ בס' משנת רע"א האיר יוסף עניני מוקצה סימן ס"ז)

יומא דהילולא – הגאון הגדול רבי יוסף דוב סולובייציק זצ"ל ראש ישיבת בריסק, בנו הגדול של מרן הגרי"ז זצוקללה"ה, נלב"ע ב' אדר א' תשמ"א

מסמוך לגיל בר-מצוה היה לומד רבנו ברציפות דבר יום ביומו, בחברותא עם להבחל"ח הגרי"ד בנו הגדול של מרן הגרי"ז מבריסק, שהיה צעיר מרבנו שליט"א במספר שנים. [מהגרי"ד שמעו פעם לאמור כי הגרי"ז הוא זה שהשתדל ודאג לכך שילמד עם רבנו שליט"א בחברותא, ויצויין שסיפר רבנו שהגרי"ז לא הירשה לבניו להתחבר עם כלל הילדים בבריסק, רק הרשה לו לדבר עם מתי מעט ממש. [ההיכרות של מרן הגרי"ז את רבנו היתה בעקבות שאביו של רבנו שליט"א - הרב ר' נח צבי שטיינמן זצ"ל [נעקדה"ש עם כל משפחתו והגרי"ר שמחה זעליג ריגר זצ"ל ועוד רבים מתושבי בריסק ביום הרג רב ד' מרחשון תשי"ג ד' יקום דמס], היה מקורבו ונאמנו של רבנו הגרי"ז הלוי מבריסק זצ"ל, [וכפי שסיפר הגרמ"ד שליט"א שהוא היה גם השליח של הרב ועושה דברו הנאמן בעניני הציבור המסובכים שבעיר, ובחכמתו וצדקתו עלה בידו להשכיח שלום ופשרה בין כולם], והיה מביא את בנו-רבנו שליט"א-פעם בחודש, בלילות שבת, קמיה רבנו הגרי"ז בכדי שיבחן את בנו ויעמוד על ידיעותיו, וכשבחן אותו הגרי"ז על מסכת יבמות, אמר לו: "אני שואל אותך את אותם השאלות ששאלני אבי [מרן הגרי"ח זצ"ל] כשבילדותי בגיל שלך [בן שתיים עשרה] למדתי אף אני מסכת זו...". (כשנשאל רבנו שליט"א על אותם הבחינות אצל הרב מבריסק, סיפר רבנו שליט"א כי בבריסק בימות החורף נהיה לילה בשעה שלוש בערך, וכבר בשבע היו במשפחתו ובמשפחת הגרי"ז אחרי הסעודה, והיה נבחן אצלו רבות, על מסכת גיטין, ומסכת יבמות. רבנו סיפר לדוגמא שכאשר עסק עמו בסוגיא של "כתב ע"ג כתב", נשא ונתן מרן זיע"א עמו בשאלתו המפורסמת של רבי אברהם ברוידא מפרנקפורט)... בשבתות הקיץ היה מרן הגרי"ז בוחן אותו בשעות אחרה"צ בכניסה האחורית של הבית הכנסת, היתה שם אבן שבלטה מהקיר, עליה היו יושבים הרב והתלמיד להבחל"ח ועוסקים במשנתם. (מזקנים אתבונן ח"ג עמ' 45 וכת"ת)] רבנו שליט"א הוסיף ואמר שהיה לו עונג והנאה עצומה הן מעצם החברותא – בהיות הגרי"ד למדן ועמקן, אך גם בכך שעל ידי הלימוד המשותף זכה רבנו שליט"א ללמוד את הסוגיות כסדר הדף עם יומני הגרי"ח - פנקסים בו היו כתובים כל ההערות שנשאל הגרי"ח לפי סדר דפי המסכתות. האנשים שהיו נכנסים אצלו, ביציאתם היו כותבים בחדר הסמוך את ההערה, וכן את מה שהגרי"ח ענה על כך. ו"זה היה עונג ממש" - כלשון רבנו שליט"א. ופעם ציטט רבנו מדברי הגרי"ח שראה שם בענין מילה באשה. (מזקנים אתבונן ח"ג עמ' 45)

וסיפר רבנו שמרן הגרי"ז היה נכנס מידי פעם ושואל אותם שאלות על מה שלמדו, וכשלמדו במסכת קידושין דף טז ע"ב תוס' ד"ה והתנחלתם אותם, נכנס הגרי"ז ואמרנו לו את קושיית התוס' ואמר לנו תירוץ... ואמר רבנו שלא היה אפשר לכל אחד ליכנס לבית הרב, אבל הוא שלמד עם הגרי"ד היה רשאי ליכנס בכל זמן שירצה, וכך זכה להתבונן בכל הנהגותיו של מרן זצ"ל. לימים היה מזכיר הגרי"ד את רבנו בשיעוריו, והיה אומר דברי תורה בשמו. [וכשפעם דיבר הגרי"ד בשיעור על הת"ת בבריסק הסביר ששם לא היו הכתות לפי גילאים אלא לפי רמות, ונתן דוגמא ואמר; נראה לכם שר' אהרן לייב למד עם בני גילו, הוא למד עם ילדים שנתיים ושלוש מעליו]. בהיות רבנו שליט"א נער צעיר כבן י"ב – י"ג למד עם ידידיו הגרי"ר יצחק ניימן זצ"ל והגרי"ד סאלאוויציק זצ"ל בשני ימי חג השבועות את כל מסכת קידושין [גפ"ת], חציו ביום הראשון וחציו ביום השני... (זכרון יצחק עמ' ח').

סייע לו בשליחות

כשעלה רבנו לארץ ישראל משויץ מסר לו הרב רובינפלד ראש הקהל בלוגאנו "קויטל" עם פדיון להזכירו לברכה לפני האדמו"ר מהר"א מבעלז זצ"ל, וכן מסר לו האדמו"ר רבי יואל מסאטמר זצ"ל שהיה אז בשויץ, שליחות בע"פ ומכתב למסור לחתנו (בזיו"ר) האדמו"ר מסאסוב זצ"ל. וכשעלה רבנו לירושלים הלך עמו הגרי"ד להאדמו"ריים מבעלז וסאסוב ז"ע לקיים את השליחות, ולימים ציין רבנו שיש לו הכרת הטוב על כך שסייע לו בזה.

ובאותה הזדמנות של פגישתם הראשונה באר"י, דנו בהלכות התלויות בארץ, ואז מסר הגר"ד לרבנו את חומרת אביו שא"א לעשר ממשקה מדין יוצא, [לימים תמה בזה רבנו דהנה בבבא מציעא דף ל"ח ע"א תנן דהמפקיד פירות אצל חבירו לא יגע בהן, וטעם א' בגמ' משום דחיישינן שמא עשאו תרומה ומעשר על מקום אחר. ובהמשך מביאה הגמ' ברייתא כגון דבש והדבש, ודבש היינו דבש תמרים, דבש דבורים לא שייך למעשרות. ואעפ"כ חיישינן שמא עשאו תרומה ומעשר, אע"פ שזה יוצא מן הפרי, וצ"ע]. (כת"ת)

המשגיח לשיבת הגר"ד

סיפר רבנו ששח לו המשגיח הגה"צ רבי יחזקאל לוינשטיין זצ"ל, שרבנו הגר"ד ביקש ממנו בעת שפתח את הישיבה לבנו הגר"ד, שהוא יכהן כמשגיח בישיבה, אולם הדבר לא יצא לפועל. (כתבי תלמידים)

סיוע ברכישת הבנין

אחר פטירת מרן הגר"ד זצוקללה"ה, כשהורגש הצורך לבסס וקיים את ישיבתו הגדולה של הגאון הגדול רבי יוסף דוב זצ"ל שהיתה לאבן שואבת לכל מבקשי תורת ד' בדרך המסורה מרביתנו גאוני בית בריסק זיע"א, התמסר רבנו לדבר ועמד בראש הפעולות לרכישת הבנין עבור הישיבה, וערך אגרות רבות ומפורטות בענין זה לידידיו ומוקירי זכרו הנערץ של מרן זיע"א.

פה אלישע בן שפט – הספדו של רבנו שליט"א על הגר"ד זצ"ל

נאמר בהיכל כולל חזון איש אור ליי"ג אדר א' תשמ"א. ונדפס בקובץ ישורון כרך ח' עמ' ער- רע"א

בגמ' ברכות (ז, א) איתא "גדולה שמושה של תורה יותר מלמודה שנאמר פה אלישע בן שפט אשר יצק מים על ידי אליהו (מלכים ב, ג יא) למד לא נאמר אלא יצק מלמד שגדולה שמושה יותר מלמודה". והנה בתחילתו של הפסוק שם נאמר, ויאמר יהושפט האין פה נביא לה' ונדרשה את ה' מאותו ויען אחד מעבדי מלך ישראל ויאמר פה אלישע בן שפט אשר יצק מים וגו', ופרש"י שם וז"ל בהר הכרמל וביציקתו נעשו אצבעותיו כמעיינות מים, עד שנתמלאה התעלה, וראוי הוא ליעשות לנו נס על ידו במים ע"כ, ולפי פירושו של רש"י לכאורה אין לכוונת הפסוק יצק מים שום שייכות לשימושה של תורה כיון דהכוונה לנס שנעשה במים על ידו, וא"כ מהיכן דרשו חז"ל גדולה שימושה יותר מלימודה, ועוד צריך להבין דהיכן נאמר בפסוק שיצק מים הוא ענין של מעלה וגדלות דיתכן דהכוונה רק לומר מיהו אלישע וא"כ מנין לנו ללמוד מהכא שיש ענין וחשיבות בשימושה של תורה עד שאמרו שגדולה היא מלימודה.

וניתן לבאר דהנה כשאחד מעבדי המלך רצה לתאר מיהו אלישע אמר עליו את התואר אשר יצק מים על ידי אליהו, ומהו הסימן בזה, אלא דמוכח כי על ידי הנהגותיו והליכותיו של אלישע ראו הכל כי הוא יצק מים על ידי אליהו, וזהו דהוכיחו חז"ל שגדולה שימושה יותר מלימודה דכשבאים לתאר מיהו אלישע תוארו הוא אשר יצק מים על ידי אליהו ומהו מוכח דגדולה שימושה יותר מלימודה כיון דכל הנהגותיו הוכיחו והעידו על כך שזכה הוא ליצוק מים על ידי אליהו.

הכל יודעים עד כמה שימש הגר"ד זצ"ל את אביו מרן הגר"ד זצ"ל מנעוריו ועד זקנתו, תמיד הוא הי' עם הרב זצ"ל יחדיו, וממילא בכל עניינו ראו את היצק מים על ידי אליהו, ראו עליו כי זה האיש אשר כל ימיו שימש את אביו הגדול הרב זצ"ל, ודבר זה היה ניכר בכל הן בלימוד התורה הק' והן בהנהגה.

בגמ' כתובות יז, א איתא רב ששת ואיתימא רבי יוחנן אמר "נטילתה כנתינתה מה נתינתה בששים רבוא אף נטילתה בששים רבוא", ופרש"י נטילתה של תורה ממנו כנתינתה מסיני נטילתה היינו שמת ותלמודו בטל, ובהמשך שם אמרו וה"מ למאן דקרי ותני אבל למאן דמתני לאחרים לית ליה שיעורא. והנה יש להבין מה שאמרו בגמ' מה נתינתה בששים רבוא אף נטילתה בששים רבוא דבשלמא אם התורה היתה ניתנת לאחד מישראל במעמד ששים רבוא מזה היינו למדים שבמתן תורה צריך להיות ששים רבוא, אבל הרי במתן תורה ניתנה התורה לכל הששים רבוא, וא"כ מנ"ל למילף על יחיד שזכה לתורה שצריך ששים רבוא בנטילת התורה ממנו. ועוד דגם מה שאמרו דלמאן דמתני לאחרים לית ליה שיעורא מנלן דהכי הוא דהרי במתן תורה לא היה יותר מששים רבוא ומהיכי תיתי דאין לזה שיעור, אלא מוכח מזה דמה שנתנת התורה היה בששים רבוא הוא מחמת ב' טעמים א' כדי ליתן תורה לכל ישראל ב' מצד עצם המעמד של נתינת התורה הוצרך להיות בששים רבוא.

והנה ידוע כח הציבור שביציבור אין מספר וקרוב ציבור אינו תלוי במנין ובכמות אלא עצם שם כלל ישראל נחשב לציבור ככל כמה יהיו וא"כ עדיין מנלן דנתינת התורה צריכה להיות בששים רבוא דזקא דאולי הוי מצד שם כלל ישראל ככל שיהיו.

אלא הביאור הוא דאם דנים על היחיד כמה מישראל היו בשעת קבלתו את התורה באמת ששים רבוא הו', אבל כשדנים על כל הציבור כמה קבלו את התורה אין זה דבר התלוי במנין אלא שם כלל ישראל קבלו את התורה.

ולפי"ז למדו חז"ל דמאן דמתני לית ליה שיעורא דכשנסתלק מי שזכה ללמד לאחרים אין זה ענין של יחיד שקיבל תורה ונסתלקה היא ממנו, אלא דבסילוקו נסתלקה תורה מן הכלל, שעל ידו ניתנה מסורת התורה לדורות הבאים, ובהסתלקותו אין החסרון רק לימוד תורה שלימד לאחרים אלא ההעדר הוא לכלל ישראל ועל כן לית ליה שיעורא.

ומזה יש לנו ללמוד ולדעת דכאשר נסתלקו לעולמם גדולי ראשי הישיבות מרביצי תורה לאלפים ולמאות, ובפרט הגר"ד זצ"ל אשר העמיד תלמידים אשר הינם בגדר תלמיד מובהק במשך שנים רבות, וממנו באמת למדו דרך בלימוד. כשנסתלקים כאלו מרביצי תורה מכלל ישראל דבר זה נוגע לכל אחד ואחד, מכיון שנלקח חלק מכלל ישראל. על כן יש לכל אחד לראות וללמוד לחזק את עצמו ואת התורה בכלל ישראל להעמיד ישיבות תלמודי תורה, ובעיקר להעמיד את עצמו, אשר זהו מעיקרי העיקרים אשר עיי"ז יוכל להעמיד גם תורה באחרים, ועיי"ז שנקבל על עצמנו להרבות תורה הרבצת תורה ויראת שמים נזכה שיבולע המות לנצח.

© העלון יוצא ללא מטרת רווח, ואפשר לצלם לזיכוי הרבים בלבד.

להערות הארות הוספות מנויים ורעיונות ניתן לפנות keailtarog@gmail.com

לתרומות הנצחות והפצה ניתן לפנות ל 0527680034 בשעות בין הסדרים

לעילוי נשמת הרבנית זהבה גולדה לווין ע"ה בת הר"ר פישל הכהן ז"ל

כאיל תערוג גליין 21 תצוה תשע"ד

פנינים על פרשיות השבוע וענייני דיומא, ממרן רבן של ישראל רבנו
בעל האילת השחר שליט"א, מספריו הק' ומכתבי תלמידים

מתורת הפרשה

ואתה תצוה את בני ישראל ויקחו אליך שמן זית זך כתית למאור להעלת נר תמיד. (תצוה כז, כ)

איתא בגמ' שבת כב, ב "מתלב רב ששת (ויקרא כ"ד) מחוץ לפרוכת העדת יערוך, וכי לאורה הוא צריך והלא כל ארבעים שנה שהלכו בני ישראל במדבר לא הלכו אלא לאורו אלא עדות היא לבאי עולם שהשכינה שורה בישראל". וצ"ב בתירוץ הגמרא, דלאורה יכול גם לומר שמה שהחממה מועילה לאור זה עדות, [ע"י תוס'], אלא משמע שהשמש זה בריאה לכל הדורות ולא תלוי בהשארת השכינה, ורק בזמן המבול לא שמשו המאורות, ומ"מ כל שלא הי' עד כדי כך גרוע וכן אחרי שנשבע שלא יבוא מבול שמשו המאורות, אבל במדבר שהי' לא ע"י הדברים הטבעיים משמע ששרתה שכינה, וע"ז הגמ' מפרשת.

וביאור התירוץ הוא משום שכל מה שיש בעולם לא ניכר שזה ע"י מעשה צדיקים ולא נראה שיש שכינה ורק דבר שנעשה ע"י מעשה צדיקים זה מראה שיש שכינה בישראל. לכן דוקא ע"י שהדליק והי' דולק הרבה זה מראה שיש שכינה, אבל מה שיש ענני כבוד וענני אש לא הי' נראה כ"כ שזה ע"י מעשה הכלל ישראל ולא נראה שיש שכינה ע"י מעשיהם, וכן בכתובות דף ה' ע"א דגשם כיון דע"י תפילתם בא אמרינן דע"ז רואים דמעשה ידיהם מגיד הרקיע. (אילת השחר שבת כב, ב)

[נבהאי ענייני סיפור לפני רבנו שהיה שנה אחת בימי מרן החזו"א זללה"ה, שלא ירדו מספיק גשמים בארץ ישראל והכריזו מטעם כמה רבנים והבד"ץ בירושלים לומר בשמונה עשרה תפילות וענונו על עצירת הגשמים, ופעם אחת שלחו את מרן הגר"ח שליט"א לעבור לפני התיבה בבית מדרשו של מרן החזו"א איש ז"ל, ושאל האם לומר תפילה זו, ומרן ז"ל אמר לו: למה, האם אין גשם, עוד יהיה הרבה גשמים, וכן הוי שבתוך התפילה התחילו לרדת גשמים. ואמר רבנו שאין זה חידוש, דהלא גמ' מפורשת היא בכתובות דף ה' ע"א דמפרשי' שם להפסוק ומעשה ידיו מגיד הרקיע' מעשה ידיהם של צדיקים מי מגיד הרקיע ומאי ניהו מטר, ופירש"י הי"ק ומעשה ידיו דהוא מעשה הצדיקים מגיד הרקיע שהרקיע מעיד עליהם לבריות שהם צדיקים שמתפללין על הגשמים ומטר יורד עכ"ל. (אעלה בתמר עמ' נ"ט)].

ועשית בגדי קדש לאהרן אחיך לכבוד ולתפארת. (תצוה כח, ב)

הרב ירחמיאל ישראל יצחק הלפרין שליט"א כותב ששאל את גדולי ישראל, האם מותר לעשות היום בגדי כהונה לצורך הדיוט. ומרנן ורבנן שליט"א הקדימו שהשאלה לכאן אינה למעשה כיון שאין בידינו לעשותם מחמת חסרון התכלת וכדו', אכן יתכן שאלה בא' מהבגדים שאין בהם תכלת.

ולגוף הענין מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל פסק שאסור לעשות בגדי כהונה בזה"ז, וזה יותר חמור אף מבגדי כהונה היכל כתבנית ומנורה כתבנית מנורה. ומרן הגר"א שליט"א טען שאם לא מצאנו מקור לאסור מהיכי תיתי שיהיה אסור.

ומרן הגר"ח קניבסקי שליט"א צידד לאסור מדין בית כתבנית היכל והוסיף שיכול לשנות אפי' משהו קטן בבגד ואז מותר. וכשדברנו עם מרן הגר"נ קרליץ שליט"א חילק שלעשות בגדי כהונה כדי ללמוד מותר אבל אם לובש בגדי כהונה כדי להראות ככה"ג אסור. [א"ה ע"י משך חכמה יתרו שהסתפק אם שרי לעשות כלי שרת להדיוט בלי להשתמש בהם].

אכן שו"מ במשך חכמה בפרשת פקודי שכותב וז"ל בגדי כהונה אין בהם לאו בעשייתן להדיוט כיוצא בו. ובערוך השולחן העתיד סי"ד ט"ז כתב וז"ל אבל על בגדי כהונה לא מצאנו שום איסור, משום דאין להם מדה קבועה לאורך ורוחב ולא שייך לומר לעשות דוגמתן והציץ וודאי אסור לעשות כמותו של זהב ולחקוק עליו קדש לה'. וכך כתב המקד"ד ב' א' לענין שאר הכלים שלא הוזכרו בגמ' שמותר לעשותן, וכשהראינו מקורות אלו למרן הגר"ח קניבסקי שליט"א אכן חזר בו. אמנם הדברים אינם אמורים לגבי עשיית בגדי כהונה כדי לעבוד בהם כשיבנה ביהמ"ק שזהו נידון אחר, וע"י יומא כ"ה דאמותיהן של כהנים עשו לבניהם בגדי כהונה. (לכבוד ולתפארת עמ' קי"א)

חבישת משקפים בעבודה

כ' רבנו, ולענין כלי מתכות אי מקרי יתור בגדים, נראה עפ"י משי"כ ברי"ש ריש אהלות פ"א מ"ב, וכן בתוס' נזיר דף נ"ד ב' ד"ה ח"ש דכלי מתכות מקרי מדכתיב ואלה הבגדים וגו', וקא חשיב ציץ שהוא טם של זהב. הי"נ לגבי יתור בדים י"ל דהוי יתור. ולפי"ז כהן הלושב בתי עינים ממתכת הוי יתור בגדים. ואמנם משום שנחלשה ראייתו אין לפסול כהן שנצרך לכך דבמה שנחלשה ראייתו מעט אינו נעשה בעל מום. (אילת השחר זבחים יט, א, וע"י משי"כ ע"ז בס' לכבוד ולתפארת עמ' צ"ט)

ועשית חשן משפט מעשה חשב כמעשה אפד תעשנו זהב תכלת וארגמן ותולעת שני ושש משזר תעשה אתו. (תצוה כח, טו)

איתא בגמ' ערכין טז, א חושן מכפר על הדינין דכתיב (שמות כ"ח) ועשית חושן משפט. אמר רבנו: הנה החושן היה על הלב, לא או"ח לא יור"ד ולא אהע"ז, רק חושן משפט, כיון שזה בין אדם לחבירו שזה הדבר הכי קשה וצריך הרבה זהירות בדבר. (קו' צדיק כתמר יפרח)

ענין בפרשה – בגדים וצניעות

הננו להביא בעניני בגדים כמה עובדות מרבנו, וכן מספר מכתבים שכתב רבנו לחזק את בני הישיבות בעניני המלבושים וכן כמה עניני חיזוק בצניעות לנשים שרבנו מרבה לחזק בענינים אלו, וכפי שרגיל להביא דברי הגר"א באגרת (מהדורת ארס צובא) שאין דבר נגד היצר רק "תורה", אצל נשים צניעות ואצל זכרים תורה, וגם עמד מאחורי הקמת בית דין "משמר התורה" שיקבעו תקנות הצניעות לדור הזה

לא לפגוע במרא דאתרא

שח לנו מרן הגאון רבי גרשון אלדשטיין שליט"א, שבזמן שהיה גר רבנו שליט"א בכפר סבא וכיהן שם כראש ישיבה, לא היה לובש פראק רק חליפה קצרה, כיון שלא רצה שיראה איזהו פגיעה במרא דאתרא שם, שהתושבים יתייחסו גם עליו בחשיבות יתירה.

בגד לר"ח

שח לנו הגאון רבי יעקב אליעזרוב שליט"א אב"ד בירושלים, שבעת שלמד בישיבה דפוניבו' בשנת תשכ"ב היה לרבנו ג' חליפות, א' לימות החול, ב' לר"ח, ג' לשבת, והיינו שהקפיד לכבד את הר"ח בבגד מיוחד. [ואת החליפות תפדה הרבנית ע"ה משיירי בדים ששלחו לה קרובותיה מחו"ל]. וראה יסוד ושורש העבודה שער ט' פרק ב', ומחזיק ברכה סימן תי"ט.

צניעות גם בזמן החום

בעת שהותו של רבנו במחנה בשוויץ, הוצרך לעבוד בסלילת כבישים לטובת המדינה, והיה שם בזמן ההוא חום נורא, וגם במצב הזה היו צריכים לסלול כבישים, ורוב אנשים שעבדו שם הורידו את החולצה מחמת החום הנורא ששרר שם, וגם היהודים היר"ש הסירו את החולצה. רק שני אנשים מכל המחנה נשארו עם החולצה למרות החום הנורא, ה"ה הגאון רבי משה סולוביצקי זצ"ל ויבדלחט"א רבנו שליט"א. (קו' דברי חיזוק בהלכה ובאגדה עמ' קט"ז בשם עד ראייה שהיה שם) וראה במכתבו של רבנו המובא להלן בענין זה.

מכתב רבנו בגנות המאדע

שלום ורב ישע לך. לדאבונינו אין הרבה מבקשים לדעת את הדרך הנכון בה ילכו הגם שכולם אומרים כן, אמנם הם מרמים עצמם על ידי שאינם מעמיקים ובהסתכלות שטחית אפשר לרמות עצמו.

כעת באתי לדבר על דבר שמועה ששמעתי שחלק ניכר מבחורי ישיבה התחילו לשים ראשם ולבם בענין המלבושים שיהיה כפי המאדע ומדקדקים בזה מאד, וכמובן שזה מחוסר יראת שמים, גם מי שראשו בזה לא יתכן שיצליח בלימוד, ואפילו שלמראית העין נראה שדוקא הבחורים האלה יש להם שם בישיבה, אבל הצלחה אמיתית בלימוד לא יתכן, כי מי שאין בו יראת שמים, אז במשך הזמן יורד גם בהבנת התורה, וכל עתידו הוא להיפך מלהיות מאלה שהתורה חלקם בחיים וממלא כל ישותם, לכן לא להתפעל מאלה שמדברים בלעג על מי שאינו עושה כמעשיהם, וצריך לברוח ולהתרחק מהנהגה שהוא בניגוד למה שצריך להיות לבן תורה, וה' לא ימנע טוב מההולכים בתמים ויזכו לסיעתא דשמיא מיוחדת. מנאי אהרן יהודה לייב שטיינמן. טבת תשנ"ג.

מכתב רבנו בענין מלבוש של בן ישיבה

בס"ד כ"ו אלול תשס"ד - לכו' הרב וכו'... אודיע צערי לכו' על מה ששמעתי שיש מקומות שבחורי ישיבה נמצאים עד כמעט כל הלילה מפטפים בדברים של מה בכך, ולבושים כשלא מכוסה כל הגוף כגון גופיה, וזה דבר גובל באיסור. וכ"ש שאין רוח חכמים נוחה להיות גילוי בשר הגוף. ועין משנה ברורה סי' ב' ס"ק א' וז"ל וכן צריך לזהר תמיד מחמת טעם זה שלא במקום הכרח מלגלות בשרו אפילו מעט כל שדרכו להיות מכוסה בבגדים לעולם, אבל רשאי לגלות ידו עד הקובד"ו וצוארו עד החזה, ובשער הציון מובא שזה מהפמ"ג וארצות החיים, וכש"כ שזה מאד לא דרך בני תורה, וזה גורם לקצת פריקת עול, ומאד יש להקפיד להיות צנוע גם במלבושיו. והיות שהימים הם בסוף אלול ומצפים לרחמים וצריך להוסיף בכל מדה נכונה, צריך לקבל על עצמו להתנהג בצניעות גם בלבשו..

מלבושם של אברכים ובני הישיבות

כשנשאל רבנו, עד כמה חשוב שאברכים ילכו ברחוב במלבוש בן תורה, חליפה וכובע. אמר: הדבר הזה לא נמדד במאזנים של איסור והיתר, אין איסור מן התורה ללכת ברחוב שלא במקטורן ומגבעת, אבל מבחינה מסוימת זה דוקא יכול להיות חמור יותר, כאשר אברך מתפרק מעדיו חזותו מעידה עליו שהוא רוצה לפרוק מעליו את מה שהביגוד מסמל. הוא רוצה להיות מה שמכונה 'מודרני', הביגוד הישיבתי הוא כמו חומה, הוא מראה על השתייכות ומעיד על האדם לאן הוא רוצה להשתייך, זה משייך אותו למסגרת, כאשר האדם רוצה לפרוק את העול הזה מעצמו, זה מקרב אותו יותר לחילונים, הוא קרוב יותר לרחוב. ובעבר כתב רבנו מכתב בענין זה להרה"ג ר' יחיאל במברגר מחיפה: הרחוב כיום לדאבונו הוא מאד לא טוב ומשפיע על כל אחד, ובזמן האחרון התחילו בחורי ואברכי ישיבות לילך ברחוב בלי כובע רק בכיפה ובלי מלבוש עליון. ואם כי אין איסור, מ"מ זה לא דרך הראוי להתנהג לבן תורה, וכשלושים באופן שהוא מתבדל מהרחוב, זה מחיצה מבלדת בינו ובין אנשי הרחוב אשר מאד לא נוהגים כהוגן, וזה כתרס מפני הקלקול. וכעת שגם מחיצה זה הפסיקו לעשות, יכולין לירד מאוד ביראת שמים וראוי מאוד להתחזק בזה בפרט בעיר כמו חיפה אשר רבו בה המתפרצים ואשר רחוקים מריח של תורה ומאוד צריך לעשות חיזוקים וזה חיזוק שמאוד יכול להועיל.

בגדי ת"ח

ונשאל רבנו שוב, ובכל זאת ישנם כאלה הרגישים לחום ומאוד מכביד עליהם לבוש נוסף, ואין כונתם להשתמט מבגדי בן תורה. וענה רבנו: להבדיל, האם אנשי צבא בכל העולם יעלו על דעתם להפטר מלבוש את מדיהם? להיפך, הם גאים בזה, ומתהדרים בזה, כי זה מייצג מה שהם רוצים להדגיש, האם אותו בן תורה היה מעלה על דעתו שלא ללבוש חולצה למשל? הוא לא היה מעלה דבר כזה על דעתו, אפילו ביום חם, והגם שישנם אנשים שפורקים מעל עצמם צורת אדם וכן נוהגים כך. גם בן תורה הוא חייל במלחמה היצר ו'בגדי הישיבה' אלו הם המדים שלו שבהם הוא חייב להיות גאה, ובפרט שמדים אלו הם גם כלי הנשק שלו שמבדילים בינו לבין הרחוב. (ית"נ ער"פ תשס"ח)

מכתב לנשים במעלת לימוד ענייני צניעות

בס"ד אור ליום ה' טבת תשנ"ז בני ברק יצ"ו. לקהל הנאספים למען כבוד שמים ה' עליהם יחי'. על דבר ההתעוררות להתחזק בענין צניעות אשר לדאבונו יש ירידה גדולה בחלק ממחנה הנמנים לחרדים, ונכשלים ומכשילים בזה את הרבים. וענין גדול הוא להרבות בקביעת שיעורים בהלכות אלו גם ללמוד שיש בזה עוון של מחטיאי הרבים. ואשרי המזהירים והנוהרים בזה **ובוודאי זה גם ימנע הרבה מחלות אשר מתרבים מיום מקטנים ועד גדולים צעירים ומבוגרים ל"ע**, וזכות המצוה תגן עליהם ועל הכל, וכל מי שיקבע שיעור בזה יהיה לו זכות של מזכה הרבים אשר זכותם אין להעריך. הכו"ח למען זיכוי הרבים - אהרן יהודה לייב שטיינמן

מעלת הצניעות

אמר רבנו שליט"א: כל אחד יודע שיש בתורה תרי"ג מצוות, שס"ה מצוות לא תעשה ורמ"ח מצוות עשה, אבל במה יש לאדם כח ללחום נגד היצר הרע, זה רק על ידי התורה, כמו שכתב בחז"ל בראתי לו יצה"ר, בראתי לו תורה תבלין, ובאגרת הגר"א (נוסח שנדפס בארם צובא) כתב ותבלין שלו לזכרים עסק התורה ולנקבות הצניעות, ואין שום דרך אחרת ללחום נגד היצר, ולכן עיקר מלחמת היצר הוא להפריע לגברים בלימוד התורה, ולנשים בצניעות, שזה העיקר, ומי שנחלש בדברים אלו נמצא שהיצר הרע ניצחו. ובאמת צניעות הוא מהדברים העיקריים, כמש"כ בפסוק והי' כי יראה בך ערות דבר ושב מאחריך, ובשום דבר לא מצינו שכתוב מפורש בתורה סילוק שכינה אלא בצניעות. אמנם בכל מקום שעושים מעשה עבירה, יש גם כן מדה מסוימת של סילוק שכינה, אבל המקום היחיד שהתורה מדגישה על זה יושב מאחריך זה רק על הצניעות, ולכן בשני הדברים האלה עושה היצר הרע את כל מה שביכולתו כדי להפריע, וזהו תורה לזכרים, להפריע להם בלימוד התורה, ולנשים בצניעות, שמנסה לגרום להם שילכו בלא צניעות, ומי שזוכה לעמוד נגדו בדברים הללו, אשרי חלקו. וכמו שאי אפשר לדמות שאר המצוות נגד ערך לימוד התורה כש"כ במשנה ות"ת כנגד כולם, כך גם צניעות אצל הנשים, כיון שזה הדבר החשוב ביותר. (ס' אגרת הגר"א קו' ביאורי רבנו שליט"א עמ' ש')

זכות הצניעות

המשיך רבנו ואמר: ולכן אפשר גם לזכות על ידי זה לשכר גדול שאי אפשר לתאר. וכמו שמביאה הגמ' על אשה אחת שהיתה זהירה מאד בצניעות וזכתה שבניה יהיו כהנים גדולים, ואין לתאר הזכות שיש בן כהן גדול, ולדאבונו כיום אין לנו כהן גדול, אבל אפשר לזכות לבנים ת"ח, שמעלתם גדולה אפילו משל כ"ג, דהא ממזר ת"ח קודם לכהן גדול עם הארץ, ומצינו בחז"ל בכמה מקומות [מצוות] שמי שרגיל בהם זוכה לבנין תלמידי חכמים וחתנין תלמידי חכמים, וצריך לזה הרבה זכויות, וכאן על יד הצניעות יש לנו את האפשרות לזכות בדברים הגדולים ביותר. ואם כל אחד ואחד יקבל על עצמו יחד עם כל בני ביתו, שיתנהגו כמה שיותר בצניעות, הכל על טהרת הקודש, יזכו לבנים תלמידי חכמים. אמנם כהנים גדולים אין לנו בזמנינו, וגם הת"ח אינם מגיעים לדרגת רבי עקיבא ושאר התנאים, והאמוראים, וגם לא כהגערק"א, אבל יפתח בדורו כשמואל בדורו, וכל אחד יכול לזכות לתלמידי חכמים לפי הדור שלנו, והרי מדה טובה מרובה ממדת פורענות חמש מאות, כמבואר בדברי חז"ל, א"כ כשאין צניעות העונש גדול מאוד, בוודאי ע"י הנהגת הצניעות יזכו פי חמש מאות דהיינו לבנין וחתנין רבנן. וממילא כל הבנות והנשים שיתנהגו בצניעות וילחמו נגד היצר הרע בצניעות, וכמו שאמרנו שזה הנשק הגדול שיש לנשים להלחם נגד היצר הרע, כתורה אצל הזכרים, יזכו לכל הטוב שיש, גם לעולם הבא וגם לעולם הזה, אינני יודע אם תזכה בעשירות, אבל תזכה למה שטוב באמת, שזה בנין ת"ח, בנין טובים וצנועים כרצון הקב"ה. (שם)

צניעות מרומם את האשה

וכשנשאל רבנו: אברך שנמצא בכולל, ממשיך לטפס בסולם הרוחני, לאשתו אין מסגרת של עליה רוחנית באופן מסודר, אמנם כאשר מדובר במורה בבית יעקב, לפעמים העיסוק החינוכי מרומם גם את המחנכת, אבל במקרים רבים הולך ונוצר פער בין הבעל האברך לאשה, התוצאה היא שכאשר הבעל מבקש להוסיף ולעלות במעלות הסולם, לעתים הדברים נראים לאשה קשים ונדמים לה כגזירה, כיצד יכול האברך להוסיף ולעלות ולהעלות את כל הבית אתו. ובתוך הדברים שענה רבנו אמר: ... התפקיד העיקרי של האשה: להתחזק בצניעות, שהרי זהו התבלין שלה, אם האשה תהיה חזקה בענין זה, כל מהותה תתרום, היא תחוש סיפוק עילאי, וגם אם אין לה תלמוד תורה זה לא ימנע את עלייתה. ושאלו אמנם זה ירומם את האשה, אבל מה יביא שהיא תעריך את תורת בעלה, אם היא אינה מתעלה עמו. וענה: אם האשה תשבור את היצה"ר ע"י התחזקות בצניעות, הרי בהכרח תשיג דרגה גבוהה יותר, ובהכרח גם תעריך יותר את תורת בעלה ותרצה להיות שותפה בה, וכך תעשה ככל שביכולתה כדי לסייע לו. (י"ת ערב פסח תשס"ח)

הלכתא רבתא לשבתא

משיעורי הגאון רבי בן ציון פלמן שליט"א

בגדר איסור הכנה

הנה בשו"ע סי' ש"מ ס"ה כתב דמותר בשבת לרשום בצפורן על הספר כמו שרושמיין לסימן שאין זה דבר המתקיים ועי' בביה"ל שם שדעת רוב האחרונים דמותר לרשום בצפורן במקום שיש ט"ס כדי לתקנו במוצ"ש מלבד דעת הפמ"ג דחשש בזה לחיוב חטאת, ולכאורה למה לא יאסר משום איסור הכנה שהרי מכין בשביל אחר השבת למצוא המקום שיש שם טעות כדי לתקנו. וביאר הגר"א"ל שטיינמן שליט"א דאיסור הכנה שייך רק במקום שאותה הפעולה שעושה כעת יכול לעשותו לאחר השבת כמו הדחת כלים וכיו"ב שאותו ההדחה שעושה בשבת יכול לעשותו לאחר השבת, אבל הכא שאם כעת לא יסמן מקום הטעות הרי במוצ"ש יצטרך לחפש מחדש ונמצא דלאחר השבת לא יעשה את אותה פעולה שעושה כעת, דכעת שמצא הטעות עושה רק סימן כדי לזכרו ולאחר השבת יצטרך לחפש מחדש אם בשבת לא יעשה סימן ובכ"ה"ג ליכא איסור הכנה, ומה"ט הרי מותר לטלטל כלי שמלאכתו להיתר מחמה לצל לצורך חול וליכא ביה איסור הכנה, וכן אם הוציא בסעודה השלישית מהמקרר אוכל מותר לו להחזיר בשבת אם חושש שהאוכל יתקלקל עי' מ"ב סי' רנ"ד ס"ק מ"ג וליכא בזה איסור הכנה, משום שרק פעולה שיכול לעשותה לאחר השבת אסור לעשותה בשבת אבל פעולה שאם לא יעשה עכשיו בשבת יהא לו הפסד ממון או זמן וכיוצא"ב במוצ"ש ל"ש ביה איסור הכנה דפעולתו חשיב מניעת טירחה ולא תיקון וזה לא חשיב מכין. (עמ' רס"ג)

יומא דהילולא – מרן הגאון רבי דוד פוברסקי זצ"ל ראש ישיבת פוניבז', נלב"ע ו' אדר תשנ"ט

מעתיקי השמועה

מרן הגר"ד היה רגיל לומר, שהרב מפוניבז' זצ"ל הפקיר את גדלותו העצומה בתורה, שרצה להקים את הדור שאחר החורבן, ולשם כך פתח את ישיבת פוניבז', אך תמיד היה אומר שהוא מחפש ראשי ישיבות, שיעבירו את העולם הישן שלפני השואה לדור החדש, עם אותו ניחוח מהדור ההוא, ואמר הגר"ד שגם בבחירת ראשי הישיבה לצעירים התייחס לכך הרב זצ"ל באותו כובד ראש וחופש ומצא לשם כך ראשי ישיבות באותה דרגה, שיהיו דוגמא והמשכיות לדור הדעה שלפני השואה [והוסיף הגר"ד זצ"ל שבאמת מינוים לראשי הישיבה לצעירים ה' משום שהמשרות בישיבה הגדולה כבר נתמלאו, אבל לגופו של דבר לא הבדיל הרב זצ"ל בין שתי הישיבות לענין זה]. והורה הגר"ד זצ"ל לענין סדרי הכיבודים וכו' הנהוגים בישיבה, שהגאונים ראשי הישיבה לצעירים הם באותה דרגה כראשי הישיבה הגדולה, ושכך היה גם רצונו של הרב מפוניבז' זצ"ל, וכשהגיעו להתפלל בישיבה הורה הגר"ד לכבדם במדה שוה להכיבודים שכיבדו אותו ואת שאר ראשי הישיבה. (מפי תלמידו ומקורבו הרה"ג ר' יוסף צבי ריינהולד שליט"א)

דברי החזון איש

שח רבנו שליט"א בשם הגר"מ גריינמן שליט"א שהחזון איש אמר לו שכדאי לו ללכת לישיבת פוניבז' שישמע שם את השיעורים של ר' דוד ויעלו אותו במעלות התורה. (כתבי תלמידים)

צידיקות ראינו כאן

באחד הפעמים שעלה רבנו שליט"א לבית הגר"ד על ענין מסוים, כשיצא משם במדרגות ראה כמה בחורים ואמר להם: בגודל השגותיו של הגר"ד, לא אני יודע ולא אתם יודעים עד היכן הדברים מגיעים, אבל את מדת צדיקותו המופלגת הרי יכולים הכל לראות בעליל. (מפי עד ראיה הרה"ג ר' יוסף צבי ריינהולד שליט"א)

מגן על בני ברק

בימי מלחמת המפרץ בשנת תשנ"א שזרק אותו רשע טילים לעבר ארץ ישראל ולא נפל אף "אחד" בבני ברק, אמר רבנו שזה פשוט לפי דברי בעל הטורים בהתחלת חומש דברים עה"פ ויהי בארבעים וגו', "אם יהיה ת"ח אחד בין מ' אלף, אין צריכין לא רומח ולא מגן כי ת"ח מגין עליהם מאוויבהם", הנ"ל, היות וגרים כאן מרן הגרא"מ שך זצוק"ל ומרן הגר"ד פוברסקי זצוק"ל ומסתמא יש עוד אחד, ובכוחם להגן על מאה ועשרים אלף תושבים שבסביבתם. (פרי חיים קע"א)

רכב ישראל ופרשיו

בעת פטירתו של מרן הגר"ד הפליג רבנו בגדלותו, ובאשככתייה דרבי ספד לו רבנו שליט"א בהיכל ישיבת פוניבז' לפני מיטתו וכך אמר. כל ימיו, היו בתורה במוסר ביראת שמים, ואפי' בדורות הקודמים לא היה מצוי הרבה אנשים שהיו כל ימיהם בתורה ועבודה ובמוסר ומדות טובות ויראת שמים, בפרט בדור שלנו שהוא כזה דור חלש ה' ממש מיחידי סגולה שזכו להיות - כל ימיו בתורה עם יראת שמים מוסר ומדות טובות, והאיך אני ראוי להספיד, ובכלל אינני ספדן.

ורצוני לומר רק דבר אחד, בפסוק כתוב בשעה שאליהו הנביא עלה אמר עליו אלישע "רכב ישראל ופרשיו", איזה תואר הוא זה "רכב ישראל", מילא אם היה אומר - צדיק חסיד, אבל כאן אומר תואר מיוחד - רכב ישראל, ובתרגום כתוב שזה בנוגע לתפילותיו, אבל אפשר לומר, דהנה המציאות של רכב היא, דבן אדם כמה שהקב"ה נתן לו כח, אבל עדיין לא לכל דבר יכול להגיע בכחות העצמיים שלו, וכשרוצה ללכת למקום רחוק, יש מקום מסויים שכבר איננו יכול להגיע לשם ברגלים שלו עם כחות עצמו, ומוכרח לאיזה עזר - רכב. רכב ישראל, הוא - שהרי הכלל ישראל חביב מאד אצל הקב"ה ואין שום דבר שחביב כל כך כמו התורה וכלל ישראל. שזה דבר אחד "ישראל והתורה". והחביבות של כלל ישראל להגיע למדריגה שלו, זה נמשל לרכב, כאילו צריך להגיע לזה ע"י רכב. שלא היה לו כחות עצמיים והיו צריכים להגיע לכחות עצומים למעלה מכח אנושי, כדי שכלל ישראל יגיע למדריגה שהוא צריך להגיע, ויש אדם שזוכה שהוא מרומם את כלל ישראל, ומה שהקב"ה אוהב את כלל ישראל זה בשביל אנשים כאלו.

ודבר זה, בכל הדורות אין הרבה כאלו! ובן אדם שזוכה שאפשר לומר עליו - רכב ישראל, כדי להגיע לדרגה זו, זוהי דרגה מיוחדת שלא כל אחד זוכה אליה, ואלישע אמר את זה על רבו! ובדורות שלנו שכן אדם יגיע למדריגה הזו, להיות מרבץ תורה כמעט כל ימי חייו. זה מדריגה של "רכב ישראל", שאי אפשר להגיע סתם, ורק יחידי סגולה זוכים לזה. והנפטר הזה שהיה צדיק גדול וגאון גדול והיה עובד ה' כל ימיו, הוא זכה שאפשר לומר עליו את המדריגה הזו, שכלל ישראל יכול להתפאר באנשים כאלו, שהם רכב ישראל. ואיני יכול יותר להוסיף על זה, באשר אני יודע שאינני ראוי, והקב"ה יעזור שבזכות הרבצת התורה כל ימיו תהיה זכות לכל כלל ישראל שחלילה וחס לא יתמעט לימור התורה אלא אדרבה, יתרבה תורה בכלל ישראל. והשי"ת יעזור שכולם יגיעו למדריגה מה שהקב"ה רוצה, ויתקיים ומלאה הארץ דעה את ה', שיתרבה לימוד התורה וקיום המצות בכלל ישראל, בזכות המצות ולימוד התורה והיגיעה שעמל כל ימיו להגיע לדרגה של רכב ישראל ופרשיו. (קול נהי ארימה עמ' יז - יח)

העלון יוצא ללא מטרת רווח, ואפשר לצלם לזיכוי הרבים בלבד.

להערות הארות הוספות מנויים ורעיונות ניתן לפנות keailtarog@gmail.com

לתרומות הנצחות והפצה ניתן לפנות ל 0527680034 בשעות בין הסדרים

לעילוי נשמת הרבנית זהבה גולדה לוינ' ע"ה בת הר"ר פישל הכהן ז"ל

לרפואת הילדים חיים מיכאל שלמה בן מיכל, ורפאל יצחק אייזיק בן מיכל. נתרם ע"י ידיד המשפחה.

כאיל תערוג

תוספת לגליון 21

פנינים על פרשיות השבוע וענייני דיומא, ממרן רבן של ישראל רבנו
בעל האילת השחר שליט"א, מספריו הק' ומכתבי תלמידים

ענייני צניעות לנשים

בימים האלה כתב מרן רבנו שליט"א מכתב לכלל ישראל לחזק ענין הצניעות: **ובפרט בתקופה הזו אשר רבו עלינו צרות – אמנם לא באנו לומר שאנו יודעים הסיבה למה ישנו הצרה – אבל זה ודאי שכל מה שמתחזקים יכול להועיל שיסיר הקב"ה החרון אף.**

ונזכה להרבות קדושת ישראל ונזכה לגאולה האמיתית בבא"ס.

אמרנו להביא כאן מעט מזער מאשר דיבר רבנו שליט"א בעניינים אלו, בזמנים שונים לזיכוי הרבים.

זהירות האשה בצניעות

אמר רבנו: התורה הק' מכירה שזהו חלק מהאופי של האשה להתקשט, ועל כן התירו לה להתקשט בפני בעלה (עי' כתובות נט, א), אבל במציאות של זמנינו מצוי מאוד, שכאשר מקבלים את פני הבעל בבואו לביתם, הם לבושות באופן פשוט ורגיל, ואילו לפני שיוצאים החוצה מתקשטים ומתבשמים, וגם אם נאמר שכשיוצאת מתקשטת לכבוד בעלה, הלא באמת אינה עושה זאת רק בשביל בעלה. ולפעמים הבעיה כשהבעל יודע ששקר החן והבל היופי, בכל זאת הוא לא רוצה להכיר בזה, ודורש את זה. וכמו לפני דור המבול כתוב שהיו לוקחים אשה אחת בשביל פו"ר והיא היתה יושבת בבית כנזופה ואבלה כאלמנה, והאשה השני' הי' משקה אותה כוס של עיקרין, והיתה יושבת מקושטת ככלה ומאכילה מעדנים, כמו שעשו עם עדה וצלה.

ולפעמים הטענה היא שמה שמתלבשת כך הוא לפי שזהו רצון בעלה, ואשה כשרה עושה רצון בעלה, אבל יש לדעת שאשה הצדקנית עוסקת במה שחובתה כלפי בעלה: בציבור החילוני הציבו להם גדר שנקרא 'זכויות האשה' ו'זכויות הגבר', אבל האמת היא שכל אחד יש חובות בעולמו, **גם הגבר וגם האשה צריכים לחשוב מה חובתם בעולמם.** וכי יעלה על דעת האשה בשעה שבעלה לא עושה את מה שהוא חייב לעשות למענה, וכי בגלל זה היא לא תדליק נרות שבת? לא! ולמה? כיון שזו חובתה!

בדיוק אותו הדבר מה שהיא צריכה לעשות כלפי בעלה, והוא "לעשות רצון בעלה" ולהבין מה הוא רוצה, שזה חובתה, ואין לה אלא להתעסק בחובתה, ואותו הדבר להיפך: אם האשה לא מתנהגת כמו שהוא מצפה? וכי בגלל זה הוא יפסיק להניח תפילין? בוודאי שלא. כיון שזה חובתו. אותו הדבר מה שהוא מחוייב כלפי אשתו זו חובתו, ואין זה תלוי איך היא מתייחסת אליו. ובוודאי שאם כל אחד יתעסק ב'חובותיו' ולא יעסוק בזכויותיו, הרי כל הבית יראה אחרת, ואהבה ואחוה בשלום ישרוד בו. ולכן אמרו חז"ל אשה כשרה עושה **רצון** בעלה כיון שזה חובתה ולא שזה ענין של זכויות. וכמובן שהדברים אמורים בזמן שזה לא נוגד את ההלכה. שאם אלו מהדברים שהם בניגוד להלכה, זה לא שייך, כמו שאם יבקש ממנה לחלל שבת רח"ל בודאי שאינה מצווה לשמוע לו, ורק כשהבעל מבקש דבר שאינו דבר עבירה, אזי היא צריכה לשמוע לו, וזהו הגדר של אשה כשרה שעושה רצון בעלה, על דבר היתר ולא דבר איסור. על כן תפקידה של האשה צנועה להתקשט בפני בעלה, ולא בפני הרחוב, וגם זה לא כדאי יותר מדי, ולכן כשהיא נכנסת הביתה לתקשט, וכאשר יוצאת החוצה תסיר את הקישוט. (קונטרס ביאורי רבנו שבסו"ס אגרת הגר"א עמ' רצ"ט ועי"ש)

מעלת הצניעות

וכך אמר רבנו בכינוס למחנכות ב"יא חשון תשע"ד: כתוב שתמיד יש שכינה בכלל ישראל, כלל ישראל זוכה כשהשכינה שרויה בתוכם. אבל המצב הכי גרוע, הוא בזמן שיש "הסתר פנים", זאת אומרת כשהשכינה לא מְלֵוּה את האדם, את העם, יש הסתר פנים, ואנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא, אז יש חלילה וחס כל מיני צרות. הרי ידוע היום בזמנינו, כמה צרות שיש לכלל ולפרט, כמה אנשים חולים, כל מיני צרות, נורא ואיום, יש פיגועים, וכל מיני צרות, זה הכל הסתר פנים!

ולמה יש הסתר פנים? כתוב פסוק בתורה "ולא יִרְאֶה בך ערות דבר ושב מאחריך" אם יש ערות דבר ושב מאחריך, ושב מאחריך, הפשט שאין שכינה, אם אין שכינה זה הסתר פנים! אוי ואבוי! א"כ אין לתמוה מה שיש כל כך הרבה צרות, כ"כ הרבה חולים, כ"כ הרבה מצבים קשים, למה? ולא יראה בך ערות דבר ושב מאחריך!

ממילא כלל ישראל צריך להתחזק מאוד, שלא יהיה חלילה וחס הסתר פנים, היום ב"ה הציבור דוקא רוצה להיות טוב, אך בכל זאת אפילו שרוצה להיות טוב, **צריך לעשות מאמצים מרובים** שלא יהי' חלילה וחס יראה בך ערות דבר ושב מאחריך.

ועי"ז הקב"ה יציל אותנו, שלא יהיה חלילה וחס כ"כ אסונות, לא יהי' כ"כ פיגועים, שום דבר רע לא יהיה, רק טוב. הקב"ה יעזור שנזכה עד שירחם עלינו, ויוציאונו מן הגלות המרה הזו, ונזכה לביאת המשיח במהרה בימינו אמן סלה.

מאימתי גיל חינוך

ונשאל רבנו שם בכינוס הנ"ל, מאיזה גיל צריך לחנך את הבנות ללבוש בגדי צניעות? השיב: הגמ' אומרת שבת ג' שנים ויום אחד, כבר שייכת לזה, זאת אומרת שמגיל שלוש כבר צריך לחנך להתלבש בבגדי צניעות. וכ"כ בספר היראה לרבינו יונה (או' ק"ב) שאפילו קטנה... (ית"נ י"א חשון תשע"ד) [ועי' בס' ארחות רבנו ח"ג עמ' ר"ד שהביא כע"ז בשם החזו"א להקפיד לחנך לצניעות מגיל ג']

לימוד הצניעות

ובמכתב לספר 'עוז והדר לבושה' של הגאון רבי פסח אליהו פאלק שליט"א בעמח"ס מחזה אליהו, הצטרף רבנו לדברי ברכתו של מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל, וכתב: גם אני מצטרף להענין הגדול הזה. אהרן יהודה לייב שטיינמן

עיקר מלחמת היצר הרע

אמר רבנו: באגרת הגר"א במהדורה שנדפסה בארם צבא הוא כותב 'כי זה כל האדם לפתח חטאת רובץ, ושלט עליו יצרו ותבלין שלו לזכרים, עסק התורה ולנקבות הצניעות... כלי הנשק של האדם כנגד יצר הרע התורה לזכרים וצניעות לנקבות, משום כך היצה"ר משקיע את כל כוחותיו כדי לפגוע באדם בעיניים אלו. הוא תמיד ינסה למנוע את הזכרים מתלמוד תורה, בידעו שזהו התבלין לפיתוייו, ותמיד ינסה להכשיל את הנקבות בצניעות. אשר על כן אנו רואים שכן תורה יכול להתפלל בכל כוחותיו, להתנהג כראוי, אבל הכי קשה לו זה לימוד תורה והתמדתה, כי שם היצה"ר משקיע את כל כוחותיו, ואת זה הוא רוצה לבטל. **אתה יכול למצוא אצל הנשים, שמתעלות בתפילה, בקבלות טובות, בחסדים, וכן בכל שאר הדברים החשובים מאוד, ודוקא כאשר זה מגיע לעניני הצניעות, קשה הדבר ביותר.** הסיבה היא משום שהצניעות היא התבלין שלהן כנגד יצה"ר, ומשום כך היצה"ר משקיע שם את כל כלי מלחמתו, הוא לא כל כך יפריע לכל התחזקות בנושאים אחרים, אבל בעיני צניעות, שם זה הקשה ביותר.

זוכים לבניי חיי ומזוני

בס"ד לאנשי... ה' עליכם יהי'

היות שצניעות היא מהדברים הכי חשובים ויש חלק מהציבור מזלזלים בזה, וזה גורם לחטאים, אנו מבקשים מאד שישימו לבם לדבר גדול זה. וזכותם של בנות ישראל המתנהגים בצניעות גדול וזוכים שמתברכים עי"ז לכל טוב. ולהשומעים לדברי הרבנים העומדים על משמרת הקודש לכל יכשלו חלילה, יזכו להתברך בבני חיי ומזוני. וי' כסלו תשע"ב לפ"ק - אהרן י' לייב שטיינמן

לינצל מהצרות

אמר רבנו: על דבר זה דיברו כמה פעמים והוא נוגע מאד לכלל ישראל, על שום דבר לא נאמר בתורה 'ושב מאחריך'. אף על עבירות חמורות ביותר. רק על ערות דבר שזה מצב של הסתר פנים, מצב של ושב מאחריך, עלולים לבא רח"ל צרות ואסונות ד' ירחם. בתקופתנו אנו רואים שיש רח"ל כ"כ הרבה צרות ואסונות בכלל ישראל, נורא ואיום, כל מיני מחלות ותאונות דרכים וכל מיני דברים. נשים ואלמנות כשרואים שיש כל כך הרבה אסונות. זו מציאות של ושב מאחריך. א"כ זה דבר חמור מאד.

אנשים במצבים כאלה מחפשים כל מיני סגולות כדי לעצור את הצרות, אבל צריך לדעת שצריך להתחזק מאד בגדרי הצניעות. כדי שלא ימצא בך ערות דבר ושב מאחריך, שבמצב זה רח"ל עלולות להגיע כל הצרות, ההתחזקות בגדרי הצניעות היא זו שיכולה לעצור את המשך המצב הנורא הזה.

חוסר זהירות בגדרי הצניעות, מלבד מה שהיא בעצמה עבירה חמורה. היא גורמת להכשיל את האחרים בעבירות חמורות. רח"ל דברים הכי חמורים!

וכל אחד צריך לראות מה הוא יכול לעשות כדי לחזק את הענין הזה. (נדפס בית"נ כ"א אדר ב' תשס"ח)

מתקבל התפילות

אמר רבנו: כתב רבנו הגר"א באגרתו, כי תבלין היצר הרע לזכרים תורה, ולנקיבות הצניעות. ומטעם זה רואים שהיצר הרע הכי קשה הוא אצל בנים לתלמוד תורה, ואצל בנות לשמור על צניעות, ולפעמים נשים מעירות לגברים על שהם מתבטלים מתורה, ולא מבינות את היצר הרע שיש לאיש להתבטל מלימוד, שהוא בדיוק כמו שיש להם יצר הרע להתלבש יפה... זה לעומת זה.

ונשאל רבנו האם השומרת על גדרי הצניעות תפילה מתקבלת יותר, ואמר רבנו דבדואי הוא כן, כי מה שאדם הוא יותר "פרום" מתקבלת תפילתו יותר, ומה שיותר צניעות זה יותר פרום, כי עיקר הפרומקייט אצל אשה זה הצניעות. (פרי חיים קט"ו)

משמר התורה

שח הגר"י גנס שליט"א: **מרן ראש הישיבה שליט"א יום הקמת בי"ד 'משמר התורה'**, וחפץ היה שיעמדו בראשו מרן הגרי"ש זצ"ל ויבדלח"א מרן הגר"ש וואזנר שליט"א. (מוסף זכרון להגר"ש תשע"ד עמ' 18)

ונשאל רבנו אם זה חובה על כל אשה, או שזה רק לצדקניות. והשיב רבנו "זה מה שצריך לעשות", הב"ד לא עושים חומרות יותר מדאי, והמקיימת מה שכותבים ב"ד של משמר התורה, זה קיום השו"ע.

ובהזדמנות אחרת כשנשאל רבנו, אם יכולים לומר ברור שזה מה שהב"ד של משמר התורה קבע, זה מה שצריך לעשות. השיב רבנו: הרבנים של הדור הזה קבעו לפי מה שראו שצריך בדור הזה, ויתכן שבדורו של רבי שמעון בן יוחאי היו מסתכלים עלינו כמו בעלי חיים. [פ"י הדברים שזה כבר קולות מה שנותנים ללבוש בזמנינו, ובדורות של התנאים היו מסתכלים על מי שהולכת כך כבעל חי...] (פרי חיים קט"ו)

הוצאת כספים לבגדי צניעות

ושאלו על מי שכבר קנתה בגדים ולא ידעה את ההלכות, ועכשיו למדו בסמינר את ההלכות של משמר התורה, ורואים שהבגדים האלה לא מתאימים, ולפעמים זה מסתכם במאות שקלים, מה צריכים לעשות.

תשובה: מוטב לאדם שיקרא שוטה כל ימיו, ואל יהי' רשע שעה אחת לפני הקב"ה. ובכלל מה זה כסף, האם כסף זה משהו מיוחד?! הרי על מה שאדם רוצה הוא יוציא את כל הכסף, אף אחד לא ימנע מלקנות דבר שהוא רוצה, אפילו שזה עולה כסף, "אויב מען דארף דאס האבנן", הרי אם צריך את זה מוציאים ע"ז כסף, ואין שיקול מה שעלה כסף. הרי אנשים נוסעים לדאצ'ה בימות הקיץ, נוסעים למדינות אחרות, אף שזה עולה להם המון כסף, הכלל הוא, למה שחושבים שצריך יש כסף, וקל וחומר למה שבאמת צריך... (פרי חיים קט"ו)

כאיל תערוג גליון 22 כי תשא תשע"ד

פנינים על פרשיות השבוע וענינה דיומא, ממרן רבן של ישראל רבנו
בעל האילת השחר שליט"א, מספריו הק' ומכתבי תלמידים

מתורת הפרשה

ויעשו בני לוי כדבר משה ויפל מן העם ביום ההוא כשלשת אלפי איש. (כי תשא לב, כח)

אמר רבנו: איתא בשם רבנו הגר"א (קול אליהו) לבאר דברי המדרש עה"פ ויפל מן העם ביום ההוא כשלשת אלפי איש, הדא הוא דכתיב חמשה בקר ישלם תחת השור (ראה קול אליהו שצינו לשמו"ר פ"ג ופ"ל), וביאר הגר"א ע"פ המדרש 'אדם אחד מאלף מצאתי ואשה בכל אלה לא מצאתי. אדם אחד מאלף זה מעשה העגל, שאחד מאלף חטאו, ואשה בכל אלה לא מצאתי כמבואר דנשים כשרות היו ולא חטאו בעגל. ולפי"ז הוקשה למדרש שהרי מידותיו של הקב"ה מדה כנגד מדה, א"כ כשאחד מאלף חטא בעגל הרי לא חטאו רק כשש מאות איש, היינו חלק אלף משישים ריבוא, שהם שש מאות אלף, ומדוע נפלו שלשת אלפי איש. ותירצו הדא דכתיב חמשה בקר ישלם תחת השור היינו שפגמו בשור אשר במרכבה, וחמש פעמים שש מאות הוא בדיוק שלשת אלפי איש. נמצא לפי"ז שהיינו חושבים שכל כלל ישראל חטאו בעגל, ובאמת חטאו רק שש מאות איש, ונהרגו כשלשת אלפי איש: אלו שחטאו ואלו שהיה להם קצת שייכות לזה, וא"כ צריך ביאור מה שמשה נצטוו לא לפקוד את בני לוי בתוך מנין בני ישראל לפי שהם לא חטאו בעגל, והלא לפי הנ"ל רוב מנין בני"י לא חטאו וזולת שש מאות איש.

רואים דבר נורא, שכלל ישראל למרות שרוב רובו לא חטא בעגל, זולת שש מאות איש, בכל זאת נענשו שנהרגו שלשת אלפי איש, ולפי שלא היו מאוגדים בקבוצה מיוחדת שהתבדלו והתרחקו מאלה שהיו שייכים לחטא, וכיון שהיו שייכים איתם אע"פ שלא חטאו, אבל לא כ"כ נתרחקו, לכן לא זכו להימנות בנפרד, אבל שבת לוי שהתרחקו ונבדלו מכל אלה, הוא ראוי להיות נמנה בפני עצמו, ולא להיות נמנה עם החוטאים, כדי שלא יהיו מבני לוי בין אלו שנהרגו. (ביאורי רבנו לאגרת הגר"א עמ' שט"ז)

ויאמר ה' אל משה כתב לך את הדברים האלה כי על פי הדברים האלה כרתי אתך ברית ואת ישראל. (כי תשא לד, כז)

פרש"י ואי אתה רשאי לכתוב תורה שבע"פ. ובגיטין ס' א' איתא דבזה"ז מותר לכתוב משום עת לעשות לה', ופרש"י שנתמעט הלב והתורה משתכחת. והנה המהרש"א בב"ב י' ב' כתב על מה דאמרו אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו. יש לפרש כי עיקר הלימוד ושנעשה בו רושם הוא הלימוד הבא מכתובת יד אשר על כן נקראו החכמים סופרים עכ"ל. ולדבריו שיש מעלה מיוחדת בלימוד הבא מכתובת יד א"כ גם לפני שנתמעטו הלבבות ה"י צריך להיות מותר לכתוב תורה שבע"פ משום עת לעשות לה' כי בלא כתיבה חסר בלימוד. ובתוס' בב"ק ג' ב' ד"ה כדמתרגם מוכח דאפי' ליחיד הנצרך אמרינן עת לעשות לה' ומותר ללמוד תורה שבכתב בע"פ. (אילת השחר שמות עמ' שי"א)

וביקש רבנו שליט"א מהגר"א מן שליט"א שישאל דבר זה את מרן הגר"ח"ק שליט"א, וענה לו הגר"ח"ק דסגולה זו שתעשה הכתיבה רושם לשמור מה שלומד לא היתה קודם שהתירו חכמים לכתוב תושבע"פ ורק משהתירו חכמים לכתוב ע"י התקנה שעשו נתחדש כח סגולי זה בכתיבה שיעשה רושם שלא ישכח תלמודו. (הרה"ג ר' שמואל דוד הכהן פריעדמאן שליט"א בהקדמה לס' שדה צופים עמ"ס מכות)

כי אוריש גוים מפניך והרחבתי את גבולך ולא יחמוד איש את ארצך בעלתך לראות את פני ה' אלקיך שלש פעמים בשנה. (כי תשא לד, כז)

ובגמ' פסחים דף ח' איתא מפני מה אין פירות גינוסר בירושלים כדי שלא יהיו עולי רגלים אומרים אלמלא לא עלינו לאכול פירות גינוסר בירושלים דיינו נמצאת עליה שלא לשמה. והעיר רבנו שליט"א למה מקשה הגמ' רק על ירושלים, והרי אפשר להקשות גם על שאר מקומות שבארץ ישראל שאין בהם פירות גינוסר, למה אין בהם פירות גינוסר.

ורבנו שליט"א אמר בזה, דיש ללמוד כאן מדברי חז"ל יסוד גדול, דהנה הרי מצינו שצריכים לזרז את העולי רגלים שיעלו לרגל, וכמו שמצינו באלקנה שהיה מזרז לעלות לרגל עיין בילקוט ריש שמואל. וא"כ היה מקום לומר דאדרבה כדאי שיהיו פירות גינוסר בירושלים, שע"ז יתרבו עולי רגלים שיעלו לירושלים, ואומרים חז"ל דאעפ"כ לא היו פירות גינוסר בירושלים שלא תהא עליה שלא לשמה, ואף שע"ז יתמעטו עולי רגלים, עדיף מעטים בכונה טהורה ונקיה, מאשר רבים בכונה שאינה טהורה ונקיה לגמרי, עדיף מעט שעולים לשמה מאשר רבים העולים לרגל שלא לשמה. והוסיף דהנה המצוה היא ראית פנים בעזרה, אבל העליה לירושלם מכל ערי ארץ ישראל הוא רק הכשר מצוה, ולומדים אהנו בחז"ל דגם ההכנה למצוה גם היא צריכה להיות לשמה ובתכלית הזוך והטהרה, שהרי הקפידו חז"ל שהעליה לירושלים תהיה לשמה, ושלא יהיה פירות גינוסר בירושלים כלל. (ועי' בס' ימלא פי תהלתך - תפילה עמ' תקי"א בנוסח אחר)

שלא תהא פרה ניזוקית

עוד שם בגמ' מצאנו ולא יחמוד איש את ארצך מלמד שתהא פרתך רועה באפר ואין חיה מזיקתה וכו', [ומפירש"י (ד"ה כלפי) מבואר דההבטחה המיוחדת לבהמה היא משום דאדם אית ל"י מזלא משא"כ בהמה עיי"ש]. והקשה רבנו שליט"א דמהיכא תיתי שבגלל שעלה לרגל יהיה יותר סיבה שפרתו תהא ניזוקית, שהוצרך לברכה דלא יחמוד איש את ארצך דפרתו לא תהא ניזוקית. ותירץ רבנו שליט"א ד"ל דקמ"ל דאף אם הגיע זמנה של פרה למות נמי לא היתה מתה כל זמן עליית לרגל, ועל דרך שביאר הגר"א דבשעת מכת דבר דאצל בני"י לא מת אחד גם שאר בהמות שהיו ראויים למות לא מתו. (נאות אפרים שמות ס"מ)

הפטרות כי תשא

אמר רבנו: שמעתי מהגרי"ז זצ"ל, ואמר זה בשם אביו הגר"ח זצ"ל, על מה דאמר אליהו (מלכים א' י"ח כ"א) עד מתי אתם פוסחים על שני הסעיפים אם ה' הוא האלקים לכם ואם אחריו ואם הבעל לכם אחריו, והקשה וכי אם אחד יאכל נבלה רח"ל יאמרו לו כשאתה אוכל נבלה תאכל הרבה נבילות, וביאר דשאני בדברים של אמונה דאם אינו מאמין בהכל אין נ"מ אם לא מאמין כלל. (אילת השחר שמות עמ' צ"ב) [וכשנאמרו הדברים קמיה דמרן הגר"ח"ק שליט"א בשם רבנו, אמר באופ"א דהפירוש הוא שאומרים שהעיקר שלא תשארא כאן ולא תקלקל אחרים, ולכן אפילו שילך לבעל, העיקר שלא תקלקל אחרים. (מנחת תודה עמ' קי"ד)]

ענין בפרשה – העשיר לא ירבה והדל לא ימעט – עשירות ועניות

מיהו עשיר

שח המגיד הגה"צ רבי יעקב גלינסקי זצ"ל: לפי כמה שנים חליתי, לא עליכם, אשפזו אותי בבילינסון, והנה הודיעו לי שהגראי"ל שליט"א בא לבקרני, מיד לבשתי את החלוק על בגדי בית החולים וירדתי מן המטה לכבודו, וקדמתי בפתח. כיון שראני, אמר אינכם יודעים כמה אתם עשירים.

תמהתי וכי אני עשיר, אני מיפה את כחו של הרב להשתמש בעושרי ולהשיא את נכדי...

אמר לי: שמעו, הייתי כעת בקומה השמינית של חולי המחלה הידועה, שוכב שם אחד מגדולי מחזיקי התורה בדורנו, עולם התורה חייב לו הכרת הטוב עצומה, מצאתיו מוטל במטתו, במצב אנוש, אמר לי, רבי, הייתי נותן חצי מרכושי עבור היכולת לרדת מהמטה. מה אומר לכם, אילו הייתם יודעים כמה זה חצי מרכושו הייתם יודעים כמה אתם עשירים שאתם יכולים לרדת מהמטה... (להגיד - דברים עמ' 463)

אין במה לקנאות

שח הגאון הצדיק רבי דוב יפה שליט"א: מעשה שהיה באשה ששלחה את בעלה לשאול הגראי"ל שטיינמן שליט"א האם כדאי לו להמנע מרכישת מכונית מפוארת כדי למנוע את קנאת הבריות. שאל אותו ראש הישיבה האם אתה יודע ש"ס. השיב הלה בשלילה. חזר ושאל ראש הישיבה האם אתה יודע כמה מסכנות על בורין. גם על כך השיב בשלילה, אם כך הפטיר ראש הישיבה מה יש לקנא בד. (לעבדך באמת – בראשית עמ' קמ"ט)

עפרות זהב

אמר פעם רבנו שליט"א: כשרואה לפעמים עשיר מתגאה, הוא חושב, הרי בפסוק (איוב כח, ו) כתיב ועפרות זהב, ואם אדם שיש לו הרבה חול וכי יש לו במה להתגאות, [ובלשוננו: כסף זה "בלאטע" – בוץ], אמנם אמר כבר החפץ חיים שאפשר לעשות מעפר זהב, ומזהב לעשות עפר. והיינו שעשיר שיודע לעשות מעפר שלו מצוות הופך אותם לזהב. וכשאמר דבר זה למרן הגר"ח"ק שליט"א אמר שהגמ' חולין פח, ב דורשת מהפסוק הזה שאפשר לכסות את הדם בזהב, משמע דבלי הפסוק זהב אפי' עפר זה לא היה. (מנחת תודה עמ' שני"ט וכת"ת)

רבי מכבד עשירים

אמר רבנו: בגמ' עירובין סו, ב איתא דרבי ה' מכבד עשירים. ויתכן שכידם משום שזכו לעשירות בשכר מעשה טוב שעשו כדאמרין בב"מ ל"ה א' ליה מקיים ביה במלוה תומת ישרים תנחם. ופרש"י אם לא שאדם נאמן וישר הוא לא היו מעשירין אותו מן השמים שנאמר תומת ישרים תנחם.

ובגליון הש"ס בעירובין מביא מלקוטי מהרי"ל ששמע ממהר"ם סג"ל די"ל מתוך שרבי עצמו ה' עשיר מופלג לכך הרגיל עצמו לכבד עשירים כדי להתלמד להעם שיכבדו ג"כ אותו בשביל עשרו ולא בשביל תורתו שלא רצה להשתמש בכרתה של תורה ליטול עטרה להתגדל בה עכ"ל. וק"ק דלפ"ז רבי נהג דבר הנראה כדן, דיחשבו שצריך לכבדם, אע"פ דבאמת הוא עשה כך משום סיבה אחרת ולא מצד דין. ועוד דאם מצד הדין א"צ לכבדם, הרי בזה שמכבדם אע"פ שאינו מכריחם ליהנות אבל מסתמא הם יהנו אז הם יפסידו משכר עוה"ב, וכמש"כ בכתר ראש אות קל"ז דאינו דומה הנכיון בעוה"ב עבור הנאה גולמית של מעדנים מהנכיון עבור כבוד שהוא הנאה רוחנית. וכנראה כיון שזה לתועלתו ה' מותר לו לעשות הדבר, דלמעשה תלוי בבחירה. (אילת השחר בראשית עמ' ק"צ)

על הכרח יש בטחון

כתב רבנו כ' טבת תש"ע: הנה ירמ"י הנביא כ"כ מזהיר מלבטוח באדם, ולא נחה דעתו מספיק במה שמברך את הבוטח בהקב"ה, אלא גם מקלל ואמר ארור הגבר אשר יבטח באדם ושם בשר זרעו ומן ה' יסור לבו. ובדרך כלל אין הנהגת הקב"ה ניכר לבריות, זה כדי שיהי' בחירה, ואע"פ שהבא לטמא פותחין לו והבא לטהר מסייעין אותו, זה לא רואין בחוש, מ"מ מזמן לזמן ניתן אפשרות לראות שמתקיים דברי הנביא שלא לשום בטחונו בבשר ודם. ובזמן האחרון ראינו איך המצב הכלכלי של אנשי מדינות העשירות בעולם ירד פלאים, זה בא ללמד שאין לבטוח בשום דבר רק לקוות לה', ומהעיקרים הגורמים קושי לבטחון בה' כיון שרוצים לחיות חיי מותרות, וכיון שצריך לזה הרבה לכן מחפש בטחון באדם, כי להכרח יש יותר אפשרות לבטוח בהקב"ה, ועל היותר מההכרח קשה לבטוח, ואלה שעושים השתדלות לעשות אפילו דברים רחוקים מאד שאולי יוסיף להשיג מבוקשם, הוא מראה בזה שאין לו בטחון בהקב"ה, והמשריש בלבו שאין דבר בלי עזר הקב"ה וע"י זה ישים רק בה' מבטחו, יזכה למה שנאמר ודורשי ה' לא יחסרו כל טוב.

חיי הדחק של הגר"א

אמר רבנו: הנה להגר"א ה' זמן שלא היה לו מה לאכול, וכפי הידוע המעשה עם השמש שהי' אמור להעביר מידי שבוע את התמיכה השבועית שהקהילה תמכה במשפחת הגר"א, והשמש שהי' ג"כ עני לקח לעצמו, ולפני מותו התוודה שמעל בתפקידו והורה היתר לעצמו להשתמש בכסף לצורכי משפחתו. ובאותם ימי עוני אמר רבנו הגר"א לאשתו שתלך לבקר אצל השכנים בזמן שמאכילים את

ילדיהם, ובדבר"כ כשמאכילים את הילדים נותנים גם משהו לאורח, וממילא יהי לילדים מה לאכול, **בכזה מצב הוא הי' ובמצב כזה הוא גדל לגאון...** (ביאורי רבנו לאגרת הגר"א)

החינוך לחיי תורה

והמשיך רבנו ואמר: ולפעמים יש משפחות שאין להם מה לתת לילדים, צריך האב לעשות את ההשתדלות המקסימלית כדי שיהי' לו מה לתת לפיותיהם של הילדים, כמו שנהג הגר"א שהשכנים פירנסו את ילדיו. וחובו של האב הוא לדאוג לילדיו, אך לא עד כדי מותרות, ומצוי היום בתים שהילד מבקש כל מיני דברים שהם לוקסוס, אני חושב שזה נובע מכך שלא מחנכים נכון, כי אם היו מחנכים נכון הילד לא יבקש דבר כזה, וההגדרה שכתב הגר"א... שלא יחסר להם, זה לא מה שהם רוצים, אלא מה שהם צריכים! וזה מה שצריך להנהיג בבית, הנהגה נורמלית כזו שהילד ירגיש שלא חסר לו דבר ולא יבוא וידרוש דברים, כי היום הוא דורש דברים קטנים, ובהמשך יבוא וידרוש יותר. וממילא אם יש ת"ת שלומדים שם ילדים ממשפחות יותר אמידות והילד יכול לקבל מזה מושגים, לכאורה לא הי' כדאי שילד כזה ילמד באותו מוסד, אבל מה לעשות שלא תמיד אפשר ליישם דבר כזה, וכי על הילדים שממשפחות אמידות נגזר שיזרקו אותם? א"כ איך אפשר לחנך ילד שלא ידרוש לוקסוס? אלא הרבש"ע מנהיג את העולם וכל הדברים האלו הם נסיונות, שהאדם צריך להתמודד עמם כמו כל שאר נסיונות החיים, וכבר אמרו חז"ל הזהירו מבני עניים שמהם תצא תורה! וככל שיש תורה מתוך הדחק יש יותר סייעתא דשמיא. (ביאורי רבנו לאגרת הגר"א עמ' של"א)

לשמור את השכר לעו"ב

רגיל רבנו שליט"א להביא את דברי הגר"א (משל ח, יט) "טוב פריי מחרוץ. וא"ת ולמה אין נותנין להצדיק בעה"ז העושר והכבוד הנ"ל. לזה אומר טוב פריי מחרוץ, כי הפירות שהאדם אוכל מהן בעה"ב הוא יותר טוב מהמובחר שבעה"ז שהוא מחרוץ, והוא כמו המשל לאחד שהלך להמקום ששם זהב בזול גדול יותר מברזל והפקח יראה שלא להוציא הוצאות מהזהב ומסתפק א"ע כל מה דאפשר עד שיבא לביתו אז נוטל הזהב שקבץ שם במקום הזול. **כן הצדיקים יראו לפרנס עצמן בעה"ז בדוחק** כי טוב פירות עה"ב ג"כ מחרוץ ומפז של עה"ז, בכדי שיהיה להם גם הפירות בעה"ב, ובעה"ז אינן רואין רק לקבץ תורה ומצות". ואמר רבנו דאף שאמרו במשנה בפאה אלו דברים שאדם אוכל פרותיהן בעולם הזה ואלו הן וכו', ותלמוד תורה כנגד כולם, אין לאדם להצטער שלומד תורה מתוך הדחק, כיון שאינו כדאי לאדם לנצל אפילו את פירות המצוות בעולם הזה, כי העולם הזה אינו אלא מעבר לעיקר שהוא עולם הבא, ושם כל מה שהיה בעולם הזה יותר מתוך הדחק השכר יותר גדול, וכל משהו של עולם הבא שקול כנגד הכל. ואדרבה צריך להיות שמח, דאם זוכה, אז גם פירותיהן מלבד הקרן, קיימת לו לעולם הבא. והנה רבי חנינא בן דוסא ודאי קיים כל אלו המצוות המנויין במשנה בפאה, ומכל מקום היה די לו בקב חרובין מערב שבת לערב שבת (ברכות יז, ב), כיון שהיה שוה לו לקבל הכל בעולם הבא. ובאמת יש לראות בזה גם כן גדלות של אשתו של רבי חנינא בן דוסא, דהא מחויב לה מזונות והיתה יכולה לתבעו על כך, הרי דגם היא היתה צדקת שהסכימה להסתפק בקב חרובין ובלבד שלא יחסר משכרו בעולם הבא. (מסכת אבות ע"פ זיו אבות עמ' תצ"ח)

תורה מתוך הדחק של רבנו

פעם הרבנית ע"ה סיפרה מעט לנכדה מהתנאים הדלים והנוראים ששררו בביתם בשנים קודמות, והנהגותיהם בתקופה זו. ולמחרת קראה לו ואמרה שהיא מצטערת על מה שסיפרה אתמול, ושלא יספר לאחרים, פן רבנו יצטער מכך. וסיפרה על תקופות הדחק בימים ההם. שפעם ילדיה היו חולים, והרופא הבחין שמלבד שהם חולים הינם חלושים מאוד, והתעניין האם הם אוכלים בשר. "בשר? מנין לנו בשר?" תמחה הרבנית. עמד הרופא וכתב "מרשם רפואי"! להאכיל את הילדים בשר... (קו' צדיק כתמר יפרח)

מחסור אפי' בצרכים הרוחניים

כשהגיע רבנו לארץ ישראל, לא היה באפשרותו לרכוש ש"ס שלם, אלא היה קונה מועד הישיבות כל פעם גמרא שלמד באותו זמן, וכשהיה צריך גמרות אחרות היה הולך לבית כנסת ללמוד שם. לאחר כמה שנים הצליח בכספי מעשר לקנות ש"ס שלם, ומשמחתו הגדולה על שזכה להכניס ש"ס לביתו, **ערך קידוש בישיבה בכפר סבא לכבוד הכנסת הש"ס**. [לימים שעלתה בידו לקנות מכספו ש"ס, נתן את הש"ס הקודם שנקנה מכספי מעשר תרומה לישיבת 'גאון יעקב']. וסיפרו בני ביתו כי הם זוכרים שהוצרך באותם הימים באופן נחוץ את קונטרס הקנינים של הגר"ש שקאפ, אך לא היה לאל ידו פרוטה אחת לרכשו, הוא ישב והעתיק כולו בכתב יד, במחברת. מגודל צימאונו לאותו הקונטרס, ומאידך מהעניות הגדולה שהייתה מנת חלקו. (כת"ת)

תורה מתוך הדחק של החזון איש

סיפר רבנו: לימוד התורה של מרן החזון איש ז"ל היה ממש ביגיעה רבה ומתוך הדחק, ופעם נכנסתי אליו בשעות הלילה כשהיה חושך וראיתי אותו לומד לאור מנורת חשמל של 15 וואט, ומכיון שעדיין לא הספיק לו כדי לראות מספיק טוב הצמיד מרן ז"ל את הספר שיהיה סמוך לעיניים וכך למד ביגיעה רבה. והוסיף רבנו שהיום אפי' לאור מנורה של הרבה וואט [והצביע רבנו על המנורה שבחדרו] גם קשה להתייגע וללמוד (אעלה בתמר עמ' נ"א).

ס"ד ללמד מתוך הדחק

עוד סיפר: כידוע שמרן ז"ל התנגד מאוד להקמת הזרם הרביעי לסיוע כספי ע"י הממשלה לעוסקים בחינוך. ובהזדמנות מסויימת אמר לי מרן ז"ל שאחד מן השיקולים שהיו לו נגד גוף זה הוא, מפני שמי שמלמד תורה לתלמידים מתוך הדחק, ההצלחה והסייעתא דשמיא שיש לו היא בהרבה יותר גדולה מאשר מלמד שמקבל משכורת גדולה ומרווחת, ועדיף שהתלמידים ישארו במצבם כעת ויהיה להם על ידי זה יותר הצלחה. ויש לציין שגם אחרי קבלת המשכורת שהיו מקבלים מהגוף הנ"ל לא נעשו עשירים מזה, אבל דוחק זה כבר לא היה. (אעלה בתמר עמ' נ"ו)

הלכתא רבתא לשבתא

משיעורי הגאון רבי בן ציון פלמן שליט"א

לבטל שם כלי שמלאכתו לאיסור

הרוצה לבטל כלי שמלאכתו לאיסור צריך לעשות מעשה בגופו, כמש"כ הרמ"א בסי' ש"י גבי כוס של מעות שצריך לבטל מעשה הראשון שלא יוכל ליתן בו מעות ויפתחנו מלמעלה, ופי' הגר"א לפי דאתי מעשה ומבטל המחשבה דיחוד והמעשה שעשה בה מעיקרא שהניח בה מעות אבל במחשבה לחוד לא סגי לבטל מעשה, והעתיקו המ"ב בסי' כ"ו. ולפי' מי שקנה ארנק חדש ונתן את הישן לבנו הקטן לשחק בו, אכתי יש עליו תורת כשמי"א ואיסור הגדול לטלטלו כ"א לגופו ומקומו.

ובכלי שמשתמש בו פעם אחת לאיסור, כגון נר נשמה שעומד להדלקה חד פעמית ואח"כ זורק הפח לאשפה, שמעתי מהגראי"ל שטיינמן שליט"א דבזה מהני שיחודו לשימוש המותר והוי כלי שמל"ה, כיון שמתחילה עמד רק להדלקה פעם אחת ואח"כ בטל שם כלי שמל"ה ממנו, לכן בזה סגי ביחוד להיתר. (עמ' רס"ג)

יומא דהילולא – הגה"צ המשגיח רבי יחזקאל לוינשטיין זצ"ל נלב"ע י"ח אדר תשל"ד

ועדים אצל המשגיח

במשך תקופה ייסד הגה"צ ר' שרגא גרוסברד זצ"ל ועד קבוע של ראשי ורבני הישיבה וכן הגה"צ ר' ראובן מלמד זצ"ל והגה"צ ר' משה ברנשטיין זצ"ל אצל המשגיח זצ"ל, ורבנו ג"כ השתתף בועד.

והיו נוהגים לעשות 'עשירי קודש' שבכל יום עשירי מיוה"כ היו מתכנסים להתחזק בקבלות ובהרהורי מוסר [וראה לעיל גליון 14 מה שהבאנו בענין זה] (כת"ת).

מה דעת אביך

שח בן רבנו, הגאון ר' שרגא שליט"א, שבאחד הימים קיבל מכתב מקרוב משפחה מחו"ל שיבקש ברכה עבורו מהמשגיח לזש"ק, והלך למשגיח זצ"ל, והיה זה בערוב ימיו של המשגיח שכמעט לא הכיר את הבחורים, והגיש לפניו את הפתק, ואמר לו המשגיח אתה יודע שאני לא מברך בענין זה, [כי היה לו הנהגה מיוחדת בזה], ולמה באת אלי, ואז הוא שאל אותו. ומה אביך חושב ע"ז. והיה לחידוש אצלו שהמשגיח הכירו, וגם שרצה לדעת דעת אביו בענין זה. (מפי הגר"ש שליט"א)

צורת הזמנה

לפני הבר מצוה של הגאון ר' שרגא בן רבנו, הגיע רבנו להזמין את המשגיח, ואמר לו שהוא מזמין אותו מפני דרך ארץ, אבל הוא לא מבקש שיבוא בפועל כי הוא לא רוצה להטריח אותו, והמשגיח אמר שזה פעם ראשונה שמישהו מזמין אותו באופן כזה, ומרוב התפעלות שלח עם נכדו דורון לבר מצוה. (מפי הגר"ש שליט"א)

תפלותיו

מנהג רבנו היה שאת כל השמות שנתנו לו להתפלל עליהם, היה מעביר אח"כ עם הרבנית לבת של המשגיח שתיתן לאביה שגם הוא יתפלל עליהם. ובערב יו"כ תש"ך יומו האחרון של מרן הגר"י, שלח רבנו לבקש ממשגיח שיתפלל עליו, אך הוא מיאן להתפלל. והסביר רבנו שכנראה הגריש ר' חצקל ברוך קדשו שכבר א"א להתפלל עליו. (כת"ת) [וראה לעיל גליון 12 שהבאנו דברי הקהילות יעקב שיש ב' אנשים שיכולים לעזור בתפילתם הגר"י לוינשטיין זצ"ל ויבדלחט"א מרן רבנו שליט"א]

לשבור את הרצון

אמר רבנו שכלל היה בידו של המשגיח זצ"ל בהנהגת חייו, שכל אשר עשה, היה נגד הרצון הטבעי שלו, אם רצה לאכול – נמנע. ורק כשהתאבון חלף הלך לו, אז השביע נפשו, וכן בשאר עניניו. (ס' כאיל תערוג עמ' י"ב)

שיטת מרן הגאב"ד דבריסק זי"ע בענין לימוד המוסר

שח רבנו, שבעת שנתמנה לראש הכולל דפוניבז', קיץ תשכ"ה, בקשו המשגיח זצ"ל שישתדל להנהיג גם בכולל האברכים סדר קבוע ללימוד המוסר, כנהוג בישיבות, והשיבו רבנו, אילו הי' קיים כבר סדר שכזה הי' בידי לחזקו ולבססו, אבל אין בכוחי להתחיל להנהיג דבר חדש. ובשיחה שהתפתחה אז ביניהם אמר לו המשגיח זצ"ל, אתם הרי מתלמידיו של הרב מבריסק, והדעה הרווחת היא שהרב זצ"ל לא הי' מתומכי לימוד המוסר וכו', אבל דעו לכם, שכאשר יסד הרב זצ"ל את ישיבתו בירושלם, ביקשני שאצטרף לכהן כמשגיח בישיבה! (מפי בן רבנו - הגאון ר' משה שליט"א)

לא זרק בחורים

כידוע שרגיל רבנו לומר את חובת הזהירות מלזרוק בחור מהישיבה, וכפי שהתבטא: בימי לא זרקתי בחור מהישיבה! רק פעם אחת כשעשו עול וחוצפה נוראה שאין לה דמיון. והאריך בזה שצריך להרגיש על כל תלמיד שהוא כמו בנו ולשקול היטב עד כמה יכול לישאר בישיבה, ואכמ"ל. והזכיר רבנו שליט"א שהמשגיח רבי יחזקאל לוינשטיין זצ"ל היה מיוחד בזה שכמעט לא זרק שום בחור מהישיבה. (כת"ת)

העלון יוצא ללא מטרת רווח, ואפשר לצלם לזיכוי הרבים בלבד.

להערות הארות הוספות מנויים ורעיונות ניתן לפנות keailtarog@gmail.com

לתרומות הנצחות והפצה ניתן לפנות ל 0527680034 בשעות בין הסדרים

לעילוי נשמת הרבנית זלבה גולדה לוינ' ע"ה בת הר"ר פישל הכהן ז"ל

לעילוי נשמת האשה הצדקנית מרת הדסה ברכה בת ר' גרשון ע"ה

כאיל תערוג גליון 23 ויקהל תשע"ד

פנינים על פרשיות השבוע וענינא דיומא, ממרן רבן של ישראל רבנו
בעל האילת השחר שליט"א, מספריו הק' ומכתבי תלמידים

מתורת הפרשה

לא תבערו אש בכל מושבתיכם. (ויקהל לה, ג)

בגמ' יבמות (ו, ב) למדו מכאן לאיסור על ב"ד להעניש את החוטאים בשבת. וכי רבנו באילת השחר שם: הנה הרמב"ם בפכ"ד מהל' שבת ה"ו כתב דגם במלקות עוברים ב"ד בלאו זה. ובמג"א סי' שליט' ס"ק ג' תמה על זה דאיהו איסור יש במלקות. ורצה לומר שמא יהי' חולה, וקשה דזה אינו מכיון והרי אי"ז פסיק רישא. ועוד כתב שם שזה דין מיוחד גם כשאינו מלאכה. והקשו על הרמב"ם איך ילפינן מזה בשבת ק"ו דמקלקל בחבורה חייב מדאסר שריפת בת כהן, הא כאן האיסור הוא דין מיוחד בקיום עונש בשבת, דלכן גם במלקות עוברין בהאי לאו. ובאשל אברהם שם כתב דלמד פשט בירושלמי דאין דנין בשבת דכונתו דזה איסור מיוחד, אבל קשה איך פסק נגד הגמ' דידן. ויש לעיין להרמב"ם אם ב"ד נתנו מלקות בשבת אם לא נתקיים הדין, וצריך להלקות עוד פעם, או דנתקיים הדין אלא דב"ד עברו איסור. ולכאורה ע"כ נתקיים מלקות, דאלי"כ לא יצויר האי איסור, דהא אם כשהענישו לא יהי' ע"ז שם מלקות ב"ד, א"כ איך עברו על הלאו הא הו"ל כמי שהכה סתם יהודי שלא עבר איסור מחמת איסור שבת, ואפי' אם כ"מ דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני ומ"מ לקי דעבר אמימרא דרחמנא, זה רק כגון המקדש אלמנה דעצם מעשה הקידושין אסור ובוה שייך דעבר אמימרא דרחמנא, אבל כאן הא עצם ההכאה אינו אסור מן התורה מחמת שבת אלא דבתורת עונש ב"ד אסור, א"כ אם לא נתקיים מלקות הרי נמצא דהכה כמו כל א' מישראל שאינו ב"ד, דהא בכל א' מישראל אין האיסור דלא תבערו. ודין ב"ד עליהם הוא רק כשעשו דין שצריך ב"ד אבל אם לא קיימו דין מלקות לא שייך לומר דב"ד עשו זה, אבל אם נימא דנתקיים מלקות ע"כ עברו משום דהא עשו מעשה עונש של ב"ד.

וכיון דחזינן דנתקיים בזה מלקות, הרי דכשב"ד עושים מה שאסור להם לעשות מ"מ דין ב"ד עליהם, וצ"ע דהא ב"ד כשעושים עבירה פסולין לדון, ואין עליהם שם דיינין, וא"כ למה נתקיים מלקות. אמנם אם אין עליהם דין ב"ד נמצא דלא עברו, וחוזר חלילה. ועי' במש"כ הגר"ח בהל' עדות פ"כ הל"ב דאם הווימו העדים נמצא דלא הי' קיום מלקות בפני ב"ד ע"ש. אמנם אי"ז דומה לכאן, דהתם לא הי' חייב אליבא דאמת מלקות, משא"כ כאן דהי' מחויב מלקות רק שהי' אסור להלקותו בשבת.

ויעש את הכיור נחשת ואת כנו נחשת במראת הצבאות אשר צבאו פתח אהל מועד. (ויקהל לח, ח)

כ' הגר"א שטראוס שליט"א: בשו"ע או"ח סי' קמ"ז סע' א' בהג"ה ואין לעשות מפות לספר תורה מדברים ישנים שנעשו בהם דבר אחר לצורך הדין. ובמגן אברהם סק"ה כתב ועוד נראה לי דוקא כמות שהן אסור להשתמש בהן אבל אם שינה צורתן ועשה מהן כלי אחר שרי, דהרי הכיור נעשה ממראות הצבאות.

והקשה הגר"א שליט"א דהא קול מראה וריח אין בהם משום מעילה (עיין פסחים דף כ"ו), וא"כ מראות הצבאות דנעשו לראות בהם, הרי ההשתמשות שהשתמשו במראות אינו נחשב כלום, דהרי לראות במראה זה כמו לראות מראה של בנין הקדש, שאין במראה משום מעילה כשנהנה מההסתכלות של מראה הקדש, וא"כ הי' אין בראיה במראה שום השתמשות במראה, וליכא להוכיח ממראות הצבאות דשינוי צורת הכלי יתירו למקדש, דשאני מראות הצבאות דלא שימשו מעולם לתשמיש של חול דהא הסתכלות במראה הרי זה גדר של מראה דאין בו משום מעילה. (וכן הקשה התורה תמימה כאן. ובטעמא דקרא הוצאה חדשה).

ותירצתי להגר"א שליט"א דהא דמראה אין בו משום מעילה היינו במסתכל בחפץ של הקדש ונהנה מראיתו הדבר, ואינו נוטל בידו, אבל אם יקח בידו מראה ויסתכל בה ויביט בה אנה ואנה, הרי זה ההשתמשות שעושים במראה, וזה נחשב שימוש גמור, שהרי זה שימוש לקחת המראה ולהתבונן בצורתו אנה ואנה, ושפיר הוכיח המג"א ממראות הצבאות דאם שינו אותו רשאי להשתמש בו למקדש. ומצאתי שכיסוד הזה כתב האו"ש בפ"א שבת לענין קול, דאף דקול אין בו מעילה אם יקח שופר של חבירו לתקוע בו הרי חבירו יכול לעכב על ידו שלא לתקוע ולכן אם נטל שופר של הקדש ותקע בו מעל, וכן כשלוקח כלי שיר של הקדש ומנגן בו ודאי מעל, אבל אם הכלי שיר מנגן לצורך הקדש והוא שומע ומכוין ליהנות אין בו משום מעילה, דכיוצא בזה לא שמענו שיעכבו האדם שלא לשמוע מכלי שיר שלו ולכן בהקדש ליכא מעילה, וכן כתב בקה"י נדרים סי' מ"ד בשם הפר"ח והכפ"ח וביאר דבריהם דהשתמשות בחפץ לעשות קול מיקרי שפיר הנאה מהחפץ עיי"ש. ואשר לפ"ז נראה דכן הוא לענין מראה, דאם לוקח מראה ומחזיק בו לראות את עצמו זה נקרא השתמשות בגוף החפץ אף שהשתמשות עצמה אינה אלא שרואה את עצמו ואין בראיה זו משום מעילה, ומובן היטב דברי המגן אברהם. אלא שחזר וטען הגר"א שליט"א דדברי האו"ש נאמרו כשלוקח שופר של אחר ותוקע בו, דאז הוא דאמרינן דהלקיחה שלוקח מחבירו עם ההשתמשות שתוקע בו נחשב כהשתמשות בחפץ, אף שקול אין בו מעילה, אבל בגוונא דאייירי ביה המגן אברהם שאדם לוקח כלי של עצמו ורואה בו, או שלוקח כלי שיר של עצמו ותוקע בו אין זה נחשב כהשתמשות, דהרי בלקיחה לא עביד ולא מידי דהרי הכלי של עצמו והראיה שמסתכל במראה אין זה השתמשות, והדרא קושיא לדוכתא על המג"א דכיון דקול ומראה לית ביה משום מעילה א"כ ליכא ראיה ממראות הצבאות לשאר כלים דמותר לעשותם קודש ע"י שינוי. (נאות אפרים, ועד"ז באילת השחר במהדורה חדשה כאן בקצרה)

ענין בפרשה – שמירת שבת

לא להנות ממעשה שבת

שח לנו הרב יעקב נטע בעק שליט"א שבעת שלמד עם רבנו בישיבת עץ חיים במונטרי, באחד השבתות נכבו הנרות בחדר אוכל של הישיבה, והביאו גוי שידליק אותם, וזה היה שלא כדין. ורבנו שהיה בחור אז הגיע לסעודה, ואכל ושהה שם וכל הזמן היו עיניו עצומות כדי שלא ינהנה ממעשה שבת.

לא נהנה מחשמל בשבת

בשבת קודש חיי שרה תשס"ט, נשאר בטעות חיבור לחשמל הרגיל בבית רבנו שליט"א [ולא הודיעו לו מכך]. אחרי הסעודה, כשנתיישב רבנו ללמוד כהרגלו, אירע מילתא דלא שכיחא כלל, שנרדם ארוכות ע"ג הסטנדר. וכשסיפרו דבר זה למרן הגרמ"ק שליט"א אמר שבדאי זו הסיבה שנרדם, כדי שלא ילמד לאור החשמל. [ושאלו את הגרמ"ק האם היו צריכים לספר לו על כך, אמר הגרמ"ק מכיון שהוא רוצה להחמיר בזה, היו צריכים להודיע לו] [מנחת תודה עמ' רי"ד].

השבת שהצילה

בעת ששהה רבנו בארה"ב בבית הנגיד ר' שמעון גליק שליט"א סיפר לו ר' שמעון שאחד מידידיו - יהודי שאינו שומר תורה ומצוות שרוי בצרה גדולה, ואולי כדאי שאקרא לו שרבנו ישוחח עמו, והסכים רבנו ואמר כיון שיהודי בצרה, אני אלך אל ביתו ונשוחח איתו שם. כשהגיעו לשם אמר לו אותו יהודי שלצערו הגדול אמנם אינו שומר תורה ומצוות, אבל כעת בתו עומדת לינשא רח"ל לגוי, וחיינו אינם חיים בגלל זה, וניסה את כל הדרכים להניא אותה מזה ולא הצליח.

אמר לו רבנו תתחיל לשמור שבת ואז הכל יסתדר, וסיכם איתו שילמד ספר של קיצור הל' שבת, וכך הכל יסתדר. ואכן התחיל הנ"ל ללמוד הלכות שבת ולשמור שבת, ולא עברו כמה ימים, והחתן נסע באחד הימים על אופניו במרוצה ונפל לתוך הנהר וטבע ומת. וכשנשאל רבנו כיצד לקח את האחריות על זה, אמר: האם אני ברכת, השבת ברכה, כי היא מקור הברכה. (כת"ת)

מסירות נפש לשמירת שבת

הרבנית שטיינמן ע"ה בעת מלחמת העולם השניה כשהנאצים ימ"ש פלשו לצרפת ושלטתם היתה מלאה וכל איש או אשה יהודים אשר נמצאו ברחובות צרפת שלא במסגרת עבודה מורשית ע"י הנאצים היה אחת דינו להישלח ברכבות המוות לאחת ממחנות ההשמדה. אחת המתפרות הגדולות בפריז קבלה את אישורה של הממשלה להעסיק במסגרת נשים יהודיות, וכך נשים רבות מצאו מקלט מפני הנוגשים הגרמנים, ואחת מבין אותן הנשים היתה הרבנית שטיינמן ע"ה בצעירותה בטרם נישאה לרבנו שליט"א.

והנה קרה דבר. הוכרז ע"י המנהל הראשי כי העבודה תימשך בכל ימות השבוע, כולל שבת. מנהל העבודה שם לב כי ישנה איזושהי תסיסה בין הנשים היהודיות, לאחר ברור קצר העלה כי הנשים מסרבות לעבוד בשבת. מיד קם והכריז בקול תקיף: אשה שאינה מעוניינת לעבוד בשבת, שתקום עתה עם מזוודתה בידה, ותצא מהמפעל כמפוטרת מהעבודה! הנשים היהודיות שידעו היטב משמעותה של עזיבת העבודה, כמעשה התאבדות, טבעי הדבר שהעדיפו לשתוק ולשוב לעבודה, אך להפתעת כולן נערה אחת לא שבה לעבודתה, אלא החזיקה בידה מזוודה, וצעדה בביטחון לכוון פתח היציאה. לשאלת המנהל: לאן פניך מועדות, ומדוע? - אינני רוצה לחלל את השבת, השיבה הנערה, וע"כ עוזבת אני את מקום העבודה הזה. המנהל הנוכרי, שהתרגש מאומץ ליבה של הנערה, לא יכל להסתיר רגשותיו, ופנה לעבר הפועלות, אתן כולכן תמשכנה לעבוד בשבת, מלבד נערה זו, שהוכיחה דביקותה לדתה באומץ בלתי יאומן, משחרר אני אותה מכל עבודה בשבת! אותה נערה היתה הרבנית שטיינמן ע"ה, שנתפרסמה באהבת ה' הגדולה שהיתה לה, וסיפורים של מסירות נפש נכרכו בחייה. (בנאות דשא עמ' קצב. קו' צדיק כתמר יפרח בשם רבנו)

שכר שמירת שבת

כששהה רבנו בארה"ב, תינו אנשי לייקווד לפנינו את מר ליבס, שבכל יום יש צרות חדשות ומשונות ואסונות רבים פוקדים אותם, רח"ל. בסוף שיחתו בהיכל הישיבה אמר רבנו: שבת היא מקור הברכה, חז"ל הבטיחו ששבת קודש מביאה ברכה לעולם, תתחילו לקבל שבת חצי שעה קודם, תכניסו את שבת המלכה הביתה, יחד איתה תבוא גם הברכה, והאסונות יסתלקו. ההבטחה היתה ברורה. זה פלא, במוצאי שבת צלצל ראש ישיבת לייקווד הגר"מ קוטלר שליט"א ואמר, בכל שבת יש שלושים ארבעים קריאות הצלה וידי המתנדבים עמוסות. אולם בשבת זו כמעט שלא היו קריאות. שבת שקטה עברה על לייקווד ב"ה, שיחו בכל נפלאותיו. (כת"ת)

לא נוגע בזקנו

עד לפני כארבעים שנה היה רגיל רבנו לאחוז בזקנו בשעה שלומד, ועלה לו חשש שמא מתוך ההרגל יגיע גם בשבת, וחי' יתלש ממנו קצת. ולכן מני אז מקפיד רבנו לא לגעת כלל בזקנו גם בימות החול. (מפי בנו הגר"מ שליט"א)

מכתב רבנו שליט"א להקדים זמן קבלת שבת

לאחינו בני ישראל שלום וכל טוב סלה.

באתי לעורר על קדושת שבת אשר היא מאד חמורה, ומצד שני אפשר לזכות על ידי שמירת דיניה מאד.

כרגיל אנשים קרוב לשקיעת החמה בערב שבת מאד לחוצים, ובאים לידי קטטות, וכן מבואר גיטין נ"ב ע"א וברש"י שם, ולפעמים גם מתוך לחץ נכנסים לעשות דבר האסור אחר שקיעתה של החמה, אשר זה מאד חמור!

טוב מאד להתרחק ולמנוע מלעשות דברים האסורים בשבת חצי שעה לפני השקיעה, באופן שלא יקרה חלילה שיכולים לעבור אחרי השקיעה, ושכר עושיה אין לשער.

חייזקו בזה ותזכו לכל טוב ברוחניות ובגשמיות.

נ"ב: מקומות הנוהגים לקבל שבת ארבעים דק' קודם השקיעה ינהגו כמנהג המקום.

כ"ב לאדר שני תשע"א לפ"ק. - אהרן י' לייב שטיינמן

ג"א מצטרף נסים קרליץ. בעז"ה ג"א מצטרף לדברים נכונים וברורים אלה חיים קניבסקי. הנני מצטרף להנ"ל יוסף שלו' אלישיב

הלכתא רבתא לשבתא

משיעורי הגאון רבי בן ציון פלמן שליט"א

מים שיוצאים מהמזגן

לענין מזגן המוציא מים אמר הגראי"ל שטיינמן שליט"א דהוה מוקצה שהרי המים נוצרים בשבת והוה נולד, ואם רוצה להניח כלי בשבת כדי לקבל המים היוצאים מהמזגן אסור דהוי ביטול כלי מהיכנו כיון דעי"ז לא יוכל אח"כ לטלטל את הכלי שהמוקצה מונח שם וכדאיתא בשבת דף מ"ב ב' דאין נותנין כלי תחת הנר לקבל בו את השמן מפני שהוא מבטל כלי מהיכנו, וכ"פ השו"ע בסי' רס"ה ס"ג. ואף שהיה מקום להתיר לעשות כן, מפני שלאחר שהמים יהיו בכלי יהיה מותר לטלטל משום דהוה כגוף של רעי, אי אפשר לומר כן, חדא דאין עושין גוף של רעי לכתחילה כדאיתא בסי' שלי"ח, ועוד דמאן יאמר לן דזה הוה גוף של רעי והרי אין המים מאוסים כלל. (עמ' רס"ח)

יומא דהילולא – מרן הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל נלב"ע כ' אדר א' תשנ"ה

לא תרדה בו בפרך

סיפר מרן הגרש"ז אויערבאך זצ"ל שסיפר לו רבנו יבדלחט"א שפעם היתה פגישה חשובה וגורלית באירופה, באיזה ענין של כלל ישראל, והיו שם כמה גדולי ישראל, ובקשו גם ממרן החזון איש שיבוא, והגאון רבי אלחנן וסרמן ביקש ממרן ז"ל שיאמר דבר תורה, ואמר לו ר' אלחנן שמבקש ממנו שיאמר אע"פ שידוע שקשה לו לדבר בפני אחרים, מ"מ בדברי תורה אין איסור של לא תרדה בו בפרך, וענה לו מרן ז"ל מנין לך שאין לא תרדה בו בפרך בדברי תורה, ואעפ"כ אמר מרן ז"ל איזה קושיא שהיתה לו בתוס' ביבמות. ואמר מרן הגרש"ז, שמעתה יש לפנינו פלוגתא בין הגראי"ל לחזו"א אם יש איסור לא תרדה בו בפרך בד"ת, וא"כ איך עלינו לנהוג. ורצה לומר דבאמת אין בזה פלוגתא בזה, אלא כל אחד דיבר לפי דרכו, שהגראי"ל וסרמן שהיה רגיל במסירת שיעורים ממילא אצלו לא היה חשש שלא לא תרדה בו בפרך לומר דבר תורה. אמנם החזון איש שלא היה רגיל לדבר בציבור, אצלו היה עבודת פרך לעשות זאת (ס' מעדני שלמה הלכות והליכות מהגרש"ז עמ' קנ"א).

בכמה וכמה פעמים שדן רבנו שליט"א בענייני הלכה, נושא ונותן טובא בדברי מרן הגרש"ז זצ"ל, ונציג כאן מעט מהמו"מ שבכת"ת

נסיעה עם נהג חילוני במוצאי שבת

אמר רבנו: בדברי השו"ע סימן רצ"ט סעיף י' שכתב שאסור לעשות מלאכה קודם הבדלה ודנים איך מותר ליסוע עם נהג או להעסיק פועל שאינו שומר תומ"צ מאחר שלא הבדיל במוצאי שבת והגר"מ פיינשטיין זצ"ל ס"ל דכיון שלא קיבל שבת אין אצלו ענין הבדלה וזה חידוש דוכי אחד שיחזור בתשובה בשבת אין לו דין הבדלה.

ואומרים שהגרש"ז אויערבאך זצ"ל כשהי' נוסע במוצ"ש עם נהג שאינו שומר תומ"צ הי' אומר לנהג בכניסתו לרכב שבוע טוב בכדי שיענה לו בחזרה, אבל לכאורה זה לא מועיל לצאת יד"ח הבדלה דהא ענין הבדלה זה להזכיר הבדלה בין קודש לחול ובפסחים ק"ד א' איתא סדר הבדלות היאך אומר המבדיל בין קודש לחול וכו', והאומר שבוע טוב היינו דאומר שעכשיו יום חול אינו נחשב הבדלה. (ימלא פי תהלתך תפילה עמ' שכ"ו) [א"ה, ראה הליכות שלמה תפלה עמוד י"ג בשם הגרש"ז שצריך לומר ברוך המבדיל בין קודש לחול, אלא דהגרש"ז הידר לעצמו לומר לנהג שבוע טוב כדי שיענה לו בחזרה, ומ"מ עדיף שישתדל שהנהג יאמר את נוסח ההבדלה עיי"ש].

דין מוחק במדליק סגריה

אמר רבנו: הביאו שהגרש"ז זצ"ל כתב שדין אשו משום חציו אינו סיבה לקבוע שמי שהדליק סגריה ואח"כ האש בוערת במקום האותיות שיהא זה נחשב למוחק, והיינו דס"ל דיש לחלק בין אשו משום חציו בין נזיקין למלאכות. אמנם שם אין ברור בכלל שנחשב מוחק, וגם אם יעשה הרוח בפיו ללבות האש כדי להתפשט ותשרוף האותיות, שאין זה צורת מלאכת מוחק, שמכלה גם את הנייר, וגם האותיות וכו'. (אילת השחר שבת עמ' שצ"ב עיי"ש)

הזמנת חילוני ביום טוב

במס' ביצה כ"א א' דרשין מקרא דכתיב הוא לבדו יעשה לכם, לכם ולא לכלבים לכם ולא לעכו"ם וכתב המ"ב בסי' תקי"ב סק"ב בשם האחרונים דלצורך מומר לעבודת כוכבים, או למחלל שבת בפרהסיא דדינו כעכו"ם לכל דבריו, נמי אסור לבשל או לעשות מלאכה אחרת עבורו, דדינו כעכו"ם אף לענין זה ע"ש. והנה לפ"ז המומר עצמו ודאי דאסור לו לבשל לצורך מומר אחר, דהא מחויב הוא בכל המצות כישראל, ואיהו נמי מוזהר בזה משום לכם ולא לעכו"ם, אבל יש להסתפק אם מותר לו לבשל ולעשות מלאכה לצורך עצמו דהא לחומרא דינו כעכו"ם והרי הוא כמבשל לצורך עכו"ם, או דכלפי עצמו ממ"נ לא שייך לאסור, וצ"ע. ונ"מ ג"כ אי שרי לן לתת לו רשות לבשל באש או בגז שלנו לצורך עצמו. והגראי"ל שטיינמן שליט"א אמר דפשוט שהמומר כלפי עצמו ודאי מותר לו לבשל, שהרי גם הוא מחויב בסעודת יו"ט, דהא חייב בכל המצות כישראל, וא"כ בודאי דהותר לו לבשל לצורך אוכל נפש ושמחת יו"ט שלו, וה"נ שרי לן לתת לו רשות לבשל בגז שלנו.

והקשה דלפי"ז הי"נ מסתברא דכשם שמותר לו לבשל ביו"ט לעצמו, כך מותר לישראל אחר לבשל עבורו, דאם התירה תורה מלאכת או"נ עבורו מאי נ"מ אם הוא מבשל או שאחרים מבשלים לו, הא גם הוא כישראל ומי"מ הותר לצורך סעודת יו"ט שמחויב בו ככל ישראל, וא"כ תיקשי ע"ד המ"ב שכתב שאחרים אסורים לבשל עבורו, וצ"ע. (שלמי תודה עמ' ר"א)

וחי"א שליט"א עלה בחיי חיותו של מרן הגרש"ז להציע לפניו הערה זו בשם רבנו, והשיב לבאר דעת האחרונים דהרי החילוני אינו מכין לשם מצוה וא"כ אינו מקיים בזה שמחת יו"ט וממילא אסור לבשל בשבילו. וכשחזר הנ"ל ואמר את הדברים לפני רבנו שליט"א העיר דאטו כל אדם מכין באכילתו לשם מצות סעודת יו"ט, ואפ"ה שפיר מתקיימת המצוה בכך, וא"כ מה בכך שהוא חילוני ואינו מכין למצוה, הרי סו"ס כשיאכל יקיים המצוה. (כת"ת) [א"ה, וראה קובץ שיעורים ח"ב סמ"ז או י"ד] דאפיקורס שאכל מצה לא יצא, ודעת מרן הגרש"ז בהליכות שלמה פסח עמ' רצ"ב דעכ"פ בדבר שאינו ניכר מצד עצמו למעשה מצוה כלולב ומצה ושופר וכדו', הדין עם הקו"ש, עיי"ש, משא"כ בישראל כשר, אף אי נימא דלא קיים המצוה, הרי מעולם לא נאסרה מלאכת או"נ עבורו].

רבית בבנקים ובחברה בע"מ

כשפירסם מרן הגרש"ז צ"ל מאמר בענין ריבית בבנקים בקובץ הנאמן שנה ט"ו כה תשרי תשכ"ג [ונדפס אח"כ במנחת שלמה קמא סי' כ"ח], שעורר מו"מ גדול באהלי תורה, העמיק רבנו שליט"א עיונו בדברי מרן הגרש"ז, ורשם הערותיו על הגליון. ואמר רבנו בענין זה: דעת מרן הגר"מ פיינשטיין צ"ל דאין בזה כלל איסור, ודעת מרן הגרש"ז צ"ל דיש לומר שאינו אלא איסור דרבנן [ברבית שהבנק נותן לבעל החשבון, משא"כ ברבית שבעל החשבון מתחייב להבנק עיי"ש דנוטה שהוא רבית דאורייתא], אמנם לדעתי הוי איסור דאורייתא. (כת"ת)

הספד מרן הגרש"ז על זוגתו הרבנית ע"ה

כשנתפרסמו דברי הגרש"ז צ"ל בהלויית זוגתו הרבנית [מוצש"ק י"א טבת תשד"מ] שאינו צריך לבקש ממנה מחילה, הואיל וחיו כפי שהתורה ציותה, והגיעו הדברים לאזני רבנו, חקר ודרש לשמוע הדברים מעדים נאמנים, וכשנתברר לו שאכן כך אמר, ה' אחוז התפעלות והתרגשות, עד היכן הדברים מגיעים. [ובהלויית זוגתו הרבנית תמר ע"ה (כ"ה סיון) אמר רבנו: איני רואה צורך לבקש ממנה עכשיו מחילה, כי הרי כבר בקשתי בעיוה"כ, ומאז לא ציערתי אותה ח"ו אך בכל אופן מנהג העולם הוא לבקש ולכן אבקש ממך גם עתה מחילה]. (כת"ת)

לעת פטירתו

וביום אשכבתיה דמרן הגרש"ז צ"ל הודיע לו הרה"ג ר' נחום גליק שליט"א על זמן ההלוויה שנקבע ל11 בבוקר בירושלים, ואמר רבנו חושבני מה נעשה עם השיעור לתלמידים בבוקר? וסיפר לו ר' נחום שבעת שכשנפטר זקנו הגרש"ז זלזניק צ"ל ראש ישיבת עץ חיים, בא וסיפר למרן הגרש"ז דבר זה, ואמר לו הגרש"ז מה נעשה עם השיעור? אלא אני יבוא עם התלמידים. וענה רבנו שליט"א שאכן כך אעשה, והקדים רבנו את שיעורו והפסיק באמצע השיעור והורה לכל תלמידיו לנסוע ללויה, ורבנו הצטרף ונסע עמהם, [ובחזור הבחין בו מרן הגרא"מ שך צ"ל וקראו לשוב עמו ברכב לב"ב].

ובעת שהגיע לנחם את האבלים **ישב שם זמן ממושך מאוד יותר מהרגלו**, ואמר שכיון שלא הכיר דיו את הגאון הנפטר צ"ל, רוצה לשמוע ולהכיר דרכיו והנהגותיו הגדולים. וכמו שמרגלא בפומיה דרבנו בהספדיו, שהעיקר הוא להבין את ה"הפסד" בפטירת הנפטר, וללמוד מדרכי הנפטר. (כת"ת)

לזכות להתעלות

כשנפטר מרן הגרש"ז אמר הגאון רבי אפרים שטראוס שליט"א לרבנו: ייתי לנו תלמידי מרן הגרש"ז בישיבת קול תורה, שעיי ששהינו במחיצתו ונהנינו לאורו ודאי השפיע הדבר עלינו רבות, אמר לו רבנו: האם כל אלה שהיו במחיצת החפץ חיים נתעלו יותר מאחרים, והאם הבעלי בתים של שכונת שערי חסד בה התגורר הגרש"ז צ"ל כל ימיו, לקחו חתנים ת"ח יותר מאחרים, אלא מי שמכין את עצמו לקבל מהרב הוא זוכה באמת להתעלות, **אבל מי שסתם שוהה במחיצתו בלי התבוננות, הוא לא יתעלה כלל.**

שקידה אמתית בתורה

כשנסבה פעם השיחה בבית רבנו שליט"א על מעלת ומצות ההספד על חכם, אמר רבנו: היום לא מצוי כ"כ שיתעוררו הבריות באמת מההספדים, לילך בארחותיו ובדרכיו של הנספד. ואמר חכ"א לפניו שהוא הרגיש בעצמו התעוררות מההספדים על מרן הגרש"ז, ושאלו רבנו שליט"א, כגון מאי, ואמר, כגון ממה שסיפר תלמידו הקרוב הגאון ר' יהודה עדס שליט"א, שכידוע ה' להגרש"ז חדר מיוחד בירכתי שכונתו "שערי חסד" ששם התבודד בלימודו ולא קיבל שם שום אדם, ופעם ה' להגר"י ענין נחוץ ביותר, ושיער בדעתו שבודאי מותר לו להכנס לשטוח הענין, והקיש על הדלת, אולם כשפתח לו הגרש"ז הדלת וראהו, גער בו ואמר, הגם אתה?? גם הקרובים ביותר רצוני שלא יפריעוני כאן!! כששמע זאת רבנו אמר **שאכן עובדא כזו מעוררת ביותר לדעת מהי שקידה אמתית בתורה.**

העלון יוצא ללא מטרת רווח, ואפשר לצלם לזיכוי הרבים בלבד.

להערות הארות הוספות מנויים ורעיונות ניתן לפנות keailtarog@gmail.com

לתרומות הנצחות והפצה ניתן לפנות ל 0527680034 בשעות בין הסדרים

לעילוי נשמת הרבנית זהבה גולדה לוינ ע"ה בת הר"ר פישל הכהן ז"ל

כאיל תערוג

תוספת לגליון 23 תשע"ד

פנינים על פרשיות השבוע וענייני דיומא, ממרן רבן של ישראל רבנו
בעל האילת השחר שליט"א, מספריו הק' ומכתבי תלמידים

תוספת שבת

הנה כבר הבאנו בגליון 1 דברים מרבנו במעלת השבת והחשיבות להוסיף בשמירת שבת, והננו להציג כאן עוד הרחבת דברים מרבנו שליט"א בענין זה

שיחת חיזוק שמסר רבנו לבני קהילת שליכער' שקיבלו על עצמם להתחזק בענין זה לאחר סילוקו של חברים הרב אברהם טייטלבוים זצ"ל [וכל הנוכתב בכתב מוטה הוא תוספת דברי רבנו במקומות אחרים].

זוכה לעשירות

מורי ורבותי, כפי ששמעתי במשך השנה שעברה כבדו את השבת בזה שהקדימו להכניס את השבת, לכן נרחיב קצת במעלת המכבד את השבת. הנה הגמ' אומרת בשבת דף קי"ט ע"א בעא מיניה רבי מרבי ישמעאל ברבי יוסי, עשירים שבארץ ישראל במה הן זוכין, מה היא הזכות שעל ידה זכו לעשירות... ושבשאר ארצות במה הן זוכין, אמר לו בשביל שמכבדין את השבת. דאמר רבי חייא בר אבא פעם אחת נתארחתי אצל בעל הבית בלודקיא, והביאו לפניו שלחן של זהב משוי ששה עשר בני אדם, שהיה השולחן כבד כ"כ שבשביל לשאת אותו היה צריך שש עשרה בני אדם, ושש עשרה שלשלאות של כסף קבועות בו וקערות וכוסות וקיתוניות וצלוחיות קבועות בו, ועליו כל מיני מאכל וכל מיני מגדים ובשמים, וכשמניחים אותו אומרים לה' הארץ ומלואה, וכשמסלקין אותו בגמר הסעודה אומרים השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם. אמרתי לו לאותו הבעל הבית בני במה זכית לכך. אמר לי קצב הייתי ומכל בהמה שהיתה נאה אמרתי זו תהא לשבת. **הוא כיבד את השבת ולכן זכה לכזו עשירות מופלגת.** אמרתי לו אשריך שזכית וברוך המקום שזיכך לכך. רואים כמה זה גדול, עד כדי כך, שהרי יש הרבה מצוות בתורה, יש מצוות ציצית מצות תפילין ועוד מצוות גדולות, ובכל זאת חז"ל לא אומרים שהם מביאים לעשירות. ואע"פ שבדרך כלל הקב"ה לא משלם שכר בעולם הזה, אלא הצדיקים מקבלים את השכר לעולם הבא, וכאן ג"כ בודאי שמקבל שכר גם בעולם הבא, אבל משמע כי אפילו שמקבל גם בעולם הבא אבל זוכה גם בעולם הזה שכר גדול, ועשירות כזו מופלגת לא יכול להיות רק בזכות שמכבד את השבת. כמו שרואים שזכה לעשירות כזאת מופלגת. [ואני לא אומר שכל אחד צריך לשאוף לזה להיות כזה עשיר מופלג, מספיק אם יהיה לו פרנסה] אבל רואים עד כמה חשוב שבת, מה שבשום דבר אחר לא מצינו כ"כ, רק בשכר שמכבדין את השבת. [א"ה וראה ברמב"ם הלכות שבת פ"ל הטי"ו "וכל השומר את השבת כהלכתה ומכבדה ומענה כפי כוחו, **כבר מפורש בקבלה שכרו בעולם הזה** יתר על הצפון לעולם הבא וכו'].]

[ובאילת השחר שם העיר רבנו: שצע"ק א"כ למה בריש פאה גבי דברים שאדם אוכל פירותיהן בעולם הזה והקרן קימת לעולם הבא לא חשיב גם כבוד שבת, דודאי האיש הזה יהי' לו שכר גם לעולם הבא, דהא אמר לו ר' חייא בר אבא אשריך שזכית, ואם עי"ז לא יקבל לעולם הבא, איך זה אשריו. [ומסתבר נמי שמלבד העשירות יהי' לו גם בריאות דבלי בריאות אין לו הנאה מהעשירות וגם זוכה לבנין רבנן עבור כבוד שבת כדאיתא לעיל כג, ב, וא"כ מקבל גם עוה"ז]. ואולי הואיל ושכר שבת הוא גדול מאד ואי"ז דומה לשאר דברים השנויין במשנה שם שאוכל פירותיהן בעולם הזה. **שהשבת שכרה מופלג הרבה מהם**, כמו דחוינן בגמ' כאן שקיבל עשירות מופלגת שאין בדומה לה בשאר המצוות].

מפסיק הגיהנום משעת ההכנה

עוד ראיתי, שהחפץ חיים מביא בספר שם עולם (ח"א סוף פ"ד) בשם גדול הדור אחד שרוצה לחדש חידוש גדול מאד, הרי הכלל ידוע שאדם שמר שבת, אפילו אם יש לו ח"ו עבירות שצריך לקבל עליהם גיהנם, בשבת לא דנים אותו, כיון שהי' שומר את השבת, וכמה שהי' שומר יותר שבת הכל נחשב לו. דהנה הטור או"ח סימן רצ"ה כתב שאומרים במוצ"ש סדר קדושה לפי שהוא זמן חזרת רשעים לגיהנם ששבתו בשבת ועל כן מאריכין בעניני תפלות כי ממתניין להם עד שיסיימו כנסיה אחרונה של ישראל תפלתם. ובספר יסוד ושורש העבודה כתב בשם ספר התנין אם נשמתו של אדם בגיהנם בכל יום שישי מוציאין אותה מגיהנם בעת שהי' רגיל בעוה"ז לשבות וכן בתוספת מקודש על החול במוצ"ש המאחר מאחרין אותו שלא להכניסו לגיהנם והממהר ממהרין אותו להכניסו עכ"ל. ומביא החפץ חיים חידוש מגאון אחד עוד יותר, שמהזמן שמתחיל לעסוק בצרכי שבת, ואפילו ביום שישי בבוקר, יוצא כבר מגיהנם. ובפשטות מבינים שבזמן שקרוב לשבת נחשב כבר שבת, ומפלג המנחה יש כבר סברא שנחשב כמו שבת, אבל בבוקר? והוא אומר שאפילו בבוקר, כיון שהתחיל להכין צרכי שבת כבר לא יהיה לו גיהנום. והחפץ חיים מביא את זה, משמע שזה דבר המתקבל על הדעת, אפילו שלא מצינו את זה בגמ' ולא במדרשים, בכל זאת מזה שהוא מביא את זה משמע שיתכן אפילו השכר הזה, אדם שיש לו ח"ו עבירות, והוא צריך להיות בגיהנום, ואולי אפילו שנים עשרה חודש, בכל זאת כיון שהתחיל מיום שישי בבוקר לעסוק בצרכי שבת, לא יהי' לו כבר גיהנום מהזמן ההוא, עד כדי כך! **ואין לשער ולתאר את הריח לזכות להיות אפי' רגע אחד פחות בגיהנם.**

[ימלא פי תהלתך תפילה עמי שפ"ג] ולמה לא מצינו בשאר מצוות כאלה דברים, רואים ששבת זה מיוחד!

חביבות השבת

עוד מצינו בשבת דף ל"ג מביאה הגמ' את הסיפור שרבי שמעון בן יוחאי היה במערה שנים עשרה שנה, ואחרי זה כשיצא כל דבר שראה מיד נשרף, שהיה אומר האידן מניחין חיי עולם ועוסקין בחיי שעה, ויצאה בת קול חזרו למערכתכם אתם רוצים לשרוף את העולם וחזרו למערה וישבו שם עוד שנה, אחרי שנה יצאו, וכבר נחה דעתו של רבי שמעון, אבל בכל זאת עדיין לא נחה דעתו לגמרי כנראה, וכשראה יהודי זקן רץ עם שני חבילות הדסים לכבוד שבת כדי להריח בהם, שאל אותו למה שנים, אמר אחד כנגד זכור ואחד כנגד שמור, אמר לו רבי שמעון לרבי אלעזר בנו ראה כמה מחבבין ישראל את המצות, ואז נח דעתייהו. כשראה יהודי מניח תפילין לא התפעל, כשיהודי לובש ציצית לא התפעל, רק ממה התפעל, כשראה יהודי מחבב את השבת, היות ויהודי שם שימת לב מיוחדת לכבד את השבת זה כ"כ שוקל שכבר נחה דעתו, כיון שבזה רואים שמחבבין את המצות, ונרגע, וקודם לכן לא היה כ"כ מרוצה, אע"פ שראו שאר מצות בכל זאת לא היה מרוצה. א"כ איזה אושר שיש לאדם אם הוא יכול לכבד את השבת, אושר שאי אפשר לתאר. (וכמה פעמים ביאר רבנו את דברי הגמ' באופ"א)

לימוד הלכות שבת

וצריך להוסיף מה שכתב היערות דבש בחלק ב' דרוש ג', ומובא בהקדמת המשנה ברורה להל' שבת, וז"ל ובפרט בענין שבת קודש אשר הזהרתי ואמרתיו כל פעם ופעם, מי שלא למד הלכות שבת על בורים פעמיים ושלוש, לא יוכל להמלט שלא יקרה לו חילול שבת, הן דאורייתא, והן דרבנן, וענין שבת הוא מאוד לנו למחסה בגלות. עכ"ל.

רואים עד כמה זה חשוב, ובאמת היה רצוי מאוד שילמדו הלכות שבת, כמו שכותב היערות דבש שמי שלא למד הלכות שבת על בורים פעמים ושלוש לא רק פעם אחת אלא אפילו פעמים ושלוש, לא יוכל להמלט שלא יקרה לו חילול שבת הן דאורייתא הן דרבנן אפילו איסור דאורייתא. א"כ הכבוד שבת הכי גדול שיהיה, שמלבד שיקדימו להכניס את השבת, ילמדו ג"כ הלכות שבת לקיימה כהלכתה, ולכל הפחות פעמים ושלוש, כמו שאומר היערות דבש ולחזור על זה, זה דבר גדול מאוד.

ואני רואה שהיהודים כאן רוצים מאוד לכבד את השבת, אשרי חלקם, והקב"ה יעזור שתראו להוסיף עוד ולעשות, כמו שהיערות דבש אומר שכל אחד ישתדל ללמוד הלכות שבת. יש ענינים קשים מאוד, ולמשל הלכות ברירה, הרי כמעט כל דבר קשור לענין של ברירה, ואם אדם לא לומד הלכות ברירה קרוב מאוד שיכשל, וככה יש עוד הרבה דברים שמאד מאוד יכול להיכשל, ואם הוא לא לומד הוא לא יודע ויכול להיכשל. ממילא זה דבר גדול מאוד, שכל אחד ישתדל ללמוד הלכות שבת, שאפילו אם למד שלוש פעמים, יכול ללמוד פעם רביעי ג"כ. כי אם היערות דבש אומר פעמים שלוש, אפשר גם ארבע וחמש פעמים. ולא הכונה ללמוד כל היום רק הלכות שבת, אפשר ללמוד עוד לימודים, אבל גם אם כל אחד ילמד כל יום אפילו רק עשרה רגעים או רבע שעה הלכות שבת, כדי שיחזור תמיד הלכות שבת, זה דבר גדול, כי בלי זה אפשר מאוד להיכשל. בפרט כאלה הלכות שיכול להיות שיכשל בדאורייתא כמו הלכות ברירה. והרי אנחנו רוצים שכלל ישראל מאד יתחזק בזה, וזה שישתדלו בכך כאן יהיה זכות לא רק ליהודים האלה שעושים את זה אלא זה יוסיף ג"כ לעוד מקומות. ושמעתי שיש מקומות אחרים ששמעו שכאן התחזקו, והם רוצים ג"כ להתחזק, וזה יכול לגרום שחלק גדול מאד מכלל ישראל יתקרב לשבת ויהיה בזה זכות גדול.

והרי חז"ל אומרים [שבת קי"ח ע"ב] "אם שמרו ישראל שתי שבתות מיד נגאלים", ממילא יכול להיות, והלאה, שזוכה עי"ז. אני לא יודע אם נזכה כ"כ מהר שיהיה שתי שבתות בכל כלל ישראל, אבל אפילו אם חלק גדול מכלל ישראל ישמרו שבת בודאי שיהיה בזה תועלת גדולה לקרב את הגאולה האמתית. ונזכה במהרה בימינו לגאולה האמתית אמן סלה (חסד לאברהם עמ' יג-טז)

מעלת השבת קבלת עול מלכות שמים

ובשיחה לפני ר"ה אמר רבנו: חז"ל אומרים אלמלא שמרו ישראל שתי שבתות מיד היו נגאלין, ולא אמרו דבר זה על שאר מצוות שאם יקיימום כל ישראל יהיו נגאלים, רק על שמירת שבת, וצריך טעם מה המיוחד בשמירת שבת.

עוד מצינו שהמחלל שבת דינו כעובד ע"ז, חייב סקילה כעובד ע"ז וכן לענין עוד הלכות, וכן להיפך אפי' היה חוטא גדול ועובד ע"ז כדור אנוש אילו שומר שבת מוחלין לו, רואים גודל ענין שמירת שבת.

והענין בזה כי המשמר את השבת, מגלה בזה שהוא מקבל עליו עול מלכות שמים, שהקב"ה הוא מלך ומנהיג את הבריה. כי ע"י שמירת שבת הוא מעיד כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ וגו', וכן להיפך כשמחלל שבת הוא מורד במלכות שמים.

הרי לנו כמה גדול שמירת שבת כראוי, כי בכל הפרטים וכל הדינים ע"י שמירתם יש קבלת מלכות שמים. אך קשה מאוד לקיים הכל, ואמנם אין לומר ח"ו שלא נזהרין בחילול שבת, אבל יש דברים שאדם דש בעקביו כמו דיבור בשבת, שאמרו חז"ל דבקושי התירו לומר שלום בשבת, בשבת כל דיבור מיותר אפי' שאינו אסור בחול, מ"מ בשבת יש שו"ע על כל דיבור ודיבור מה מותר לומר ומה אסור, וכל זה נוגע לשמירת שבת, ועל ידי שמירת שבת בדקדוק זוכים לקבל עול מלכות שמים. (מפיקודין אתבונן ח"ב ועי"ש)

להוציא את השבת מאוחר

פעם ניגש איזה תלמיד חכם למרן רבנו שליט"א ושאלו בנוגע לזמן מוצאי שבת לשיטת ר"ת האם הוא כך וכך דקות אחרי השקיעה או אולי הזמן הוא כחמש רגעים מאוחר יותר. ענה לו הרב שליט"א בתמימות אינני מבין את השאלה הלא עוד חמש דקות להניצל מגיהנם עוד חמש דקות עוד חמש דקות, האם אין זה פשוט שכדאי הוא. מה מפסידים צל של ספק בחילול שבת. וביחס לזה תראה מה שמרוויחים ששומר השבת בודאי בלי ספיקות האם אין זה חשבון כל כך פשוט. (אהל משה בראשית עמ' ע"א)

כאיל תערוג גליון 24 פקודי תשע"ד

פנינים על פרשיות השבוע וענינא דיומא, ממרן רבן של ישראל רבנו
בעל האילת השחר שליט"א, מספריו הק' ומכתבי תלמידים

מתורת הפרשה

ויקם משה את המשכן ויתן את אדניו וישם את קרשיו ויתן את בריחיו ויקם את עמודיו. (פקודי מ, יח)

ובמדרש (תנחומא פקודי י"א) איתא...אלא שהיה משה מיצר על שלא נשתתף הוא עמהן במלאכת המשכן, כיצד הנדבה נתנה על ידי ישראל, והמלאכה נעשית ע"י בצלאל ואהליאב וחכמי לב, ולפי שהיה משה מיצר העלים הקדוש ברוך הוא מהם, ולא היו יכולין להעמידו, כיון שהטיוח פניהם מכל מקום ולא היו יכולין להעמידו, נכנסו כל ישראל אצל משה, אמרו משה רבינו כל מה שאמרת לנו עשינו, וכל מה שצויתנו ליתן ולחוציא. נתנו הכל והרי כל המלאכה לפניך שמא חסרנו שום דבר, או ויתרנו על כל מה שאמרת לנו, ראה הכל לפניך והיו מראין לו כל דבר ודבר, שנא' ויביאו את המשכן אל משה וגו', וכתב וירא משה את כל המלאכה וגו', אמרו לו לא כך וכך אמרת לנו לעשות, אמר להם הן, וכן על כל דבר ודבר, אמרו לו ואם כן למה אינו עומד, שהרי כבר נצטערו בצלאל ואהליאב וכל חכמי לב להעמידו, ולא היו יכולין, והיה משה מיצר על דבר זה, עד שאמר לו הקדוש ברוך הוא למשה, לפי שהיית מיצר שלא היה לך עשייה ולא חלק במלאכת המשכן, לפיכך לא יכלו אותן חכמים להעמידו בשבילך, כדי שידעו כל ישראל, שאם על ידך אינו עומד שוב אינו עומד לעולם, ואיני כותב לו הקמה אלא על ידך, שנאמר ויקם משה את המשכן, וכן הוא אומר וידבר ה' אל משה ביום החדש הראשון באחד לחדש תקים את משכן אהל מועד, אמר משה רבש"ע איני יודע להעמידו, אמר ליה עסוק בידך ואתה מראה להעמידו, והוא עומד מאליו ואני כותב עליך שאתה הקימתו". וצריך להבין מדוע היה צורך מיוחד לנס כדי להעמיד את המשכן, ואמאי לא עשה ה' באופן שיוכלו להעמידו בלא נס.

גם צריך להבין, שהרי לכאורה בהמשך המסעות כן היו הלוויים מפרקים ומעמידים את המשכן, ואמאי שם לא הוצרכו למשה רבנו. ועוד צ"ב מה הענין שאמר ה' למשה שיעסוק כאילו מעמידו, ויהיה עומד מאליו. אמאי צריך לעשות כאילו הוא מעמידו ולא יעמוד לגמרי לבד, וגם איזו מעלה יש א"כ למשה עד שנקרא שהוא הקימו.

וי"ל דהמשכן היה בו קדושה גדולה, ואינו סתם מבנה גשמי, וע"כ הוא נצרך לכח הקדושה של משה רבינו כדי לעמוד. ולכן גלגלו משמים שמשה רבינו, שהיה חציו איש האלוקים, חציו בן אדם וחציו איש האלוקים, לא יתן תרומה למשכן אלא יקים אותו בפועל. אומנם בכח הקדושה שהכניס משה רבנו לקרשי המשכן, שוב נשארה בו הקדושה, והצליחו אח"כ הלוויים להעמידו בכל המסעות. ומה שהוצרך משה לעשות כאילו הוא מעמידו, יש בזה יסוד לחיים, שכל מעשי האדם אינם אלא למראית עין, והכל פועל ה' לבדו, אמנם האדם צריך לעשות את המוטל עליו ואז מסייע לו ה'. ועל כן אל יאמר האדם שעל פי חישוביו אין הוא יכול להצליח במצוה המוטלת עליו, וא"כ אין הוא חייב בזה, אלא עליו לעשות את יכולתו והקב"ה יסייעו, ואף ייקרא על שמו כיון שממילא כל מה שאדם שעושה הוא רק מראית עין. [ופעמים שאדברה השתדלות מרובה מקלקלת]. (רשימות רבי יצחק לוינשטיין זצ"ל בקו' יצחק ירנן עמ' 216)

והלבשת את אהרן את בגדי הקדש ומשחת אתו וקדשת אתו וכהן לי. (פקודי מ, יג)

ל' הרמב"ם בסה"מ: והמצוה ה"ג היא שנצטוו הכהנים ללבוש בגדים מיוחדים לכבוד ולתפארת ואז יעבדו במקדש. משמע שיש מצוה בעצם הלבשה. וביאר הגר"י (זבחים י"ח) שההגדרה בדבריו שיש מצוה להיות לבוש בגדי כהונה בשעת העבודה, והיא לא מצוה עצמית אלא שייכת לעבודה, ובאמת כל לשונות הרמב"ם הם כך, בסה"מ צ שנצטוו הכהנים ללבוש וכו' ואז יעבדו, במנין הקצר כ' להיות הכהנים לובשים לעבודה בגדי כהונה, ובהל' כלי המקדש בפרטי המצוות "ללבוש בגדי כהונה לעבודה", משמע שהמצוה היא להיות לבוש בגדים בעבודה דווקא.

אך ישנה שיטה שאכן המצוה היא בעשיית הבגדים, והיא שיטת הרס"ג (ח"ג פרשה ס"ח) כפי שלמד בדבריו הר"י פערלא. הרס"ג הביא את מצות בגדי הכהונה בח"ג ששם ערך את המצוות שהם מוטלות על הציבור, ולא בח"א שם הביא את המצוות המוטלות על היחיד, משמע שהמצוה בבגדים היא עשייתם וזוהי מצוה המוטלת על הציבור.

ורבנו שליט"א הביא בשיעורו תו"כ מפורש שיש מצוה בעשיה, דאיתא שם (אחרי מות ז' ז') אין לי אלא מלאכת רשות מלאכת מצוה מנין וכו' שלא יארוג שני חוטין במכנסים משמע שיש מצוה בעשיה. (לכבוד ולתפארת עמ' קו)

ובאילת השחר (פרי' תצוה עמ' רמ"ה) כ' רבנו: יל"ע אם עושי הבגדים בירכו ברכה מפורשת על כל בגד כגון אקב"ו לעשות מעיל לעשות אפוד או שבירכו ברכה כללית אקב"ו לעשות את הבגדים, ובאמת יל"ע אם יש מצוה לעשות בגדי כהונה או שזה רק הכשר מצוה ועיי בערוה"ש קדשים סימן ל"א אות ד'. ועוד יל"ע אם הכהנים בירכו כשלבשו בגדי כהונה, וא"כ יל"ע אם בירכו ברכה כללית על לבשת בגדי כהונה, או ברכה פרטית על כל בגד. ובארצות החיים סימן י"ח סעיף א' כתב דמבואר בדברי הר"מ בסה"מ מצוה ל"ג שחשב מ"ע בפ"ע ללבוש בגדי כהונה לעבוד בהם, ולפ"י בלבשתן הוא מקיים מ"ע בפ"ע ובדאי צריך לברך אשר קב"ו ללבוש בגדי כהונה. והנה למש"כ להלן כ"ט ד' דמשמע שמשה נצטוו להלביש את אהרן ובניו בפעם הראשונה את הבגדים, יל"ע אם משה בירך כשהלבישם אקב"ו להלביש את הבגדים.

ענינא דיומא – באחד באדר משמיעים על השקלים – צדקה

אין אדם מעני מהצדקה

נשאל רבנו שליט"א מדוע תקנו שלא יבזבז אדם יותר מחומש שמא ירד מנכסיו הא אין אדם מעני מן הצדקה. והשיב שחששו שיתן בכוונה בלתי ראויה שעליו לא נאמרה ההבטחה שלא ינוק, ועלול להצטרך לבריות, ואחר התקנה שוב כ"א שיתן יותר מאזהרת חז"ל גם הוא אינו בכלל ההבטחה. [נשב השואל ושאל כן למרן הגר"ח קניבסקי שליט"א והשיבו במכתב, יש גם דברים שגורמים לעניות ואולי נגזר עליו עניות מחמת סיבת אחרת, ויש לחשוש שזה יקרה לו ע"י שיתן חומש, והקשה לו שוב, דהא מ"מ ע"י הצדקה לא מתגלגל דבר רע. והשיבו בידיים לא צריך להביא עליו העניות. (ובתורתו יהגה כרך ד' עמ' תכ"ט)]

שלא כדרך הטבע

התפרסם בשמו של רבנו שליט"א דמי שהקב"ה חננו בעשירות שלא כדרך הטבע, גם נתינותיו לצדקה צריכים להיות שלא כדרך הטבע. והיינו כי לשמר עשירות שלא כדרך הטבע צריכים לתת מעל הטבע דזהו המלח המשמר את הממון. (ושמרו לעשות עמ' פ"ב)

להצטרף לצדקה

אמר רבנו על דברי רש"י (פר' ויקרא ה, יז). "רבי עקיבא אומר הרי הוא אומר (דברים יז ו) על פי שנים עדים או שלשה עדים וגו', אם מתקיימת העדות בשנים, למה פרט לך הכתוב שלשה, אלא להביא שלישי להחמיר עליו ולעשות דינו כיוצא באלו לענין עונש והזמה. אם כך ענש הכתוב לנטפל לעוברי עבירה כעוברי עבירה עכאכו"כ שישלם שכר טוב לנטפל לעושי מצוה כעושי מצוה". ונטפל היינו אפי' אם המצוה היתה נעשית לולא הצטרפותו, [וכמו במקרה של העדים שבשנים כבר יש עדות והשלישי בעצם מיותר] **וכן כשאוספים צדקה ואחד מוסיף פרוטה אע"פ שהמצוה היתה נעשית גם בלעדיו מ"מ הוא נטפל לעושי מצוה ומקבל שכר.** (אילת השחר ויקרא עמ' לד)

למה נחשב הפסד

תמה רבנו: הנה בעצם הדבר דשומר אבידה נחשב שומר שכר בגלל ההנאה דנפטר מליתן צדקה לעני בזמן שעוסק באבידה. צ"ב למה זה נקרא ריוח והרי בשו"ע יו"ד סי' ר"מ כתוב לעולם אין אדם מת מן הצדקה, ולא דבר רע ולא היזק מתגלגל על ידה, והצדקה דוחה גזרות קשות וברעב תציל ממות עכ"ל. אי"כ הרי לא מפסידים ע"י נתינת צדקה. וע"כ צ"ל דריוח והפסד נמדד לפי הסתכלות אנשים באופן גשמי והם רואים שנחסרים ממון. (אילת השחר דברים עמ' ק"ד)

לא להשתמש לפני שמעשר

יתכן שלא כדאי להשתמש קודם שנותן צדקה ומעשר כספים, ולאחר המעשר זה נקרא שמשמש מן החולין. (אילת השחר בראשית עמ' רפט)

צדקה מיד שמבקשים

הנה בתענית י"א א' איתא דנחום איש גמזו הי' סומא וכו', ומפרש בגמרא, אמר לתלמידיו אני גרמתי לעצמי דבר זה פעם אחת הייתי מהלך בדרך וכו' בא עני אחד וא"ל פרנסני א"ל המתן עד שאפרוק מן החמור לא הספקתי לפרוק מן החמור עד שיצתה נשמתו וכו' עיי"ש. ומשמע שאין חיוב לתת לעני מיד ברגע שמבקש ונחום תבע מעצמו רק בגלל שהעני מת. אמנם דעת רב יוסף בב"ק נ"ו ב' דשומר אבידה דינו כשומר שכר כיון דבשעה שמתעסק עם האבידה הוא עוסק במצוה ופטור לתת צדקה לעני, והנה לשטוח הכסות שמצא לוקח כמה רגעים ואם הוא מרויח פרוטה זו, משמע שהעני לא רוצה להמתין עד שיגמור להתעסק עם האבידה, ואם כשמגיע עני לבקש צדקה אפשר לומר לו להמתין קצת אי"כ למה זה נקרא שמרויח פרוטה ע"י האבידה, ומשום כך נעשה שומר שכר הרי אם העני אינו רוצה להמתין קצת עד שיגמור להתעסק עם האבידה אי"כ גם לולא זה יכול להפטר מנתינת הצדקה ע"י שיאמר לעני להמתין והעני לא רוצה וילך, אלא משמע שחייבים לתת לעני מיד כשמבקש וצ"ע. (אילת השחר בראשית עמ' קמ"ו)

מנהגי רבנו

מנהג רבנו להפריש חומש מנכסיו לצדקה, ומלבד זה נותן בכל בוקר לפני התפילה פרוטות לצדקה כמבואר בהלכה. וסיפר פעם רבנו, כי לפני הרבה שנים דיבר עם אדם אחד קצת בתוקף, ואותו אדם התייחס לזה יותר ממה שנאמר ונפגע, וכמובן ניסה רבנו לפייסו. ואחר שכבר נסתלק לבית עולמו לפני הרבה שנים, אומר רבנו שבכל יום נותן פרוטה לצדקה ומזכיר את שמו שהי' לעילוי נשמתו. (פרי חיים קפ"ב).

צדקה תציל ממות

כותב הרה"ג ר' הלל קופרמן שליט"א: מעשה ביהודי שהיה נחשב לבעל צדקה גדול ונהרג הוא עם כמה מבני משפחתו במיתה משונה רח"ל. ושאלנו למרן הגרא"ל שטיינמן שליט"א על פשר אסון זה ואמר וז"ל, בטוחני שיהודי זה לא נתן אפילו מעשר כספים, אם היה נותן מעשר כספים לא היה מת, שהרי נאמר וצדקה תציל ממות ובודאי שבמיתה משונה כזו לא היה מת, גם אם הגיע זמנו. ומקורו גמרא בב"ב י א. והוסיף ואמר, 'אדם עשיר בקנה מידה שלו חייב מעיקר הדין לתת לפחות חומש', ובדרך כלל העשירים הגדולים רחוקים מלתת אפילו מעשר, ועל כל תרומה שנותנים שכלפי המקבל חשובה היא מבקשים הם שלטים, פרסום, והכרת הטוב עמוקה על תרומתם הגדולה, אך איך הם מסתדרים עם החיוב שלהם. ועוד סיפר, היה אצלי יהודי הנחשב לעשיר גדול שאמרו לי עליו שהוא בעל נכסים של כמאה מליון דולר. ואני שואל אתכם, האם ידוע לכם שיהודי זה נתן לפחות עשר מליון דולר לצדקות, הלואי, ועוד האריך בענין זה. וסיים וחזר ואמר, אותו בעל צדקה גם מעשר לא נתן, דאם היה נותן לא היה מת. ושאלנוהו האם הוא מרשה לנו לפרסם הדברים ברבים, וענה: בודאי שכן, אני לא מדבר דבריי בסתר. לאחר זמן הבאנו למרן שליט"א את דברי האבות דר"י פרק ד' וז"ל, מעשה בחסיד אחד שהיה רגיל בצדקה, פעם אחת הלך וישב בספינה בא הרוח וטבע ספינתו בים, ראהו רבי עקיבא ובא לפני בית דין להעיד על אשתו להנשא, עד שלא הגיע עת לעמוד בא אותו האיש ועמד לפניו, אמר לו אתה האיש שטבעת בים, אי"ל הן, ומי העלך מן הים, אי"ל צדקה שעשיתי היא העלתני מן הים, אי"ל מנין אתה יודע, אי"ל כשירדתי לעמקי מצולה שמעתי קול רעש גדול מגלי הים

שזו אומר לזו וזו אומר לזו ורצו ונעלה את האיש הזה מן הים שעשה צדקה כל ימיו, באותה שעה פתח רבי עקיבא ואמר ברוך אלקים אלוקי ישראל שברך בדברי תורה ובדברי חכמים, שדברי תורה ודברי חכמים קיימים הם לעולם ולעולמי עולמים, שנאמר (קהלת יא א) שלח לחמך על פני המים ועוד כתוב [משלי י ב] וצדקה תציל ממות עכ"ל. ונהנה מרן שליט"א מראיה זו. (הלי תשובה הללי נפשי עמי ל"ה)

ליזהר במעשר

באחד מכינוסי ירחי כלה של אנשי אגודת ישראל באמריקה ישבו מסלתה ומשמנה של היהדות החרדית באמריקה ובהם גבירים ידועי שם, וגם שם נשמעו טענות ומענות על הפסדי הענק שהיו לאחרונה לגבירים אלה. פנה מרן שליט"א אל הטוענים ושאל אותם, האם הפרשתם מעשר כראוי? אתם אלו הטעונים שהפסדתם עשרות ומאות מליוני דולרים, האם הקפדתם תמיד להפריש את כל המעשר שהייתם חייבים. - והגבירים החלו לגמגם. אז למי יש לכם טענות - הקשה מרן שליט"א, הרי אתם גרמתם לעצמכם את ההפסדים הגדולים! אם הייתם מפרישים את כל המעשרות כדבעי זה לא היה קורה לכם. (ברכי נפשי ויקרא עמי תרכז)

לפתוח שערי רחמים

כשמגיעים אנשים בעת צרה לרבנו שליט"א ומבקשים להתחזק בהנהגת מדה טובה שתעורר עליהם רחמים, ונפשם בשאלתם באיזו מידה להחזיק. עונה שהעצה הראויה היא להיות דבוק במדת החסד והרחמים, וזה עפ"י דברי הגר"א (מובא בסידור על השיבנו אבינו) ... בן קיש שהקיש על דלתי רחמים נגד תורה ועבודה וג"ח, תפלה במקום עבודה ובמה הקיש על דלתי רחמים ע"ד שאמרו רז"ל ונתן לך רחמים ורחמך כל המרחם על הבריות מרחמין עליו מן השמים, שני דלתות ברא הקב"ה אחד בלב השמים ואחד בלב האדם וכאשר הקיש בדלת התחתית ורחמיו על הבריות. נפתחין דלתות השמים וזהו תשובה שלמה ממטה למעלה וממעלה למטה כאמור. ולכן אמר רבנו שאדם יעורר ויתן צדקה, אז ה' יפתח שער מלמעלה ויזכה לישועה. (כ"ת)

לעמוד לפני גבאי צדקה

התבטא רבנו על הרב מנחם פרצוביץ ז"ל שהיה גבאי צדקה גדול, שהוא גבאי צדקה אמיתי שצריך לקום לכבודו, [וכמבואר בפתחי תשובה רנ"ו סק"א שצריך לעמוד לפני גבאי צדקה הגובה לש"ש]. (קו' ומתורתך תלמדני עמי י)

לפרנס משלו

איתא בגמ' ב"ב יא, א תניא אמרו עליו על בנימין הצדיק שהיה ממונה על קופה של צדקה פעם אחת באתה אשה לפניו בשני בצורת אמרה לו רבי פרנסני אמר לה העבודה שאין בקופה של צדקה כלום אמרה לו רבי אם אין אתה מפרנסני הרי אשה ושבעה בניה מתים עמד ופרנסה משלו, לימים חלה ונטה למות, אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא, רבש"ע אתה אמרת כל המקיים נפש אחת מישראל כאילו קיים עולם מלא, ובנימין הצדיק שהחיה אשה ושבעה בניה ימות בשנים מועטות הללו, מיד קרעו לו גזר דינו. תנא הוסיפו לו עשרים ושתיים שנה על שנותיו. ואמר רבנו שכדי לזכות באמת להצלה ממות בכח צדקה צריך שיתן דוקא משלו, והיינו שלא נתן מהכסף הרגיל של צדקה שהיה לו, אלא נתן מחלקו וכספי משפחתו, וזה נתן לו את הזכות לחיות. (כ"ת)

הקושי בנתינת צדקה

אמר רבנו: עניות תמיד יותר טובה, לפי שרוב האנשים לא נוהגים בעושרם במאת האחוזים כמו שצריך, כי קשה מאד לנהוג במאת האחוזים, והנה פעמים אני שואל אנשים גבירים אם הם מפרישים חומש או מעשר, והם אומרים שבדאי שהם נותנים. אבל כשהם בודקים באמת הם רואים שאינם מגיעים לא למעשר וק"ו לא לחומש. ומסופר על ר' ישראל מסלנט שאשתו רכשה כרטיס לוטו וכששמע מזה אמר לה 'דין ודברים אין לי בנכסיך בפירותיהם ובפירות פירותיהם עד סוף העולם', לפי שחשש איך יכול לחלק את הצדקה ולפרנס את כל עניי עירו - קובנה כדן, וכי יכול לדאוג לכל נצרכי קובנה? (ביאורי רבנו לאגרת הגר"א עמי שב)

הרי זה צדיק גמור

כתב רבינו בחיי (דברים ו, טז) יזהיר הכתוב שלא ינסה האדם להקב"ה לאמר אעבוד הש"י ואראה אם יצליחו עניי וכו' אלא שיגמור בלבו לעבדו עבודה שלמה מאהבה בין יצליח בין לא יצליח וכו'. והנה בב"ב י' ב' איתא שהנותן צדקה ע"מ שיחיה בני הרי זה צדיק גמור וזה דוקא בישראל ולא בגוי. ופרש"י שישאל דעתן לשמים בין יחי' בין לא יחי' אינו מהרהר אחר מדת הדין אבל עכ"פ אינו נותן אלא ע"מ כן ואם לאו מתחרט. והבית הלוי בפרשת תרומה מפרש עוד שישראל המאמין בה' כשנותן בשביל שיחיו בניו הרי גם זה הוא רצון ה' שיחיו מאמיניו ויהי' להם כל טוב. ונמצא דכוונתו הוא ג"כ מצוה ע"ש ולפירושו אם ישראל יתן צדקה כדי שיקבל דבר שאינו מצוה בכהאי גוונא אינו נקרא צדיק גמור. (אילת השחר דברים עמי מ"ח)

כסף שיפדה את עצמו

אמר רבנו: הנה הקב"ה נותן כסף לבן אדם כדי שיהיה לו במה לפדות את עצמו, ולעשות בהם צדקה ומצוות. ומה הולך בן אדם ועושה עם הכסף, שטויות, קונה בזה ארונות יפים וכדו'. (קו' צדיק כתמר יפרח) ורגיל רבנו להביא את המובא בספר שערי רחמים עמי י"ג בשם הגר"א וז"ל הודיעו בעמים עלילותיו, ומה הן עלילותיו רחום וחנון ארך אפים וכו', כמו שאמרו המתחייב מיתה מִזְמַן לו הקב"ה עני ונותן לו צדקה, וצדקה תציל ממות. וכן כי יתן הקב"ה איזה טובה מהטובות לאיש ישראל, ואח"כ מחסרהו הטובה ההיא, בכדי להמציא מזור למחלתו, היינו דבר שיכפר לו עונו בעוה"ז, עכ"ל. [ועי' באילת השחר שבת ק"ד ע"א שדקדק בדברי הגר"א שאין הכונה דוקא שהעני מבקש ממנו כסף, אלא הוא רק נמצא שם ומזדמן לשם]

צדקה מחיים

ביומה האחרון של הרבנית ע"ה הזכירה איזה צדקות שהיתה רגילה לתת וביקשה שיתנו אותם, ורבנו הזדרז לשלוח את הצדקות כמה שעות לפני פטירתה, כי אמר שהצדקה שהיא עצמה נותנת בחייה חשוב הרבה יותר מאשר יתנו היורשים אחרי הסתלקותה. (קו' צדיק כתמר יפרח)

הלכתא רבתא לשבתא

משיעורי הגאון רבי בן ציון פלמן שליט"א

להניח כלי תחת המים שיוצאים מהמזגן

יש שרצו להתיר להניח כלי כדי לקבל המים אם יכניס תחילה לכלי מים של היתר מהברז שאינם מוקצים ואח"כ יניח הכלי עם המים שבו תחת המזגן לקבל את מי המזגן דבכה"ג מי המזגן מתבטלים במים המותרים וממילא לא הוי מבטל כלי מהיכנו וכדאיתא בשו"ע סי' ש"כ סעי' ב'. **אולם הגר"א שליט"א** אמר דדבר זה יש לאסור, דהנה המ"ב שם סי"ק י"ב כתב וז"ל, ואע"ג דלאחר השבת יהיה לו היתר וק"ל דדבר שיש לו מתירין אפילו באלף לא בטיל ה"מ באיסור שהיה ניכר תחלה בעין ואח"כ נתערב משא"כ בזה כל מעט ומעט שיוצא נתערב תיכף ונתבטל בששים בין ההיתר שהיה בו מכבר ואין חל עליו שם איסור ולפי"ז אם הענבים מונחין בפני עצמן והיין זב מהם במדרון ויורד לתוך יין שהיה שם כבר מער"ש אסור כל היין להסתפק ממנו משום דבר שיש לו מתירין שהרי מקודם שנתערב היה בעין וניכר ספר התרומה בסימן רכ"ג ע"כ, ולפי"ז בנד"ד נמי כיון דכשיוצאים מי המזגן הם בפני"ע והמים זב מהם במדרון ע"י צינור דק או שהמים זב באויר לתוך כלי ואז הם בעין וניכר קודם שנתערב במים שאינם מוקצים א"כ נימא דאפילו באלף לא בטיל כיון דיש לו מתירין לאחר השבת וכיון שכן יהיה אסור להניח שם כלי אף אם יש בו מים שאינם מוקצים משום דהוי מבטל כלי מהיכנו כיון דמי המזגן לא מתבטלים למים, ותו הוה הכלי בסיס לדבר האסור ולהתיר לטלטל הכלי משום דהוי בסיס לדבר האסור והמותר זה אינו משום שאף שהמים בעצמותם לא נהפכו לאיסור מ"מ אחר שאי אפשר להשתמש כלל במי ההיתר שבכלי א"כ ההיתר אינו חשוב יותר מהאיסור ותו הוי כבסיס לדבר האסור בלבד ואסור לטלטלו.

אך הוסיף דמ"מ יש כמה אופנים דשרי, א' אם יקח קערה גדולה שיכנס בתוכה מי המזגן ויקח עוד קערה קטנה המלאה מי היתר שאינם מוקצים ויניח בתוכה, היינו לתוך הקערה הגדולה, דבזה רשאי לטלטל הקערה הגדולה כיון שמונח שם גם מים של היתר וחשיב שמטלטל כלי שמונח שם היתר ואיסור ותו לא חשיב שמבטל כלי מהיכנו כיון שיכול להשתמש עם המים המותרים שבכלי דאין זה מעורב עם מי המזגן. ב' אם זה כלי שעומד תמיד לקבל את המים מהמזגן, דיעוי' בשפ"א בשבת דף מ"ב ב' שכתב שאם זה כלי המיוחד לקבל את המוקצה אין בו משום ביטול כלי מהיכנו שהרי זה מיוחד לזה ואינו מבטל כלום. (עמ' רס"ט)

יומא דהילולא – הגאון הגדול רבי ברוך רוזנברג זצ"ל ראש ישיבת סלבודקה נלב"ע א' אדר תשס"ד

הגאון ר' ברוך גדל בילדותו ובערותו בעיר בריסק, והיה רגיל לספר על רבנו שכבר בהעיר בריסק, התמדתו המפורסמת, היתה תדיר לשם דבר. והיה הדבר לפלא כיצד ילד צעיר נוטש חיי שעה ומשקיע את עיקר מאווייו ושאיפותיו בכל עת לרכוש ידיעות בש"ס ופוסקים, ביגיעה עצומה עד תמצית דמו וחלבו, וברציפות מדהימה.

לאחר שנים שנפגשו שוב בבני ברק, היו נפגשים כל שבת לפני מנחה ומשוחחים בדברי תורה ומוסר יחד עם בן עירם הנוסף הגאון רבי שלום שפירא זצ"ל. ובמכתב הסכמה לס' תנובות שדי כ' רבנו: הן הביא לי הרה"ג ר' אברהם בן ידידי הגה"ג רבי ברוך רוזנברג ראש ישיבת סלבודקה אשר בבני ברק ספר על סוגית הש"ס ובשם תנובות שדי יקרא....

הספד רבנו על הגר"ב

וכשנלב"ע הגאון רבי ברוך זצ"ל בר"ח אדר תשס"ד, ספד לו רבנו הספד נשגב לפני מיטתו בהיכל ישיבת סלבודקה ואלו דבריו: וכל בית ישראל יבכו את השריפה אשר שרף ה'. אי אפשר להכיר את גדלותו של אדם, יש הרבה דברים שאי אפשר לדעת על אדם ועל גדלותו. חז"ל אומרים שהקב"ה שש ושמח בבוא אליו נפש נקי וצדיק, וכי חסר להקב"ה צדיקים בעוה"ב שהוא שש ושמח כשמגיע צדיק, אלא הקב"ה שולח נשמה לעוה"ז, נשמה חצובה מתחת כסא הכבוד, אין הוא יודע איך אדם יעבור את העוה"ז, יש כ"כ הרבה סיכונים, והרי הן בקדושתו לא יאמין, אבל לאחר שאדם עבר את שנותיו בעוה"ז והכל דרך יושר, הקב"ה שש ושמח כשרואה את הנשמה שעברה את העוה"ז כפי שהקב"ה רוצה, וזה קשה ביותר, שהרי כמה קשה שלא להיכשל בענינים שבין אדם לחבירו, וכשעוברים את העוה"ז ובלי לפגוע בזולת זה נפש נקי וצדיק, וזה היה הנפטר שלא פגע באדם וזה נפש נקי וצדיק. הקב"ה יעזור שבזכותו יתרבו לומדי תורה, ומלאה הארץ דעה את ד' כמים לים מכסים ובלע המות לנצח ומחה ה' דמעה מעל כל פנים.

הת"ת דבריסק

אגב דעסקינא בזכרו של הגר"ב זצ"ל בנו"ע להביא מדברי רבנו על הת"ת דבריסק, שזקנו של הגר"ב ה"ה ר' מיכל היה מהבוחנים שם. שח רבנו: בעיני חינוך היה מרן הגר"ז משקיע רבות בהיותו רבה של בריסק, והוא ה"י מלוה את החיידר וקבע באיזה פרק יתחילו את הגמ'. ולדוגמא ציין רבנו שנדמה שבגיל שבע התחילו ללמוד גמ', והתחילו בפרק המניח, ופרק איזהו נשך למדנו שהייתי בגיל עשר. וכן סיפר רבנו שהיה הגר"ז נכנס לפעמים לבחון בחיידר. ואני זוכר שפעם נכנס לבחון יחד עם הגי"ר מיכל ראשעס [שהיה מגדולי הדור ופאר חסידי ראדזין]. ושמענו שכשבחן מרן הגר"ז את הכיתה שלמד בה רבנו [כשהיה בכיתה ח', והוא בן י"א שנים] התפעל ביותר משני ילדים, א' זה היה רבנו, והשני בשם זלאטס. (כת"ת)

העלון יוצא ללא מטרת רווח, ואפשר לצלם לזיכוי הרבים בלבד.

להערות הארות הוספות מנויים ורעיונות ניתן לפנות keailtarog@gmail.com

לתרומות הנצחות והפצה ניתן לפנות ל 0527680034 בשעות בין הסדרים

הודפס בדפוס צילומית מודיעין עילית 0504185556@okmail.co.il

לעילוי נשמת הרבנית זלבה גולדה לוין ע"ה בת הר"ר פישל הכהן ז"ל